

Luonnontuhonta –

ylikansallinen määritelmä ja haasteet suomalaisesta
näkökulmasta

Albert Mattsson

Ympäristöoikeus murroksissa

Turun yliopisto

Oikeustieteellinen tiedekunta

28.04.2024

Oppiaine: Ympäristöoikeus.

Tekijä: Albert Mattsson.

Otsikko: Luonnontuhonta – ylikansallinen määritelmä ja haasteet suomalaisesta näkökulmasta.

Ohjaajat: Aleksi Heinilä ja Anne Kumpula.

Sivumäärä: 59 sivua.

Päivämäärä: 28.04.2024.

"Luonnontuhonta – ylikansallinen määritelmä ja haasteet suomalaisesta näkökulmasta" käsittelee luonnontuhonnan ominaispiirteitä ja niihin liittyviä haasteita kansainvälisen rikosoikeuden kontekstissa. Tutkimus tarkastelee luonnontuhonnan juuria, historiallista kehitystä ja keskeisiä määritelmiä, jotta lukija saa kattavan kuvan luonnontuhonnan ominaispiirteistä. Lisäksi tutkimuksessa pohditaan, mitä tavoitteita luonnontuhonnan kriminalisoinnilla pyritään saavuttamaan. Tutkimuksen metodinen lähestymistapa on teorettinen lainoppi (teorettinen ympäristöoikeus).

Kansainvälisen rikosoikeuden näkökulmasta tutkimus pureutuu siihen, miten luonnontuhonta asettaa haasteita oikeusjärjestelmille. Erityisen tarkastelun kohteena on luonnontuhonnan mahdollinen kriminalisointi Rooman perussäännössä ja mitä haasteita tämä voi tuoda esiin. Tämän lisäksi tutkimuksessa tarkastellaan EU:n uudistamaa direktiiviä ympäristönsuojelusta rikosoikeuden keinoin, jonka sääntelyprosessin aikana luonnontuhonnan sisällyttäminen direktiiviin on herättänyt paljon keskustelua.

Tutkimus pyrkii valottamaan luonnontuhonnan merkitystä ylikansallisesti ja tarjoamaan näkökulmia sen käsittelyyn suomalaisessa kontekstissa. Tutkimus on jaettu kolmeen päälukuun, jotka rakentavat ymmärrystä luonnontuhonnan ominaispiirteistä ja pyrkivät vastaamaan konkreettisiin tutkimuskysymyksiin. Tutkimuksen johtopäätöksien esittelemisen jälkeen tutkimuksessa esitetään jatkotutkimustarpeita, jotka nousevat esiin luonnontuhonnan mahdollisen kansallisen kriminalisoinnin yhteydessä.

Tutkimuksen johtopäätöksiä voidaan pitää luonnontuhonnan määritelmän kontekstisidonnaisuuden tunnistaminen, sillä luonnontuhontaa on aina pyritty muokkaamaan vastaukseksi kunkin ajan suurimpiin ympäristöhaasteisiin. Tämä tekee luonnontuhonnasta hyvin tavoitteellisen rikoksen, jota ohjaa ympäristöoikeudelliset tavoitteet; tehden luonnontuhonnan kriminalisoinnista haastavan kansainvälisen rikosoikeuden reunaehdot huomioon ottaen. Tutkimuksessa on tunnistettu luonnontuhonnan kansainväliselle kriminalisoinnille kaksi periaatteellista haastetta: systemaattiset ja periaatteelliset. EU sääntelyn osalta, tutkimuksessa on kyseenalaistettu EU:n direktiivin luonnontuhonnan kirjauksia ja niiden oikeusvaikutuksia.

Avainsanat: luonnontuhonta, ympäristörikosoikeus, kansainvälinen rikosoikeus, kansainvälinen ympäristöoikeus

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu

Turnitin Originality Check -järjestelmällä.

Sisällys

Lähteet	V
Lyhenteet	XIV
1 Johdanto	1
1.1 Tutkimusaiheen tausta	1
1.2 Tutkimustehtävän asettaminen ja lähestymistapa	2
1.3 Tutkimuksen rakenne ja aineisto	4
2 Luonnontuhonnan ominaispiirteet	6
2.1 Luonnontuhonnan käsite	6
2.2 Saigonista Tukholmaan ja New Yorkista Roomaan – luonnontuhonnan juuret	8
2.2.1 Luonnontuhonnan alkusävelet	8
2.2.2 Luonnontuhonta YK-instituutioissa	11
2.3 Luonnontuhonnan renessanssi	16
2.3.1 Luonnontuhonta palaa kuolleista	16
2.3.2 IEP – tasapainoa ja realismia etsimässä	18
2.4 Onko luonnontuhonnan kriminalisoimisesta ympäristöongelmien ratkaisijaksi?	21
3 Luonnontuhonta haastaa kansainvälisen rikosoikeuden	24
3.1 Johdanto	24
3.2 ICC ja ympäristö – vihertyvä tuomioistuin?	25
3.3 Luonnontuhonnan periaatteelliset haasteet	28
3.3.1 Luonnontuhonta – tarpeeksi vakava rikos?	28
3.3.2 Luonnontuhonnan tavoitteellisuus vastaan <i>ultima ratio</i> -periaate	30
3.4 Luonnontuhonnan systemaattinen haaste – Ympäristöoikeus vs. kansainvälinen rikosoikeus	32
3.4.1 Vääryyskriteeri	32
3.4.2 Joustavuus vastaan tarkkarajaisuus	35
3.5 Yhteenveto	39
4 EU – suunnannäyttävä vai sivustakatselija?	41
4.1 Johdanto	41
4.2 EU ja ympäristörikosoikeus	41

4.3	Luonnontuhonnan käsitteen sisältö EU:ssa	44
4.3.1	Luonnontuhonnan ymmärrys ennen kolmikantaneuvotteluja	44
4.3.2	Luonnontuhonnan ymmärrys kolmikantaneuvottelujen jälkeen	49
4.4	Yhteenveto	52
5	Lopuksi	54
5.1	Yhteenveto	54
5.2	Suomi ja luonnontuhonta – pohdintoja kansallisesta implementoinnista	57
Liitteet		60
Liite 1.	IEP-määritelmä	60

Lähteet

Virallislähteet

Euroopan unioni

Ehdotus Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi ympäristönsuojelusta rikosoikeudellisin keinoin ja direktiivin 2008/99/EY korvaamisesta.

Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2008/99/EY, annettu 19 päivänä marraskuuta 2008, ympäristönsuojelusta rikosoikeudellisin keinoin

Euroopan parlamentin lainsäädäntöpäätöslauselma 27. helmikuuta 2024 ehdotuksesta Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviksi ympäristönsuojelusta rikosoikeudellisin keinoin ja direktiivin 2008/99/EY korvaamisesta.

Mietintö ehdotuksesta Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviksi ympäristönsuojelusta rikosoikeudellisin keinoin ja direktiivin 2008/99/EY korvaamisesta.

Yhdistyneet kansakunnat

CITES

Villieläimistön ja -kasviston uhanalaisten lajien kansainvälistä kauppaa koskeva yleissopimus, SopS 44–45/1976.

Document on crimes against the environment, prepared by Mr. Christian Tomuschat, member of the Commission. ILC(XLVIII)/DC/CRD.3 (1996).

Draft Code of Crimes against the Peace and Security of Mankind (1996).

Economic and Social Council Resolution 1983/33.

Forest Sector Outlook Study 2020-2040, United Nations and the Food and Agriculture Organization of the United Nations (2021).

Genèven sopimus maasotavoimiin kuuluvien haavoittuneiden ja sairaiden aseman parantamisesta 12 päivänä elokuuta 1949. Voimaan saattaminen Suomessa SopS 8/1955.

Genèven sopimus merisotavoimiin kuuluvien haavoittuneiden, sairaiden ja haaksirikkoutuneiden aseman parantamisesta 12 päivältä elokuuta 1949. Voimaan saattaminen Suomessa SopS 8/1955.

Genèven sopimus sotavankien kohtelusta 12 päivältä elokuuta 1949. Voimaan saattaminen Suomessa SopS 8/1955.

Genèven sopimus siviilihenkilöiden suojelemisesta sodan aikana 12 päivältä elokuuta 1949. Voimaan saattaminen Suomessa SopS 8/1955.

Kioton pöytäkirja

Ilmastonmuutosta koskevan Yhdistyneiden Kansakuntien puitesopimuksen Kioton pöytäkirja 10.12.1997, 2303 U.N.T.S. 162. Voimaan saattaminen Suomessa SopS 12/2005 ja SopS 13/2005.

Pariisin sopimus

Ilmastonmuutosta koskevaan Yhdistyneiden Kansakuntien puitesopimukseen liittyvät Pariisin sopimus 12.12.2015 T.I.A.S. No. 16–1104. Voimaan saattaminen Suomessa SopS 75–76/2016.

Report of the Secretary-General. Gaps in international environmental law and environment-related instruments: towards a global pact for the environment UN Doc A/73/419.

Revised and updated report on the question of the prevention and punishment of the crime of genocide prepared by Mr. B. Whitaker, 2 July 1985.

Rion sopimus

Biologista monimuotoisuutta koskeva yleissopimus 29.12.1993, No. 30619. Voimman saattaminen Suomessa SopS 78/1994.

Statute of the International Law Commission (1947).

Study of the Question of the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide. Prepared by Mr. Nicodème Ruhashyankiko, 4 July 1978.

Second report on the draft code of offences against the peace and security of mankind, by Mr. Doudou Thiam, Special Rapporteur, 1984.

Yearbook of the International Law Commission 1991.

Yearbook of the International Law Commission 1995.

Yearbook of the International Law Commission 1996.

Muut

Geneven yleissopimusten lisäpöytäkirja kansainvälisten aseellisten selkkausten uhrien suojelemisesta (I pöytäkirja).

Assembly of States Parties to the Rome Statute of the International Criminal Court, Eleventh Session, The Hague, 14 - 22 November 2012.

Kansainvälisen humanitaarisen oikeuden luonnonympäristön suojelua koskevat säännöt ja suositukset selityksineen, Punaisen ristin kansainvälinen komitea.

Rooman perussääntö

Kansainvälisen rikostuomioistuimen Rooman perussääntö, 1.7.2002. Voimaan saattaminen Suomessa SopS 56/2002.

Office of the prosecutor policy paper on case selection and prioritization, 15.9.2016.
Statement: The Office of the Prosecutor launches public consultation on a new policy initiative to advance accountability for environmental crimes under the Rome Statute, 16.2.2024.

Kirjallisuus

- Beyerlin, Ulrich – Marauhn, Thilo, *International Environmental Law*. Hart Publishing 2011.
- Bosselmann, Klaus, *The Principle of Sustainability*. Routledge 2017.
- De Sadeleer, Nicolas, *EU Environmental Law and the Internal Market*. Oxford University Press 2014.
- Falk, Richard, *Environmental Warfare and Ecocide — Facts, Appraisal, and Proposals*. *Bulletin of Peace Proposals* 4/1973, s. 80–96.
- Falk, Richard, *United States Policy and the Vietnam War: A Second American Dilemma*. *Stanford Journal of International Studies* 31, s. 78–98.
- Fanny, Bendetti – Karine, Bonneau – John L. Washburn, *Negotiating the International Criminal Court: New York to Rome, 1994–1998*. Brill, 2013.
- Fitzmaurice, Malgosia – David M., Ong – Merkouris, Panos, *Research Handbook on International Environmental Law*. Edward Elgar 2010.
- Frédéric Mégret, *The Problem of an International Criminal Law of the Environment*. *Columbia Journal of Environmental Law* 2/2011, s. 195–258.
- Gauger, Anja – Pouye Rabatel-Fernel, Mai – Kulbick, Louise – Short, Damien – Higgins, Polly, *The Ecocide Project – ‘Ecocide is the missing 5th Crime Against Peace’*, Human Rights Consortium, University of London 2012.
- Gilbert, Jérémie, *Natural Resources and Human Rights: An Appraisal*. Oxford University Press 2018.
- Greene, Anastacia, *The Campaign to Make Ecocide an International Crime: Quixotic Quest or Moral Imperative?* *Fordham Environmental Law Review* 3/2019, s.1–48.
- Gröning, Linda, *EU, staten och rätten att straffa*. Santérus förlag 2008.
- Heller, Kevin Jon – Mégret, Frédéric – Nouwen, Sarah MH – Ohlin, Jens David – Robinson, Darryl, *The Oxford Handbook of International Criminal Law*, Oxford University Press 2020.
- Higgins, Polly – Short, Damien – South, Nigel, *Protecting the planet: a proposal for a law of ecocide*. *Crime Law and Social Change* 3/2013, s. 251–266.

- Higgins, Polly, *Eradicating ecocide: laws and governance to prevent the destruction of our planet*. Shephard-Walwyn 2010.
- Hulme, Karen, *War torn environment: interpreting the legal threshold*, Martinus Nijhoff Publishers 2004.
- Hyvärinen, Anna, *lainsäätäminen Euroopan unionissa – säännöt ja käytännöt*. *Defensor Legis* 6/2012, s. 872–889.
- Kari Kuusiniemi – Ari Ekroos – Anne Kumpula – Pekka Vihervuori, *Ympäristöoikeus*, Alma Talent Oy, saatavilla [https://verkkokirjahylly-almatalent-fi.ezproxy.utu.fi/teos/IAIBGXCTDG#/kohta:YMP\(\(c4\)RIST\(\(d6\)OIKEUS/piste:tQ](https://verkkokirjahylly-almatalent-fi.ezproxy.utu.fi/teos/IAIBGXCTDG#/kohta:YMP((c4)RIST((d6)OIKEUS/piste:tQ) (päivitetty 30.4.2013)
- Karlmark, Stefan, *Miljörätt ur straffrättsligt perspektiv*. Norstedts Juridik 2009.
- Richardson, Katherine ym., *Earth beyond six of nine planetary boundaries*. *Science Advances* 37/2023.
- Kauffman, Craig M. – Martin, Pamela L., *The Politics of Rights of Nature: Strategies for Building a More Sustainable Future*. MIT Press 2021.
- Kimpimäki, Minna, *Kansainvälinen rikosoikeus*, Helsingin Kamari Oy 2015
- Knoll, Erwin ja Judith Nies McFadden, *War Crimes and the American Conscience*. Holt, Rinehart, 1970.
- Koivuruouva, Timo, *Introduction to International Environmental Law*. Routledge 2014.
- Kokko, Kai, *Ympäristöoikeuden perusteet – yleiset opit, sääntely ja ratkaisun teoria*. Edita Publishing Oy 2017.
- Kurki, Visa, *Can Nature Hold Rights? It's Not as Easy as You Think*. *Transnational Environmental Law*, 3/2022, s. 525–552.
- Leino-Sandberg, Päivi, *Transparency and Trilogues: Real Legislative Work for Grown-Ups?* *European Journal of Risk Regulation* 2/2023, s. 271–291.
- Määttä, Tapio, *Metodinen pluralismi oikeustieteessä – ympäristöoikeudellisen tutkimuksen suuntauksat ja menetelmät*. *Edilex* 2015/45. (www.edilex.fi/artikkelit/15891, luettu 14.6.2023).
- Margaret M. deGuzman, *Shocking the Conscience of Humanity: Gravity and the Legitimacy of International Criminal Law*. Oxford University Press 2020.
- Melander, Sakari, *EU-rikosoikeus*. Alma Talent 2015.
- Mistura, Alessandra, *Is There Space for Environmental Crimes Under International Criminal Law? The Impact of the Office of the Prosecutor Policy Paper on Case Selection and*

- Prioritization on the Current Legal Framework. *Columbia Journal of Environmental Law* 1/2018, s. 181–225.
- Mwanza, Rosemary, Enhancing Accountability for Environmental Damage under International Law: Ecocide as a Legal Fulfilment of Ecological Integrity. *Melbourne Journal of International Law* 1/2018, s. 586–614.
- Nicholson, Joanna, Strengthening the Effectiveness of International Criminal Law through the Principle of Legality. *International Criminal Law Review* 4/2017, s. 656–681
- Nummela, Heidi ja Syväranta, Jari, Laillisuusperiaate ja ympäristörikokset, s. 3–6 teoksessa Koskela, Tarja (toim.) ja Suvantola, Leila (toim.), *Ympäristörikokset*. Edita Publishing Oy 2023.
- Nuotio, Kimmo, Eurooppalaistuva rikosoikeus, s. 375–412 teoksessa Ojanen, Tuomas ja Haapea, Arto (toim.), *EU-oikeuden perusteita II*. Edita Oy 2007.
- Nuotio, Kimmo, Rikosoikeus kohtaa kestävän kehityksen haasteet. *Ympäristöjuridiikka* 4/2021, s. 25–48.
- Nuotio, Kimmo, Venäjän hyökkäys Ukrainaan – Venäjän ja Ukrainan oikeusvaltiokehityksen tiet eroavat. *Defensor Legis* 4,5/2023, s. 628–637.
- Palarczyk, Danuta, Ecocide Before the International Criminal Court: Simplicity is Better Than an Elaborate Embellishment. *Criminal Law Forum* 2/2023, s. 147–207.
- Pauku, Eelis, Ympäristörikollisuus – taloudellista rikollisuutta vai puhdasta välinpitämättömyyttä? *Defensor Legis* 2/2022, s. 481–502.
- Pereira, Ricardo, After the ICC Office of the Prosecutor’s 2016 Policy Paper on Case Selection and Prioritisation: Towards an International Crime of Ecocide? *Criminal Law Forum* 2/2020, s. 179–224.
- Pirjatanniemi, Elina, Vihertyvä rikosoikeus – ympäristökriminalisointien oikeutus, mahdollisuudet ja rajat. Edita Prima Oy 2005.
- Robinson, Darryl, Ecocide — Puzzles and Possibilities. *Journal of International Criminal Justice* 2/2022, s. 313–347.
- Sands, Philippe – Peel, Jacqueline – Fabra, Adriana – MacKenzie, Ruth, *Principles of International Environmental Law*. Cambridge University Press 2018.
- Schasas, William A., *Genocide in International Law*. Cambridge University Press, 2009.
- Short, Damien, *Redefining Genocide: Settler Colonialism, Social Death and Ecocide*, Bloomsbury Academic & Professional, 2016.
- Stahn, Carsten, *A Critical Introduction to International Criminal Law*. Cambridge University Press 2018.

Stoett, Peter John, *Human and Global Security: An Exploration of Terms*. University of Toronto Press 1999

Stone, Christopher D., *Should Trees Have Standing? Law, Morality, and the Environment*. Oxford University Press 2010.

Tomuschat, Christian, Crimes against environment. *Environmental Policy and Law*, 6/1996, s. 242–243.

Zierler, David, *The Invention of Ecocide: Agent Orange, Vietnam, and the Scientists Who Changed the Way We Think About the Environment*. University of Georgia Press, 2010.

Oikeustapaukset

Situation In The Democratic Republic Of Congo (Decision) ICC-01/04-01/07 (10 February 2006).

Tuomio 13.9.2005, Komissio v. Neuvosto, C-176/03.

Internetlähteet

1.5 degree climate pledge ‘on life support’, Guterres tells leaders during frank exchanges, UN News. <https://news.un.org/en/story/2022/09/1127381> (Luettu 27.4.2024).

A Missed Opportunity for Accountability? Corporate Responsibility and the Draft Definition of Ecocide, *Völkerrechtsblog*. <https://voelkerrechtsblog.org/a-missed-opportunity-for-accountability/> (Luettu 22.4.2024).

About EJIL:Talk! European Journal of International Law. <http://www.ejil.org/about/> (Luettu 19.4.2024).

About Opinio Juris. Opinio Juris. <http://opiniojuris.org/about/> (Luettu 19.4.2024).

About the blog. *Völkerrechtsblog*. <https://voelkerrechtsblog.org/about/the-blog/> (Luettu 19.4.2024).

Agreement reached! EU to criminalise severe environmental harms "comparable to ecocide". <https://www.stopecocide.earth/breaking-news-2023/agreement-reached-eu-to-criminalise-severe-environmental-harms-comparable-to-ecocide> (Luettu 13.3.2024).

Crime of ecocide could transform fight against climate change. *Financial Times*. <https://www.ft.com/content/1343dce0-f328-49cc-abc8-2e5060b79eea> (Luettu 29.6.2023).

Defining Ecocide – An interview with Philippe Sands. Völkerrechtsblog.

<https://voelkerrechtsblog.org/defining-ecocide/> (Luettu 26.7.2023).

Ecocide à la Bruxelloise, Verfassungsblog. <https://verfassungsblog.de/ecocide-a-la-bruxelloise/> (Luettu 19.3.2024).

Ecocide and Anthropocentric Cost-Benefit Analysis. Opinio Juris

<http://opiniojuris.org/2021/06/26/ecocide-and-anthropocentric-cost-benefit-analysis/>
(Luettu 1.8.2023).

Ecocide. Cambridge Advanced Learner's Dictionary & Thesaurus.

<https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/ecocide> (Luettu 4.1.2024).

Ecological Murder Could Soon Be Illegal. Foreign Policy.

<https://foreignpolicy.com/2023/05/16/ecocide-europe-eu-climate/> (Luettu 11.3.2024).

ELI Report on Ecocide – Model Rules for an EU Directive and a Council Decision. European Law Institute.

https://www.europeanlawinstitute.eu/fileadmin/user_upload/p_eli/Publications/ELI_Report_on_Ecocide.pdf (Luettu 31.8.2023).

ELI's Overly Narrow Definition of Ecocide. Opinio juris.

<http://opiniojuris.org/2023/02/23/elis-overly-narrow-definition-of-ecocide/> (Luettu 31.8.2023).

Environmental crimes: deal on new offences and reinforced sanctions. European Parliament.

<https://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20230929IPR06108/environmental-crimes-deal-on-new-offences-and-reinforced-sanctions> (Luettu 4.1.2024).

European Parliament Votes Unanimously for Ecocide. Opinio Juris

<http://opiniojuris.org/2023/04/10/european-parliament-votes-unanimously-for-ecocide/>
(Luettu 4.7.2023).

Hakkuut vähenivät 75 miljoonaan kuutiometriin vuonna 2022. Luonnonvarakeskus.

<https://www.luke.fi/fi/uutiset/hakkuut-vahenivat-75-miljoonaan-kuutiometriin-vuonna-2022> (Luettu 2.8.2023).

Is it time for “ecocide” to become an international crime? The Economist.

https://www.economist.com/international/2021/02/28/is-it-time-for-ecocide-to-become-an-international-crime?utm_medium=cpc.adword.pd&utm_source=google&ppccampaignID=18151738051&ppcadID=&utm_campaign=a.22brand_pmax&utm_content=conversion.direct-response.anonymous&gad_source=1&gclid=Cj0KCQiAy9msBhD0ARIsANbk0A_2X

[9-JL_UZ68BX8qhixVD-AmrRhaN9ebPGuazjQFp0dLA29-E6c0aAu7QEALw_wcB&gclsrc=aw.ds](https://www.ecocidelaw.com/wp-content/uploads/2022/02/Proposed-Definition-of-Ecocide-Promise-Group-April-9-2021-final.pdf) (Luettu 29.6.2023).

Ketkä? Ecocide Law Finland.

<https://ecocidelawfinland.org/about/> (Luettu 19.4.2024).

Legal Definition of Ecocide. StopEcocide.

<https://www.stopecocide.earth/legal-definition> (Luettu 12.6.2023).

Mens Rea and the Proposed Legal Definition of Ecocide. Völkerrechtsblog.

<https://voelkerrechtsblog.org/mens-rea-and-the-proposed-legal-definition-of-ecocide/> (Luettu 30.8.2023).

New study finds 94% of deforestation and habitat destruction in Brazil's amazon and Cerrado could be illegal. WWF. <https://www.wwf.org.uk/press-release/illegal-deforestation-report-brazil> (Luettu 28.7.2023).

Pope Francis: Destroying the Earth is a Sin and Should be a Crime.

<https://www.stopecocide.earth/press-releases-summary/pope-francis-destroying-the-earth-is-a-sin-and-should-be-a-crime> (Luettu 12.2.2024).

Proposed Definition of Ecocide, Promise Institute for Human Rights (UCLA) Group of Experts 9 April 2021. <https://ecocidelaw.com/wp-content/uploads/2022/02/Proposed-Definition-of-Ecocide-Promise-Group-April-9-2021-final.pdf> (Luettu 23.4.2024)

Protecting the Environment through International Criminal Law?, EJIL: Talk!

<https://www.ejiltalk.org/protecting-the-environment-through-international-criminal-law/> (Luettu 20.3.2024).

Sanapoimintoja vuodelta 2022. Kotimaisten kielten keskuksen sanatietokanta.

https://www.kotus.fi/sanakirjat/kielitoimiston_sanakirja/uudet_sanat/vuoden_sanapoi_minnot/sanapoimintoja_2022#KM (Luettu 4.1.2024).

Skeptical Thoughts on the Proposed Crime of "Ecocide" (That Isn't). Opinio Juris.

<http://opiniojuris.org/2021/06/23/skeptical-thoughts-on-the-proposed-crime-of-ecocide-that-isnt/> (Luettu 19.6.2023).

Summary of the advisory opinion of the International Monsanto Tribunal. Monsanto Tribunal.

https://www.monsanto-tribunal.org/upload/asset_cache/1016160509.pdf (Luettu 20.4.2024).

Suurimmat ympäristö-rikolliset voivat päätyä tuomiolle Haagiin kansan-murhaajien rinnalle – tätä tarkoittaisi "ecocide" eli luonnon-tuhonta. Helsingin Sanomat.

<https://www.hs.fi/ulkomaat/art-2000008787328.html> (Luettu 30.6.2023).

The EU's first 'ecocide' trial: toxic chemicals found in French homes. Euronews.

<https://www.euronews.com/2022/12/01/the-eus-first-ecocide-trial-toxic-chemicals-found-in-french-homes> (Luettu 12.6.2023).

The Proposed Crime of Ecocide – Ignoring the Question of Liability, Opinio Juris.

<http://opiniojuris.org/2022/02/16/the-proposed-crime-of-ecocide-ignoring-the-question-of-liability/> (Luettu 22.4.2024).

Ukraine to launch "ecocide" case against Russia following dam destruction, Euronews.

<https://www.euronews.com/2023/12/05/ukraine-to-launch-ecocide-case-against-russia-following-dam-destruction> (Luettu 7.4.2024).

Green Economy, United Nations Environment Programme.

<https://www.unep.org/regions/asia-and-pacific/regional-initiatives/supporting-resource-efficiency/green-economy> (Luettu 7.2.2024).

What is Agent Orange? Aspen Institute.

<https://www.aspeninstitute.org/programs/agent-orange-in-vietnam-%20program/what-is-agent-orange/> (Luettu 22.12.2023).

Who we are, Stop Ecocide International.

<https://www.stopecocide.earth/who-we-are-> (Luettu 12.6.2023).

Your Guide to Ecocide – Part 2: The Hard Part. Opinio Juris

<http://opiniojuris.org/2021/07/16/your-guide-to-ecocide-part-2-the-hard-part/> (Luettu 20.4.2024).

Lyhenteet

ELI – European Law Institute

EU – Euroopan unioni

ICC – kansainvälinen rikostuomioistuin (International Criminal Court)

IEP – International Expert Panel

ILC – International Law Commission

SEUT – Sopimus Euroopan Unionin toiminnasta

YK – Yhdistyneet kansakunnat

1 Johdanto

1.1 Tutkimusaiheen tausta

”The state of the Planet is broken”.¹ Näillä painavilla sanoilla YK:n pääsihteeri António Guterres kuvaili puheessaan vuonna 2020 globaalin ympäristön tilaa. Toteamus ei ole pelkästään retoriikkaa, sillä aihetta pessimismille antavat huolestuttavat raportit siitä, että Pariisin ilmastopöytäkirjassa sovittu 1.5 asteen tavoite uhkaa ainoastaan jäädä tavoitteeksi,² koska kuusi planeetan yhdeksästä planetaarisesta rajasta on jo ylittynyt³. Tilanne on niin vakava, että Ihmiskunta tarvitsee laaja-alaisen muutoksen kohti ekologista kestävyyttä, joka edellyttää ajattelutavan muutosta. Tätä muutosta luonnehditaan usein *kestävyysmurros* käsitteen avulla, jolla tarkoitetaan tietoista prosessia, jossa yhteiskunnat siirtyvät kohti ekologista kestävyttä.⁴ Kysymykseen, miten askeleet kestävään yhteiskuntaan otetaan, ei kuitenkaan ole helppoa vastausta ja sitä etsitään kuumeisesti lukuisissa kansainvälisissä organisaatioissa, valtiojohdoissa sekä tutkijayhteisössä.

Pyrkimys ekologiseen kestävyYTEEN ei myöskään ole oikeustieteelle etäinen aihe ja tämä tavoite onkin yksi kansainvälisen ympäristöoikeuden kulmakivistä.⁵ Vaikka oikeustiede ei ole kestävyysmurroksen keskiössä, on sillä kuitenkin hyvin tärkeä rooli tavoitteiden täytäntöönpanossa, eritoten sääntelyn osalta.⁶ Ympäristörikosoikeuden alueella yhtenä keinona edistää tavoitetta kohti kestävämpää yhteiskuntaa on esitetty laaja-alaisen ympäristötuhon kriminalisoiminen, eli *luonnontuhonnan* kriminalisoiminen. Luonnontuhonnan kriminalisoinnin ympärille on muodostunut ylikansallinen liike, jota johtaa *Stop Ecocide International*-järjestö. Sen tavoitteena on mm. saattaa luonnontuhonta kansainväliseksi rikokseksi, asiantuntijaryhmän vuonna 2021 laatiman määritelmän pohjalta (ns. IEP-määritelmä).⁷ Tämä määritelmä on herättänyt paljon akateemista ja poliittista keskustelua luonnontuhonnasta, minkä lisäksi monet valtiot ovat myös kansallisissa lainsäädännöissään kriminalisoineet luonnontuhonnan.⁸

¹ The State of the Planet, Address at Columbia University 2020.

² 1.5-degree climate pledge ‘on life support’, Guterres tells leaders during frank exchanges, UN News.

³ Richardson ym., 2023.

⁴ Similä 2021, s. 8–9.

⁵ Aiheesta enemmän ks. Boselmann 2017.

⁶ Similä 2021, s. 24.

⁷ Who we are, StopEcocide ja Legal Definition of Ecocide, StopEcocide..

⁸ Näin esim. Ranskassa. Ks. Loi no 2021-1104 du 22 août 2021 portant lutte contre le dérèglement climatique et renforcement de la résilience face à ses effets (1), artikla 296. Ranskassa on myös käyty ensimmäinen

Luonnontuhonta on myös noussut ajankohtaiseksi aiheeksi, kestävyysnäkökulmien ulkopuolella, aseellisten selkkausten kontekstissa. Esimerkiksi Ukrainan sodan yhteydessä Venäjän asevoimien räjäyttämän Kahovkan padon aiheuttamia laajoja ympäristötuhoja on eräiden tahojen toimesta luonnehdittu luonnontuhontana ja Ukrainan valtio on aloittanut asiasta luonnontuhonnan rikosnimikkeen alaisen rikostutkinnan.⁹

On kuitenkin osin epäselvää mitä luonnontuhonnan käsitteellä pohjimmillaan tarkoitetaan ja kuinka vahvasti luonnontuhonnan tavoitteet liittyvät kestävyysmurrokseen sekä tämän edistämiseen. Mikäli luonnontuhonnan kriminalisoinnin tavoitteiksi katsotaan kestävyysmurroksen edistäminen, on myös relevanttia kysyä, onko tämä perusteltua tehdä rikosoikeuden keinoin, joka tulisi olla viimesijainen keino tarttua yhteiskunnallisiin ongelmiin?

Kysymystä luonnontuhonnan käsitteen tavoitteista ja siihen liittyvää tärkeää keskustelua tulen tarkastelemaan tutkimuksessani perusteellisesti. Luonnontuhonnan tarkastelulle on kuitenkin välittömämpiäkin tarpeita. Luonnontuhonta on nimittäin noussut keskustelun aiheeksi esimerkiksi EU:n uudistaessa ympäristörikosdirektiiviä, joka sisältää vaatimuksen kriminalisoida ”luonnontuhontaa vastaavat teot”.¹⁰ Tämän lisäksi luonnontuhonta on viime vuosin noussut hyvin ajankohtaiseksi aiheeksi kansainvälisen oikeuden alueella, osittain aiemmin mainitusta IEP-määritelmän julkaisemisen takia. Ylikansallinen ja EU:n sisällä käyty keskustelu luonnontuhonnan kriminalisoimisesta aiheuttaa tarpeen ymmärtää luonnontuhonnan ominaispiirteitä ja sitä, kuinka vakavasti otettavia luonnontuhonnan kriminalisointiesitykset ovat. Pyrin tutkimuksellani vastaamaan tähän tutkimustarpeeseen.

1.2 Tutkimustehtävän asettaminen ja lähestymistapa

Tutkimus on kohdennettu suomalaiselle lukijakunnalle ja täten tutkimusintressit peilaavat myös auditorion oletettuja tiedonintressejä ottaen huomioon, että luonnontuhonnan tematiikka ei aiemmin ole suomalaisessa oikeustieteellisessä tutkimuksessa käsitelty. Tältä osin tutkimusta voidaan yleisesti luonnehtia pyrkimykseksi tarkastella luonnontuhonnan ominaispiirteitä ja mitä haasteita nämä ominaispiirteet herättävät pyrkimyksissä kriminalisoida luonnontuhonta

luonnontuhontaoikeudenkäynti. Ks. The EU’s first ‘ecocide’ trial: toxic chemicals found in French homes, Euronews. Tämän lisäksi esim. Paavi on ottanut kantaa luonnontuhonnan kriminalisoimisen puolesta, ks. Pope Francis: Destroying the Earth is a Sin and Should be a Crime, Stop Ecocide.

⁹ Ukraine to launch "ecocide" case against Russia following dam destruction, Euronews. Aiheesta enemmän Nuotio 2023.

¹⁰ Euroopan parlamentin lainsäädäntöpäätöslauselma 27. helmikuuta 2024 ehdotuksesta Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviksi ympäristönsuojelusta rikosoikeudellisin keinoin ja direktiivin 2008/99/EY korvaamisesta.

kansainvälisesti ja EU-tasolla. Pysin tutkimuksessani vastaamaan seuraaviin tutkimuskysymyksiin:

1. Mitkä ovat luonnontuhonnan keskeiset ominaispiirteet ja mitä luonnontuhonnan kriminalisoimisella tavoitellaan?
2. Mitkä ovat keskeiset haasteet luonnontuhonnan kriminalisoimisessa, kun otetaan huomioon kansainvälisen rikosoikeuden reunaehdot?
3. Miten EU on ymmärtänyt luonnontuhonnan keskeiset ominaispiirteet ja miten nämä suhteutuvat luonnontuhonnan kansainvälisoikeudelliseen ymmärrykseen?

Tutkimuskysymykset kaksi ja kolme pyrkivät vastaamaan kysymyksiin, jotka näyttävät suomalaiselle lukijakunnalle välittömimpänä, perustuen luonnontuhonnasta käytyyn keskusteluun kansainvälisen- ja EU-oikeuden piirissä.¹¹ Tämä on vuorostaan omiaan painottamaan tarvetta tarkastella luonnontuhonnan kriminalisointiesityksiä kansainvälisen- ja EU-oikeuden aloilla, koska mahdolliset vaikutukset luonnontuhonnan kriminalisoimisesta peilautuvat suoraan Suomen lainsäädäntöön. Näihin kysymyksiin vastaamiseksi on myös tarpeellista avattava syvällisemmin luonnontuhonnan ominaispiirteitä ja tarkastella mitä luonnontuhonnalla tarkoitetaan sekä mitä tämän kriminalisoimisella tavoitellaan. Vasta tämän jälkeen voidaan analysoida luonnontuhonnan keskeisiä esityksiä ja niiden herättämiä haasteita niin kansainvälisen- kuin EU-oikeuden alueilla.

Tulen tutkimuksellisten johtopäätösten jälkeen myös esittelemään eräitä jatkotutkimustarpeita luonnontuhonnan kansalliseen (Suomi) implementaatioon liittyen. Tarkoitukseni ei kuitenkaan ole analysoida suomalaista ympäristörikosoikeutta yksityiskohtaisemmin, vaan tarkoitukseni on avata keskustelua luonnontuhonnan mahdollisesta kansallisesta kriminalisoimisesta ja siitä, mitä tutkimustarpeita aiheeseen liittyy. Ottaen huomioon, ettei luonnontuhonnan käsitettä ole aiemmin suomalaisessa oikeuskirjallisuudessa tutkittu, pidän myös tarkoituksenmukaisena esitellä syvällisemmin luonnontuhonnan käsitteen historiaa ja taustoja.

Käsillä olevaa tutkimusta voidaan pääkohtaisesti luonnehtia teoreettiseksi lainopiksi, mutta etenkin keskustelu, joka liittyy luonnontuhonnan ominaispiirteisiin (taustojen ja tavoitteiden selvittäminen) soveltuu kehnosti teoreettisen lainopin tulkintajuridiseen tiedonintressiin.

¹¹ Environmental crimes: deal on new offences and reinforced sanctions, European Parliament.

Omaksuttua metodista lähestymistapaa voidaan nähdäkseni paremmin kuvata teoreettiseksi ympäristöoikeudeksi. Määttä on luonnehtinut teoreettisen ympäristöoikeuden juurien löytyvän teoreettisesta lainopista, vaikka teoreettinen ympäristöoikeus on tätä laajempi yleiskäsite, joka kattaa myös sellaista perustutkimusta, jota perinteinen teoreettinen lainoppi ei kata.¹² Esimerkkinä tästä hän mainitsee mm. ympäristöoikeudellisen sääntelyn taustaideoiden tutkimisen, johon ei aina kiinnity käytännölliseen lainopilliseen (tulkintajuridinen) tiedonintressiin. Tältä osin pidän teoreettista ympäristöoikeutta tutkimuksellista lähestymistapaa paremmin kuvastavana käsitteenä, joskin raja teoreettisen lainopin ja teoreettisen ympäristöoikeuden välillä on häilyvä. Pidän tätä tutkimuksellista lähestymistapaa myös perusteltuna, koska pyrin tutkimuksessa avaamaan luonnontuhonnan ominaispiirteitä ja käsitteen merkitystä, analysoimaan näiden vuorovaikutusta kansainvälisen rikosoikeuden perusteiden kanssa ja tarkastelemaan, miten nämä ominaispiirteet näyttävät EU:n luonnontuhonnan määritelmässä.

Tutkimus sijoittuu ympäristörikosoikeuden alueelle. Tämä tarkoittaa, että tutkimus on oikeudenalat ylittävä, sillä ympäristörikosoikeus on sekä ympäristöoikeutta että rikosoikeutta.¹³ Tämän lisäksi tutkimusta voi tutkimuskysymykset huomioiden myös luonnehtia kansainvälisoikeudelliseksi ja EU-oikeudelliseksi tutkimukseksi, ja tutkimuksen taustoittavassa luvussa on myös oikeushistoriallisia vivahteita liittyen keskusteluun luonnontuhonnan kehityksestä ja sen historiasta.

1.3 Tutkimuksen rakenne ja aineisto

Luonnontuhonta on suomalaisessa ja pohjoismaisessa oikeustieteellisessä tutkimuksessa uusi, mutta kansainvälisesti melko laajasti käsitelty aihe. Tutkimuksen lähdeaineisto on tästä syystä pääasiallisesti kansainvälistä, ja suomalainen sekä pohjoismaalainen lähdeaineisto rajoittuu lähinnä ympäristö- ja rikosoikeuden perusteita käsitteleviin teoksiin. Tukeudun tutkimuksessa vahvasti erilaisilla oikeustieteellisillä blogialustoilla esitettyihin näkemyksiin, sillä monet alan asiantuntijoista ovat kirjoittaneet paljon luonnontuhonnan tematiikasta juuri näillä alustoilla. Lähdevalinnoissani olen poikkeuksetta hyödyntänyt kansainvälisesti arvostetuilla oikeustieteen blogialustoilla julkaistuja kirjoituksia, kuten *EJIL:Talk!*, *Opinio Juris* ja *Völkerrechtsblog*.¹⁴

¹² Määttä 2015, s. 27.

¹³ Pirjatanniemi 2005, s. 27.

¹⁴ Blogialustojen lähdearvoista ks. <https://www.ejiltalk.org/about/>, <http://opiniojuris.org/about/> ja <https://voelkerrechtsblog.org/about/the-blog/>.

Tutkimuksen rakenne seuraa tutkimuskysymysten asettelua ja tutkimus on jaettavissa kolmeen tutkimukselliseen pääluokkaan, joista ensimmäinen tarkastelee luonnontuhonnan ominaispiirteistä, minkä jälkeen kaksi seuraavaa lukua pyrkivät vastaamaan edellä eriteltyihin konkreettisiin tutkimuskysymyksiin (tutkimuskysymykset 2 ja 3).

Ensimmäisessä tutkimuksellisessa pääluvussa (Luonnontuhonnan ominaispiirteet, luku 2) tarkastelen luonnontuhonnan käsitteen etymologiaa, jonka jälkeen tarkastelen luonnontuhonnan käsitteen historiallista taustaa ja keskeisiä määritelmiä, jotta lukija saa kuvan siitä mistä puhumme, kun puhumme luonnontuhonnasta ja sen kriminalisoimisesta. Tämän jälkeen tarkastelen luonnontuhonnan tavoitteita, eli mitä luonnontuhonnan kriminalisoimisella pyritään saavuttamaan. Toisessa tutkimuksellisessa pääluvussa (luku 3) taustoitan keskustelua käymällä lyhyesti läpi ympäristörikosten nykytilaa kansainvälisen rikosoikeuden kehikossa. Taustoituksen jälkeen tulen peilaamaan IEP määritelmän yhteensopivuutta Rooman perussäännön kanssa ja mitä haasteita mahdollisesta luonnontuhonnan kriminalisoimisesta aiheutuu. Kolmannessa pääluvussa (luku 4) käsittelen EU:n luonnontuhonnan määritelmää, perustuen EU:n direktiivin esitöihin, ja tämän jälkeen tarkastelen esityksen suhdetta edellä mainittuun luonnontuhonnan ylikansalliseen määritelmään (IEP). Tutkimuksen johtopäätöksien jälkeen tulen vielä esittämään kansallisen (Suomi) implementoinnin yhteydessä esille nousevia jatkotutkimustarpeita.

2 Luonnontuhonnan ominaispiirteet

2.1 Luonnontuhonnan käsite

Mitä luonnontuhonta tarkoittaa? Hyvä ensiaskel tähän kysymykseen vastaamiseksi on tarkastella käsitteen etymologiaa ja mitä luonnontuhonnan käsite yleiskielisesti tarkoittaa. Luonnontuhonta juontaa juurensa englannin kielisestä käsitteestä *ecocide*, jolloin suomenkielisen käsitteen sisällön ymmärtäminen edellyttää tutustumista sen englanninkieliseen vastineeseen.¹⁵ Englanninkielinen *ecocide* vuorostaan juontaa juurensa *genocide*-käsitteeseen. Näin luonnontuhonta pyritään – ainakin käsitteellisesti – rinnastamaan vakavuudeltaan joukkotuhontaan.¹⁶

Etymologisesti *Ecocide* on siis yhdistelmä sanoista *eco* ja *cide*. Käsitteen ensimmäinen osa, *eco*, viittaa englanninkieliseen sanaan *ecology* tai *ecological*, jotka vuorostaan ovat peräisin kreikan kielen sanasta *oikos*, joka suomeksi käännettynä tarkoittaa kotia.¹⁷ *Cide*-sana on peräisin latinankielisestä sanasta *caedere*, joka tarkoittaa tappamista.¹⁸ *Ecocide* käsitteen suora käännös on näin ollen kodin tappaminen.

Yleiskielisesti englannin kielen kolme arvostettua sanakirjaa (*Cambridge Dictionary*, *Meriam-Webster* ja *Oxford English Dictionary*) määrittelevät sanan *ecocide* seuraavanlaisesti:

Destruction of the natural environment of an area, or very great damage to it;¹⁹

The destruction of large areas of the natural environment as a consequence of human activity;²⁰

Destruction or damage of the environment, esp. when reckless or intentional; an instance of this.²¹

¹⁵ Vaikka *Ecocide*-käsite on vakiinnuttanut asemansa kansainvälisissä piireissä, on käsitettä vastaan myös esitetty kritiikkiä ja vaihtoehtoisia käsitteitä on myös esitetty. Esimerkkinä voidaan mainita *biocide*, jonka sisältö on kaikesti identtinen *ecocide*-käsitteen kanssa.

¹⁶ Tätä rinnastusta on myös osaltaan kritisoitu, eritoten kohdistuen käsitteiden hyvin eroaviin ominaispiirteisiin ja joukkotuhonnan asemaan kansainvälisen oikeuden vakavimpana rikoksena. Pidän kritiikkiä perusteltuna, sillä luonnontuhonnan ja joukkotuhonnan sisällölliset eroavaisuudet ovat hyvin suuret (tästä enemmän alla). Tästä huolimatta olen kuitenkin taipuvainen olemaan samaa mieltä *ecocide*-käsitteen puolestapuhujien kanssa sen symbolisesta arvosta, jossa luonnontuhonnan kielellinen rinnastus joukkotuhontaan on omiaan painottamaan luonnontuhonnan vakavuutta. Näin myös Robinson 2022, s. 319.

¹⁷ Stoett 1999, s. 65.

¹⁸ Stoett 1999, s. 65.

¹⁹ <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/ecocide>. (Luettu 25.1.2024)

²⁰ <https://www.merriam-webster.com/dictionary/ecocide> (Luettu 25.1.2024)

²¹ <https://www.oed.com/search/dictionary/?scope=Entries&q=ecocide> (Luettu 25.1.2024)

Määritelmien välillä on yllättävänkin isoja eroavaisuuksia (esim. laajuuteen liittyen), mutta niiden välillä on huomattava yhdistävä tekijä, joka on *ympäristötuho*. Kaikissa määritelmissä mainitaan ympäristöön kohdistuvan tuhon (*destruction*) olevan oleellinen osa ecocide-käsitettä, joskin kahdessa määritelmässä mainitaan myös vahinko ja hyvin vakava vahinko. Tältä osin on kuitenkin selvää, että yleiskielisessä mielessä ecocide tarkoittaa ympäristön tuhoamista (*destruction*), joka on omiaan painottamaan ymmärrystä luonnontuhonnasta hyvin *vakavana* ympäristön kohdistuvana tekona (ts. tuhoaminen), verrattuna ainoastaan ympäristön vahingoittamiseen.

Suomen kielessä ecocide on käännetty *luonnontuhonnaksi*.²² Tämä käsite on enenevässä määrin vakiintumassa käyttöön myös suomen kielessä, jota havainnollistaa mm. mainita kielitoimiston vuoden 2022 sanapöytäkirjoissa, jossa käsitettä on luonnehdittu seuraavanlaisesti:

Suunnitteilla oleva rikosnimike erittäin vakaville ympäristörikoksille. Ympäristöjärjestöt ajavat luonnontuhontaa koskevaa lakiehdotusta viidenneksi Haagin Kansainvälisen rikostuomioistuimen alaiseksi rikoslainsäädännön (mm. kansanmurhan ja sotarikosten lisäksi).²³

Ensisilmäyksellä suomenkielinen ymmärrys vaikuttaa poikkeavan oleellisesti englanninkielisestä, sillä suomen kielessä luonnontuhonnan käsitteen liittyvä vahvasti luonnontuhonnan kriminaliosintiin ja sen rikosoikeudelliseen ulottuvuuteen. Vastaavasti englannin kielessä luonnontuhonnan (ecocide) käsite on suomalaista määritelmää paljon laajempi. Tämä ilmeinen eroavaisuus selittyy sillä, että kielitoimiston määritelmä on vahvasti yhdistetty luonnontuhonnan (rikos) oikeudelliseen määritelmään, josta on käyty paljon keskustelua vuoden 2021 julkaistun IEP-määritelmän jälkeen, kun taas englanninkieliset määritelmät ovat laajempia ja vanhempia eivätkä pohjautu ainoastaan luonnontuhonnan (rikos) oikeudelliseen määritelmään.²⁴ Ecocide-käsite ymmärretään yksinkertaisesti laajalaisempaan käsitteenä kuin suomen kielen verroksi *luonnontuhonta*. Yhteistä molempien

²² Suomen kielessä vaihtoehdoksi on myös ehdotettu *ekotuhonta*, jonka sisältö on nähdäkseni identiteettinen luonnontuhonnan käsitteen verraten. Ks. esim. Nuotio 2021, s. 18. Se, haluaako *tuhonnan* eteen lisätä *luonto* tai *eko*, on pelkkää semantiikkaa. EU direktiivissä ympäristönsuojelusta rikosoikeudellisin keinoin ja direktiivin 2008/99/EY korvaamisesta käytetään *luonnontuhonnan* käsitteen asemesta sanaa *ympäristötuho*. Suhtaudun kriittisesti *ympäristötuhon* käsitteen käyttämiseen, koska ympäristötuho on arkipäiväinen käsite, jonka lähin englanninkielinen käännös on *environmental damage*. Mikäli *ympäristötuhon* käsitettä ryhdyttäisiin käyttämään käännöksenä *ecocide*-käsitteelle, johtaisi tämä helposti käsitteellisiin sekaannuksiin. Tähän viitaten, on suositeltavaa käyttää luonnontuhonnan käsitettä *ecocide*-käsitteen käännöksenä.

²³Ks. Sanapöytäkirjoja vuodelta 2022, Kotimaisten kielten keskuksen sanastotietokanta. Myös Helsingin Sanomat on käyttänyt luonnontuhontaa käsittelevässä artikkelissaan luonnontuhonnan käsitettä. Ks. Suurimmat ympäristöriskit voivat päättyä tuomiolle Haagiin kansanmurhaajien rinnalle – tätä tarkoittaisi ”ecocide” eli luonnontuhonta, Helsingin sanomat.

²⁴ Aiheesta enemmän ks. luku 2.3.

kielien määritelmässä on kuitenkin teon *vakavuus*, sillä myös luonnontuhonnan suomenkielisessä määritelmässä painotetaan vakavuutta (”...vakaville ympäristöririkoksille”).

Yhteenvedona voidaankin todeta, että ecocide-käsite ja tämän suomalainen käännös luonnontuhonta ovat yleiskielisesti vakiintuneita käsitteitä pohjautuen niiden ilmestymiseen kunkin kielen keskeisissä sanakirjoissa. Vaikka kyseessä onkin vakiintunut ilmaisu (ecocide/luonnontuhonta), on eri sanakirjojen määritelmissä myös vaihtelevuuksia. Yhtenäisenä nimittäjänä voidaan kuitenkin katsoa olevan *ympäristötuho* ja *vakavuus*, joka ilmenee tavalla tai toisella, jokaisessa luonnontuhonnan määritelmässä. Se, että vakavuus on luonnontuhonnan yleiskielisen ymmärryksen ytimessä saa myös tukea ecocide-käsitteen etymologiasta, joka kirjaimellisesti tarkoittaa *kodin tappamista*.

2.2 Saigonista Tukholmaan ja New Yorkista Roomaan – luonnontuhonnan juuret

2.2.1 Luonnontuhonnan alkusävelet

Käsitettä ecocide on tietävästi ensimmäisen kerran käyttänyt yhdysvaltalainen biologian professori Arthur Galston vuonna 1970 tutkimuskonferenssissa ”*War Crimes and the American Conscience*”. Galston viittasi käsitteellä erityisesti Yhdysvaltojen asevoimien käyttämiin kemikaalisen sodankäynnin välineisiin, joista tunnetuin on ns. *agent orange* kemikaali, jota Yhdysvaltojen asevoimat käyttivät sotilaallisen etulyöntiaseman saavuttamiseksi Vietnamissa.²⁵ Professori Galston määritteli ecocide-käsitteen seuraavanlaisesti:

It seems to me that the willful and permanent destruction of environment in which a people can live in a manner of their own choosing ought similarly to be considered as a crime against humanity, to be designated by the term ecocide.²⁶

Kuten määritelmän sananmuodosta huomaa, on Galstonin ymmärrys luonnontuhonnasta hyvin ihmiskeskeinen, jossa luonnolle ei sinänsä anneta itseisarvoa, vaan ympäristön tuomainen on rikos ainoastaan, kun sitä käytetään välineenä ihmisen elinehtojen tuhoamiseksi. Samalla

²⁵ *Agent Orange* kemikaalia hyödynnettiin viidakoiden lehtipeitteen poistamiseksi, jotta Vietkongin sotilaat eivät voisi hyödyntää viidakkoa suojanaan. Enemmän *agent orange*:sta ks. What is Agent Orange? Aspen Institute.

²⁶ Knoll – McFadden 1970, s. 71–72. Professori Galstonin määritelmässä mielenkiintoista on luonnontuhonnan rinnastaminen rikokseen ihmisyyttä vastaan samanaikaisesti, kun *ecocide* käsitteenä juontaa juurensa *genocide* käsitteestä. Ristiriitaisuus valottaa nähdäkseni hyvin luonnontuhonnan kehittymättömyyttä, jossa luonnontuhonnan pioneerit eivät olleet varmoja luonnontuhonnan asemaan suhteessa kahteen aiemmin mainittuun kansainvälisoikeudelliseen rikokseen.

Galstonin määritelmä rinnastaa luonnontuhonnan rikoksiin ihmisyyttä vastaan, vaikka käsitteellisesti luonnontuhonta rinnastuu pikemminkin joukkotuhontaan.²⁷

Käsitettä *ecocide* on oikeustieteellisessä kontekstissa käyttänyt ensimmäisen kerran yhdysvaltalainen oikeustieteen professori Richard Falk. Falk osallistui aktiivisesti Vietnamin sodan aikaiseen akateemiseen keskusteluun liittyen sodan laillisuuteen ja Yhdysvaltojen asevoimien sotarikkomuksiin.²⁸ Hän ryhtyi kuitenkin vasta 1970-luvulla luonnehtimaan Vietnamin sodassa aiheutunutta ympäristötuhoa luonnontuhontana.²⁹ Falkin näkemyksen mukaan luonnon sotilaallisstrateginen tuhoaminen perustuu logiikalle, jonka tarkoituksena on saattaa ympäristö asuinkelvottomaksi siviileille; tavoitteena on ihmisten poissulkeminen omilta asuinalueiltaan.³⁰ Falkin näkemyksen mukaan tämä seikka on myös ollut keskeinen osa Yhdysvaltojen sotilaallista strategiaa, jonka vuoksi hän rinnasti luonnontuhonnan kansanmurhaan toteamalla: ”Agent Orange on ympäristöarvojen Auschwitz”.³¹ Näihin näkemyksiin pohjautuen, Falk ehdotti vuonna 1973 oikeudellista määritelmää luonnontuhonnalle, minkä lisäksi hän laati luonnoksen luonnontuhon kriminalisoimista koskevaksi kansainväliseksi yleissopimukseksi (*Ecocide Convention*).³² Ehdotuksen tavoitteena oli täydentää Geneven sopimuksia³³, joita Falk piti ympäristönsuojelun osalta vaillinaisina.³⁴

Falkin ehdotuksen ensimmäinen artikla alkaa toteamuksella, että sopimusosapuolet sopivat luonnontuhonnasta kansainvälisoikeudellisena rikoksena riippumatta siitä tapahtuuko se sodan vai rauhan aikana.³⁵ Ehdotuksen toinen artikla määrittelee, mitä tekoja on pidettävä luonnontuhontana. Ehdotuksen mukaan:

²⁷ Kysymys luonnontuhonnan asennoitumisesta suhteessa muihin kansainvälisiin ydinrikoksiin ei vain rajoitu luonnontuhonnan ensimmäiseen määritelmään, vaan keskustelua tästä aiheesta käydään edelleen. Ks. esim. Protecting the Environment through International Criminal Law? EJIL: Talk!

²⁸ Falk, 1968.

²⁹ Zierler 2010, s. 25.

³⁰ Zierler 2010, s. 25.

³¹ Zierler 2010, s. 25.

³² Falk, 1973. Falkin mielestä yleissopimus luonnontuhon estämiseksi voisi toimia samalla tavalla kuin yleissopimus joukkotuhontana pidettävän rikoksen ehkäisemiseksi ja rankaisemiseksi, jossa vahvistettiin ja kodifioitiin Nürnbergin oikeudenkäynneissä vahvistettu ymmärrys kansanmurhan rankaisemisesta. Falkin mukaan yleissopimus luonnontuhonnan ehkäisemiseksi voisi samalla tavalla asettaa Vietnamin koetun luonnontuhon vastuussa olleet henkilöt oikeudellisesti vastuuseen teoistaan.

³³ Geneven sopimuksilla tarkoitetaan tässä kontekstissa: Genèven sopimus maasotavoimiin kuuluvien haavoittuneiden ja sairaiden aseman parantamisesta, Genèven sopimus merisotavoimiin kuuluvien haavoittuneiden, sairaiden ja haaksirikkoutuneiden aseman parantamisesta, Genèven sopimus sotavankien kohtelusta ja Genèven sopimus siviilihenkilöiden suojelemisesta sodan aikana.

³⁴ Gauger – Pouye Rabatel-Fernel – Kulbicki – Short – Higgins, 2012, s. 5.

³⁵ Falk, 1973, s. 282.

In the present Convention, ecocide means any of the following acts committed with intent to disrupt or destroy in whole or in part, a human ecosystem:

- (a) The use of weapons of mass destruction, whether nuclear, bacteriological, chemical, or other;
- (b) The use of chemical herbicides to defoliate and deforest natural forests for military purposes;
- (c) The use of bombs and artillery in such quantity, density, or size as to impair the quality of the soil or to enhance the prospect of diseases dangerous to human beings, animals or crops;
- (d) The use of bulldozing equipment to destroy large tracts of forest or cropland for military purposes;
- (e) The use of techniques designed to increase or decrease rainfall or otherwise modify weather as a weapon of war;
- (f) The forcible removal of human beings or animals from their habitual places of habitation to expedite the pursuit of military or industrial objectives.

Kuten ehdotuksen 2 artikla osoittaa, on myös Falkin näkemys ekotuhosta pääasiallisesti ihmiskeskeinen, (f)-kohta pois lukien, ja sopimusluonnoksessa luonnontuhonta ymmärretään ennen kaikkea sotarikoksena, vaikka luonnontuhonta voidaan katsoa olevan käsillä myös rauhan aikana.³⁶ Falkin ehdotusta lukiessa on myös selvää, että luonnontuhonnan kriminalisoimisella on tavoiteltu nimenomaan ekosysteemejä merkittävästi tai pysyvästi tuhoavan ympäristösodankäynnin (environmental warfare) kriminalisoiminen.³⁷ Samalla Falkin luonnontuhonnan määritelmään sisältyy myös selkeä viittaus joukkotuhonnan tahallisuuskriteeriin (intent), joka osaltaan vahvistaa yllä mainittua näkemystä siitä, että luonnontuhonnan määrittelemisen yhtenä haasteena on sen suhteuttaminen muihin kansainvälisiin ydinrikoksiin. Toisin sanoen, onko luonnontuhonta rikos ihmisyyttä vastaan, joukkotuhontaan liittyvä vai näistä kahdesta erillinen kansainvälinen rikos.³⁸

Yhteenvetona voidaankin todeta, että luonnontuhonnan käsitteen kahden pioneerin määritelmiä verratessa yhtenäisyyksiä ovat ennen kaikkea määritelmien ihmiskeskeisyys, jossa painottuu ympäristötuhojen suora vaikutus ihmisiin ja ihmishenkeen. Samanaikaisesti on myös huomattavissa luonnontuhonnan identiteettiin sisältyvä jännite: tulisiko luonnontuhonta ymmärtää sotarikoksena, joukkotuhontana, rikoksena ihmisyyttä vastaan vai omana erillisenä rikoksenaan? Molemmissa määritelmissä rinnastus joukkotuhontaan on ilmeinen

³⁶ Gauger –Pouye Rabatel-Fernel – Kulbicki –Short – Higgins, 2012, s. 5. Viittaus luonnontuhontaan rauhan aikana on välttämätöntä siitä syystä, että yleissopimusehdotusta voitaisiin myös soveltaa terrori-iskuihin tai muihin aseellisiin iskuihin, jotka eivät automaattisesti johda sotatilaan.

³⁷ Falk 1973, s. 265 ja s. 279.

³⁸ Keskustelu luonnontuhonnan rinnastamisesta joukkotuhontaan ja tahallisuuskriteerin sisällöstä on myös leimallista luonnontuhonnan modernille keskustelulle. Ks. esim. Robinson 2022, s. 319.

luonnontuhonnan sananmuotoon viitaten, mutta erityisesti Galstonin määritelmää vaivaa eräänlainen ambivalenssi luonnontuhonnan suhteesta muihin kansainvälisiin rikoksiin.³⁹ Falkin määritelmä on tässä mielessä yksiselitteisempi, sillä määritelmä ymmärtää luonnontuhonnan ennen kaikkea sotarikoksena, vaikka myös elementtejä joukkotuhonnasta on nähtävissä (tahallisuuskriteeri ja etymologia). Näkemys luonnontuhonnasta sotarikoksena saa myös tukea 1970-luvun historiallisesta viitekehyksestä, jolloin Vietnamin sodan laaja-alaiset ympäristötuhot olivat ajankohtaisia ja keskustelu Yhdysvaltojen sotavoimien sotarikoksista kävi vilkkaana. Tämän lisäksi – ja kenties kaikkein tärkeimpänä seikkana – luonnontuhonta on alun perin ymmärretty pääsääntöisesti sotarikoksena ja luonnontuhonnan kriminalisoinnin tarpeellisuus on ennen kaikkea yhdistetty tarpeeseen rangaista henkilöitä ympäristön tuhoamisesta aseellisten selkkausten yhteydessä.⁴⁰

2.2.2 Luonnontuhonta YK-instituutioissa

Poliittisella areenalla luonnontuhonta nousi esille ensimmäistä kertaa vuonna 1972 Tukholman konferenssin yhteydessä Ruotsin edesmenneen pääministerin Olof Palmén johdolla.⁴¹ Vaikka Tukholman konferenssissa ei julkisesti esitetty luonnontuhonnan kriminalisointia, käytiin asiasta kuitenkin kiivasta käytäväkeskustelua ja luonnontuhonnasta tuli yksi konferenssin puhutuimmista aihepiireistä. Luonnontuhonta ei ainoastaan jäänyt Tukholmassa keskustelun aiheeksi, vaan luonnontuhon kriminalisoinnin edistämiseksi perustettiin myös asiantuntijaryhmä, joka esitti ns. *Convention on Ecocidal War* edistämistä.⁴²

Luonnontuhonnan kriminalisointi nousi myös esille YK:ssa käydyissä keskusteluissa joukkotuhonnan yleissopimuksen laajentamisesta. Kehittämävaiheessa keskustelua herätti ennen kaikkea kulttuurinen joukkotuhonta, jota Raphael Lemkin oli aiemmin pitänyt oleellisena osana joukkotuhonnan kriminalisointia, mutta myös luonnontuhonnan kriminalisointi, joka oli tässä kohdin noussut YK:ssa hyvin ajankohtaiseksi kysymykseksi Vietnamin sodan ja Tukholman konferenssin vanavedessä.⁴³

³⁹ Tämä on osittain ymmärrettävää, ottaen huomioon Galstonin tausta biologina eikä oikeudellisena asiantuntijana.

⁴⁰ Ks. myös kansainvälisen humanitaarisen oikeuden luonnonympäristön suojelua koskevat säännöt ja suositukset selityksineen, Punaisen ristin kansainvälinen komitea.

⁴¹ Gauger –Pouye Rabatel-Fernel – Kulbicki –Short – Higgins, 2012, s. 5

⁴² Asiantuntijaryhmän yksi jäsenistä oli aiemmin mainittu Professori Falk.

⁴³ Gauger –Pouye Rabatel-Fernel – Kulbicki –Short – Higgins 2012, s. 7.

YK:ssa luonnontuhontaa ja sen kriminalisointia pohdiskeli aluksi YK:n ihmisoikeuskomission vähemmistöjen suojelukomitea (*Sub-Commission on Prevention of Discrimination and Protection of Minorities*), joka julkaisi Nicodème Ruhashyankikon valmisteleman raportin liittyen joukkotuhonnan yleissopimuksen tehostamiseen.⁴⁴ Raportissa lähestytään luonnontuhontaa kolmesta eri näkökulmasta: 1) luonnontuhonnan rinnastaminen joukkotuhontaan; 2) luonnontuhonta sotarikoksena; 3) kieltä käyttää luonnonmuokkausta sotilaallisten tavoitteiden saavuttamiseksi.⁴⁵ Raportissa ilmenee, että eräät valtiot suhtautuivat hyvin varauksellisesti luonnontuhonnan rinnastamiseen joukkotuhontaan, mutta ne suhtautuivat kuitenkin suopeammin vaihtoehtoihin 2 ja 3, joita voitiin pitää vähemmän ”radikaaleina” vaihtoehtoina.⁴⁶

Tähän varaukselliseen suhtautumiseen pohjautuen, raportin laatija Ruhashyankiko ei lopulta esittänyt luonnontuhonnan rinnastamista joukkotuhontaan seuraavin perustein:

It follows from the above that the question of "ecocide" has been placed by States in a context other than that of genocide. This fact has led the Special Rapporteur to believe that it is becoming increasingly obvious that an exaggerated extension of the idea of genocide to cases which can only have a very distant connection with that idea is liable to prejudice the effectiveness of the 1948 Convention Genocide very seriously.⁴⁷

Toisin sanoen, luonnontuhonnan suhde joukkotuhontaan katsottiin olevan liian etäinen voitavaksi käsitellä sitä osana sen aikaista keskustelua joukkotuhonnan yleissopimuksen laajentamisesta. Tästä huolimatta, ja osin ristiriitaisesti, luonnontuhontaa käsiteltiin YK:ssa uudelleen vuonna 1985 ns. Whitaker-raportissa, joka niin ikään käsittelee joukkotuhontaa.⁴⁸

Whitaker-raportissa ilmenee jo aiemmin luonnontuhonnalle ominainen kysymys siitä, onko kyseessä joukkotuhontaan rinnastettava tai sisällytettävä teko, vai onko luonnontuhonta ”vain” rikos ihmisyyttä vastaan. Tähän raportti ei anna yksiselitteistä vastausta, mutta mainitsee, että näkemyksiä luonnontuhonnasta rikoksena ihmisyyttä vastaan on esitetty eri työryhmissä. Tähän pohjautuen Whitaker ilmaisee tarpeen asian lisäselvityksille ja mikäli valtiot eivät pääsisi

⁴⁴ Ruhashyankiko 1978.

⁴⁵ Ruhashyankiko 1978, s. 128–134.

⁴⁶ Mm. Yhdistyneen kansakunnan edustaja kuvasi luonnontuhonnan rinnastusta joukkotuhontaan seuraavin sanoin: "There is no definition of the term 'ecocide' and it would appear that the term is incapable of carrying any precise meaning. The term has been used in certain debates for the purposes of political propaganda and it would be inappropriate to attempt to make provisions in an international Convention for dealing with matters of this kind." Ruhashyankiko 1978, s. 130.

⁴⁷ Ruhashyankiko 1978, s. 134.

⁴⁸ Whitaker 1985. Raportin laatiminen pohjautui asiakirjaan: Economic and Social Council Resolution 1983/33.

asiasta yhteisymmärrykseen, tulisi erillinen luonnontuhontaa koskeva pöytäkirja laatia.⁴⁹ Tällaiseen yhteisymmärrykseen tai pöytäkirjan laatimiseen ei kuitenkaan päädytty, koska asiaa ei Whitaker-raportin julkaisemisen jälkeen enää käsitelty YK:n ihmisoikeuskomission vähemmistöjen suojelukomiteassa (Sub-Commission on Prevention of Discrimination and Protection of Minorities), vaan asia jätettiin sillensä ilman erillisiä perusteluita.⁵⁰ Tämä voitaneen tulkita poliittisen tuen puutteena.

Vaikka luonnontuhonnan kriminalisoinnin ja määrittelemisen edistäminen ei edennyt konkreettiseksi ehdotukseksi osana joukkotuhonnan uudistamista, käsiteltiin luonnontuhontaa myös muissa viitekehyksissä, eritoten YK:n Kansainvälisen oikeuden toimikunnassa (ILC).⁵¹ Luonnontuhonta nousi ILC:ssä esille ensimmäistä kertaa 1980-luvulla, kun toimikunnassa ryhdyttiin pohtimaan sopimusluonnosta rauhaa ja ihmiskunnan turvallisuutta vaarantavista rikoksista (Draft Code of Crimes Against the Peace and Security of Mankind), johon nykyinen Rooman perussääntö paljolti tukeutuu.⁵² Erityisesti vuosien 1984–1996 välinen aika osoittautui luonnontuhonnan osalta ratkaisevaksi, jolloin luonnontuhonnan kriminalisointi oli lähempänä kuin koskaan aikaisemmin osana yllä mainittua sopimusluonnosta.⁵³ Keskustelu kulminoitui lopulta sopimusesityksen 26 artiklaan, joka käsittelee vakavia ympäristötuhoja omana ja erillisenä rikoksena, joskin luonnontuhonnan käsitettä käyttämättä. 26 artikla määrittelee vakavat ympäristötuhot seuraavanlaisesti:

an individual who willfully causes or orders the causing of widespread, long-term and severe damage to the natural environment shall, on conviction thereof, be sentenced ...⁵⁴

ILC:ssä päätettiin vuonna 1995 perustaa erillinen työryhmä selvittämään ympäristörikosten kriminalisointia.⁵⁵ Raportissa puolletaan ympäristörikosten kriminalisointia ottaen huomioon niiden vakavuus ja kansainvälinen ulottuvuus, samalla painottaen tarvetta esitetyn rikoksen tarkkarajaisuudelle. Raportin laatija Tomuschat painottaa erityisesti, että 26 artiklan tavoitteena

⁴⁹ Whitaker 1985.

⁵⁰ Gauger –Pouye Rabatel-Fernel – Kulbicki –Short – Higgins 2012, s. 8.

⁵¹ ILC on yksi YK:n vanhimmista ja tärkeimmistä erityiselimistä. ILC:n tavoitteena on edistää kansainvälisen oikeuden kehittämistä ja kokoamista. Ks. Statute of the International Law Commission 1947, Art 1.

⁵² Bendetti – Bonneau – Washburn, s. 59

⁵³ Short 2016, s. 44–45. Kiinnostavaa on myös, että Thiam-raportin kohdassa 79B (17), mainitaan, että toiminta, joka aiheuttaa vakavaa ympäristöntuhoa, on kansainvälisen yhteisön tunnustamaa kansainvälisen oikeuden vastaista toimintaa.

⁵⁴ Yearbook of the International Law Commission 1991, s. 234. Vrt. Geneven yleissopimusten lisäpöytäkirja kansainvälisten aseellisten selkkausten uhrien suojelemisesta (I pöytäkirja) 55 art.

⁵⁵ Tomuschat 1996, s. 16, kohta 1.

ei ole kriminalisoida yleisesti hyväksytyä ympäristölle haitallista toimintaa, kuten teollisen tuotannon sivuvaikutuksia, koska tällöin lähes kaikki ihmiset olisivat rikollisia tämän tunnusmerkistön valossa.⁵⁶ Päinvastoin, kriminalisoimisen tavoitteena on toimia rajattuna kriminalisointisäännöksenä vakavia ja tahallisia ympäristötuhoamisyrityksiä vastaan, joihin ei tavanomaisin rikoslainsäädännöllisin keinoin voida vastata.⁵⁷ 26 artiklan sisältöä tarkastellessa on selvää, että laatijat ovat ymmärtäneet luonnontuhoon nimienomaisesti tahallisuusrikoksena, joka voisi tulla sovellettavaksi aseellisten selkkausten tai eräiden vakavien terrori-iskujen yhteydessä.⁵⁸

Tomuschat-raportissa esitetään myös kolme eri vaihtoehtoa vakavien ympäristötuhojen kriminalisoimiseksi: 1) ympäristörikosten pitäminen omana ja erillisenä säännöksenään; 2) ympäristörikosten lisääminen osaksi rikosta ihmisyyttä vastaan; 3) ympäristörikosten luonnehtiminen sotarikosten yhteydessä. Näistä kolmesta vaihtoehdosta ei kuitenkaan ILC:ssä koskaan äänestetty, sillä ILC:n äänestyksessä poissuljettiin vaihtoehto ympäristörikoksien tarkastelemisesta omana erillisenä rikoksenaan. Lopulta äänestettiin vain Tomuschat-raportin vaihtoehdoista 2 ja 3. Syytä miksi 26 artikla sivutettiin totaalisesti ei ilmene yksiselitteisesti ILC:n kirjauksista, mutta Gauger *et al* ovat esittäneet väitteen siitä, että artiklan poistaminen ei ainakaan perustunut jäsenten väliseen konsensukseen.⁵⁹ Vaikuttanee kuitenkin siltä, että 26 artiklan poistaminen pohjautuu useiden valtioiden varauksellisuuteen artiklan sisältöä kohtaan. Tämä ilmenee vuotta aiemmin julkaistussa Thiam-raportissa, jossa todetaan 26 artiklan olleen eräiden valtioiden kesken ”epäsuosittu” ja, että 26 artiklan mahdollinen hyväksyminen edellyttäisi kansainvälisoikeudellista vakiintuneisuutta.⁶⁰ Tätä näkemystä tukee myös professori Tomuschatin kertomus siitä, että työryhmä oli ILC:n raporttia käsittelevässä kokouksessaan suullisesti ja kompromissimielessä suositellut ainoastaan vaihtoehtoja 2 ja 3.⁶¹

ILC loppupäätelmä oli, että vakavia ympäristörikoksia ei tulisi ymmärtää rikoksena ihmisyyttä vastaan, vaan niitä tulisi nimenomaisesti tarkastella sotarikoksina.⁶² Tästä johtuen päädyttiin

⁵⁶ Tomuschat 1996, s. 26, kohta 45.

⁵⁷ Tomuschat 1996, s. 25, kohta 37.

⁵⁸ Tätä seikkaa kritisoitiin myös eräiden valtioiden toimesta (Belgia, Itävalta ja Uruguay), jotka toivoivat holistisempaa näkemystä ympäristörikoksista, sillä suurin osa ympäristötuhoista aiheutuu teollisen tuotannon toimesta. Gauger – Pouye Rabatel-Fernel – Kulbicki – Short – Higgins 2012, s. 9.

⁵⁹ Gauger – Pouye Rabatel-Fernel – Kulbicki – Short – Higgins 2012, s. 10.

⁶⁰ Yearbook of the International Law Commission 1995 vol. II (1), s. 35, kohta 10.

⁶¹ Tomuschat 1996, s. 242.

⁶² Yearbook of the International Law Commission 1996, s. 14. Tässä kohdin on myös hyvä huomata, että ILC:n toimikunnassa monet jäsenet olivat vahvasti esitettyä äänestystä vastaan ja esimerkiksi toimikunnan jäsen Szekely

siihen, että ympäristön tahallinen tuhoaminen sisällytettiin sotarikoksia koskevaan 20 (g) artiklaan.⁶³ Huomionarvoista on kuitenkin, että ympäristörikosten määritelmää oli oleellisesti muutettu seuraavanlaiseksi:

in the case of armed conflict, using methods or means of warfare not justified by military necessity with the intent to cause widespread, long-term and severe damage to the natural environment and thereby gravely prejudice the health or survival of the population and such damage occurs.⁶⁴

Kuten esityksen sisällöstä huomaa, on tuomiokynnystä huomattavasti nostettu (*not justified by military necessity*) alkuperäisestä 26 artiklasta ja Tomuschat-raportissa esitetystä. Nämä muutokset saivat myös laajaa kritiikkiä professori Tomuschatilta, joka luonnehti tahallisuuskriteeriä käytännössä mahdottomaksi osoittaa. Syy näille muutoksille lienee Tomuschatin mukaan ollut ydinasevaltiot, jotka halusivat varmistaa ympäristörikoksen kynnyksen niin korkeaksi, että sen soveltaminen on käytännössä mahdotonta.⁶⁵

Luonnontuhonnan YK-keskusteluista voidaan yhteenvetona todeta, että 1970-luvulla koettu optimismi luonnontuhonnan kriminalisoimiseksi kulminoitui 20 (g) artiklaan sopimuksessa rauhaa ja ihmiskunnan turvallisuutta vaarantavista rikoksista [josta myöhemmin muodostuisi Rooman perussäännön artiklaan 8 (b)(iv)]. 20 (g) artiklassa kriminalisoitu ympäristörikos on kuitenkin niin vesittynyt verrattuna esimerkiksi 26 artiklassa tai *Ecocide convention*issa esitettyyn, että sitä *ei* voida pitää luonnontuhontaa kriminalisoivana säännöksenä. Tästä huolimatta keskustelua voidaan pitää hyvin merkittävänä luonnontuhonnan ominaispiirteiden muodostumisessa, sillä YK-keskusteluissa vahvistui näkemys siitä, että luonnontuhonta on muista kansainvälisistä rikoksista irrallinen rikos pohjautuen siihen, että sitä ei lisätty oleelliseksi osaksi mihinkään kansainvälisen ydinrikoksen tunnusmerkistöön.

2000-luvulle tultaessa keskustelu luonnontuhonnasta sai kuitenkin uutta nostetta eskaloituvan ilmastokriisin takia. Uusien luonnontuhonnan määritelmien inspiraationa tuli toimimaan 26 artiklan asettaman luonnontuhonnan perusymmärrys, jonka avulla eräät tutkijat ovat pyrkineet

kritisoi puheenvuorossaan sitä, että äänestyksessä ei voinut äänestää kaikkia vaihtoehtoja, vaan ainoastaan siitä, onko vakavia ympäristörikoksia tarkasteltava rikoksena ihmisyyttä vastaan vai sotarikoksina.

⁶³ Tässä kohdin on myös hyvä lisätä, että eräät valtiot, jotka toivoivat vahvempaa ympäristörikosten määritelmää, säätivät omat määritelmät luonnontuhosta kansallisiin oikeusjärjestyksiinsä. Nämä kyseiset valtiot ovat: Vietnam, Armenia, Valko-Venäjä, Moldova, Ukraina, Georgia, Venäjä, Kazakstan, Kirgisia ja Tadžikistan. Greene 2019, s. 19–20.

⁶⁴ Draft Code of Crimes against the Peace and Security of Mankind 1996, 20 (g) artikla.

⁶⁵ Tomuschat 1996, s. 243. Näin myös esim. Pirjatanniemi 2005, s. 141 ja Palarczyk 2023, s. 153.

esittämään, miten rikosoikeuden keinoin voitaisiin avittaa oikeusjärjestyksen muokkaamista kestävämpään suuntaan.

2.3 Luonnontuhonnan renessanssi

2.3.1 Luonnontuhonta palaa kuolleista

Luonnontuhonnan YK:ssa käydyin keskustelun kulminoituminen pettymykseen ei kuitenkaan tukahduttanut keskustelua luonnontuhonnan kriminalisoimisesta. Luonnontuhonta on noussut uudestaan keskustelun aiheeksi 2000-luvulla liittyen kysymykseen, miten rikosoikeus voi omalta osaltaan olla edistämässä kestäväää kehitystä ja varmistamassa yhteiskunnan siirtymää kohti ekologista kestävyyttä.⁶⁶ Keskustelu luonnontuhonnan kriminalisoimisesta liittyy tältä osin oleellisesti kysymykseen, että miten voisimme rikosoikeuden keinoin vähentää luonnon tuhoutumista sekä miten tällaista harjoittavat tahot voitaisiin asettaa rikosoikeudelliseen vastuuseen?⁶⁷

2000-luvun kenties vaikutusvaltaisin luonnontuhon kriminalisoinnin puolestapuhuja oli edesmennyt juristi Polly Higgins, sillä hän herätti 2010-luvun alussa keskustelun luonnontuhonnasta eloon. Hän ehdotti luonnontuhonnan kattamaan myös rauhanaikana tehtyjä tekoja, jotka vaikuttavat vakavasti ja laaja-alaisesti ympäristön tuhoutumiseen. Tätä ajatusta seuraten Higgins päätti ehdottaa ILC:lle luonnontuhonnan lisäämisestä Rooman perussääntöön omana erillisenä säännöksenään. Ehdotuksen mukaan luonnontuhonnan määritelmä olisi seuraava:⁶⁸

Ecocide is the extensive damage to, destruction of or loss of ecosystem(s) of a given territory, whether by human agency or by other causes, to such an extent that peaceful enjoyment by the inhabitants of that territory has been severely diminished.

Kuten ehdotuksesta huomaa, on ymmärrys luonnontuhosta ja sen sisällöstä huomattavasti laaventunut aikaisemmista ILC keskusteluista. Tahallisuuskriteeri on esimerkiksi poistettu kokonaan ja täten luonnontuhontana voidaan pitää kaikki toiminta, joka täyttää tunnusmerkistön. Higgins on myös itse luonnehtinut luonnontuhontaa rikoksena, joka tunnistaa

⁶⁶ Rikosoikeuden mahdollisuuksista edistää kestäväää kehitystä ks. Nuotio, 2021.

⁶⁷ Esim. Greene on todennut luonnontuhonnan tavoitteiden osalta: "For many proponents, a law against ecocide isn't just about creating a new crime, but rather, changing the principles and assumptions that underlie the current legal system. In that sense, it is a "radical" attempt at changing a system that has failed to prevent environmental destruction." Greene 2016, s. 26.

⁶⁸ Higgins – Short– South, s. 257.

ihmisen aiheuttaman ympäristön tuhoamisen ankaran vastuun rikoksena.⁶⁹ Higginsin määritelmän mukaan luonnontuhonta ei ainoastaan rajoitu aseellisiin selkkauksiin, vaan myös merkittäviä teollisen tuotannon sivuvaikutuksia olisi tarkasteltava luonnontuhontana. Tältä osin Higginsin määritelmää voidaan pitää holistisena määritelmänä, joka pyrkii saattamaan kaikki vakavat ympäristöntuhot luonnontuhoon rikoksen alle, tapahtumien kontekstista ja syystä riippumatta.

Higginsin ehdotuksen osalta on selvää, että hänen luonnehdintaansa ohjaa myös hyvin vahva tavoitteellisuus: luonnontuhonta on normatiivinen työkalu, jonka avulla yhteiskunta voidaan ohjata kohti ekologista kestävyttä.⁷⁰ Tämän tavoitteellisuuden ytimessä on näkemys rikosoikeuden preventiivisestä luonteesta tarkoittaen, että rikosoikeudellisen vastuun uhka pakottaisi yrityksiä ja valtioita siirtymään kohti ekologista kestävyttä.⁷¹ Higginsin määritelmän *ratio* on ajattelussa, jossa rikosoikeudellisen vastuun pelote ohjaa keskeisiä poliitikkoja ja yritysjohtajia omaksumaan ekologisesti kestäviä ratkaisuja, ympäristöä haittaavien ratkaisujen asemesta. Täten Higgins ymmärtää luonnontuhoon instrumenttina, jolla voidaan rikosoikeuden pelotevaikutusta hyödyntäen pakottaa yrityksiä ja valtioita luopumaan ympäristöä tuhoavista tuomintamuodoista.

Higgins on myös määritelmänsä esitöissä maininnut, että hän ei pidä luonnontuhoon kriminalisoinnista epärealistisena, pohjautuen YK:ssa käytyihin keskusteluihin aiheesta vuosien 1972–1996 välillä.⁷² Tässä kohdin on kuitenkin huomioitava, että Higginsin määritelmä on huomattavasti laveampi ja tavoitteiltaan hyvin erilainen, kuin mikään muu 1972–1996 välillä esitetty luonnontuhoon määritelmä. Higginsin asettamat tavoitteet poikkeavat oleellisesti luonnontuhoon kriminalisoinnin alkuperäisistä tavoitteista, koska hänen näkemyksensä mukaan luonnontuhoon kriminalisoiminen voisi toimia paradigmanmuutoksena ihmisen ja luonnon välisessä suhteessa. Higginsin määritelmän poikkeavuudet näkyvät myös tunnusmerkistötasolla, etenkin luonnehdinnassa luonnontuhoon ankaran vastuun rikoksena. Tämä on lähes päinvastainen näkemys aiempiin määritelmiin verrattuna, joissa luonnontuhoon on luonnehdittu tahallisenä rikoksena.⁷³

⁶⁹ Higgins – Short– South, s. 262.

⁷⁰ Higgins – Short– South, s. 257. Higgins ym. eivät määrittele mitä “vihreällä taloudella” (green economy) tarkoitetaan. Vaikka kyseessä on merkittävä puute hänen luonnontuhoon perusteluissaan, voidaan kuitenkin olettaa, että vihreällä taloudella tarkoitetaan tässä kontekstissa järjestelmää, joka on muistuttaa UNEP:in (United Nations Environment Programme) määritelmää vihreästä taloudesta. Ks. UNEP, Green Economy

⁷¹ Rikosoikeuden preventiivisestä luonteesta ks. esim. Pirjatanniemi 2005, s. 231–254.

⁷² Higgins – Short– South, s. 257–258.

⁷³ Tomuschat 1996, s. 25, kohta 37.

Ei liene yllättävää, että Higginsin ehdotus luonnontuhonnan kriminalisoimisesta ei saanut vastakaikua ILC:ssä, etenkin huomioon ottaen 1900-luvulla käydyn skeptisen keskustelun luonnontuhonnasta, jolloin esitetyt määritelmät olivat Higginsin määritelmää paljon suppeammat. Samalla ei liene haastavaa perustella miten Higginsin määritelmän mukaisesti laadittu luonnontuhonnan rikos olisi rikosoikeuden *ultima ratio*- ja tarkkarajaisuusperiaatteen vastainen.⁷⁴ Higginsin esitys oli kuitenkin hyvin merkittävä keskustelunavaaja, joka herätti taas henkiin akateemisen keskustelun luonnontuhonnan kriminalisoimisen tarpeesta sekä sen määritelmästä. Tämän esityksen myötä alkoi myös keskustelu siitä, miten luonnontuhonnan kriminalisoiminen voisi, rikosoikeuden keinovalikoimaa hyödyntäen, edesauttaa kansainvälisen ympäristöoikeuden tavoitteiden saavuttamista.⁷⁵

2.3.2 IEP – tasapainoa ja realismia etsimässä

Vaikka Higginsin aloitteen välitön vaikutus jäi verrattain pieneksi, toimi tämä kuitenkin inspiraation lähteenä jatkaa työtä luonnontuhonnan kriminalisoimiseksi ja määritelmän kehittämiseksi. Yksi näistä uusista aloitteista, joka julistaa olevansa eräänlainen jatkumo Higginsin työlle luonnontuhonnan kriminalisoimiseksi on *StopEcocide*-järjestön alainen luonnontuhonnan oikeudellisen määritelmän kansainvälinen asiantuntijapaneeli, ns. IEP-työryhmä.⁷⁶ Työryhmä koostui arvostetuista kansainvälisen ja ympäristöoikeuden asiantuntijoista ja työryhmän puheenjohtajana toimi kansainvälisesti arvostettu englantilainen professori Philippe Sands.⁷⁷ IEP:n ehdotus on herättänyt ennenkuulumatonta kansainvälistä keskustelua luonnontuhonnan kriminalisoimisesta akateemisissa piireissä,⁷⁸ mikä on myös heijastunut lisääntyvään mediahuomioon luonnontuhontaa kohtaan.⁷⁹ Tähän viitaten

⁷⁴ Tarkkarajaisuudesta ja *ultima ratio*-periaatteesta enemmän luvussa 3.

⁷⁵ Toinen edistysaskel luonnontuhonnan modernin määritelmän edistämisessä oli ns. Monsanto mielipidetribunaalin (opinion tribunaali) järjestäminen, jossa tutkittiin Monsanto yhtiön ihmisoikeus- ja ympäristöoikeusrikkomuksia. Tribunaalin yksi päätavoitteista oli tutkia, mikäli Monsanto oli toiminnallaan syyllistynyt luonnontuhontaan. Päätöslauselmassaan tribunaali katsoi, että mikäli luonnontuhonta olisi kansainvälisoikeudellisesti kriminalisoitu, olisi Monsanto syyllistynyt luonnontuhonnan rikokseen. Ks. International Monsanto Tribunal Advisory Opinion 2017.

⁷⁶ Independent Expert Panel for the Legal Definition of Ecocide. Muita keskustelun herättäneitä luonnontuhonnan määritelmiä ovat esim. UCLA Promise ihmisoikeusinstituutin laatima esitys: Proposed Definition of Ecocide ja Euroopan oikeusinstituutin (ELI) laatima esitys: ELI Report on Ecocide – Model Rules for an EU Directive and a Council Decision.

⁷⁷ Työryhmä kaikkien jäsenten esittely ks. Independent Expert Panel for the Legal Definition of Ecocide.

⁷⁸ Defining Ecocide – An interview with Philippe Sands. Völkerrechtsblog.

⁷⁹ Is it time for “ecocide” to become an international crime? The Economist ja Crime of ecocide could transform fight against climate change, Financial times.

voidaankin todeta, että IEP-ehdotus on vaikutusvaltaisin ja auktoritatiivisin moderni luonnontuhonnan määritelmä.

IEP määrittelee luonnontuhonnan seuraavasti:

... “ecocide” means unlawful or wanton acts committed with knowledge that there is a substantial likelihood of severe and either widespread or long-term damage to the environment being caused by those acts.

IEP:in ehdottama luonnontuhonnan määritelmä muistuttaa hyvin laajalti aiemmin esiteltyä 26 artiklaa sopimusluonnoksesta rauhaa ja ihmiskunnan turvallisuutta vaarantavista rikoksista (1991), joka myös todetaan työryhmän raportissa.⁸⁰ Molemmissa luonnontuhonnan keskeisiä elementtejä ovat vakavuus, laaja-alaisuus ja pitkäaikaisuus. Määritelmässä piilee kuitenkin merkittävä ero, nimittäin IEP:in määritelmässä luonnontuhonnaksi katsotaan vakava ja laaja-alainen *tai* pitkäaikainen ympäristötuho, kun taas 26 artiklassa luonnontuhonta edellytti kaikkien näiden kolmen kriteerin täyttymistä (ns. kumulatiivinen kynnyks). IEP:in esitöissä työryhmä on luonnehtinut tätä tietoisesti valinnaksi, jossa luonnontuhonnan kynnyksestä on haluttu madaltaa aiemmin mainitusta 26 artiklasta ja sen kumulatiivisesta kynnyksestä.⁸¹

Toinen merkittävä ero IEP-määritelmän ja 26 artiklan välillä on tahallisuuskriteeri, josta on IEP-määritelmässä täysin luovuttu ja korvattu todennäköisyystahallisuuskriteerillä (*dolus eventualis*). IEP-määritelmä on tältä osin eräänlainen kompromissi Higginsin määritelmän (joka määrittelee luonnontuhonnan ankaran vastuun rikoksena) ja aiempien luonnontuhonnan määritelmien välillä. IEP on todennut, että he kokivat tahallisuuskriteerin liian suppeana, joka olisi tehnyt luonnontuhonnan rikoksen osoittamisen miltei mahdottomaksi, mutta samanaikaisesti työryhmä halusi varmistaa, että vain hyvin tuottamukselliset ja vakavat ympäristöntuhoamisteot tulevat rangaistuksi.

IEP-ehdotuksen yhteydessä monet tutkijat ovat myös väitelleet paljon määritelmän ihmiskeskeisestä ja ekokeskeisestä luonteesta. IEP-määritelmä on saanut kritiikkiä siitä, että se väittää tunnustavansa luonnon itseisarvon, vaikka määritelmän *wantonness*-kriteeri edellyttää aiheutetun ympäristöntuhoon haitan punnintaa suhteessa saavutettuihin sosiaalisiin sekä

⁸⁰ Independent Expert Panel for the Legal Definition of Ecocode, kohta 2a.

⁸¹ Independent Expert Panel for the Legal Definition of Ecocode.

taloudellisiin hyötyihin.⁸² Keskustelu siitä, onko jokin luonnontuhonnan määritelmä ihmiskeskeinen tai ei-ihmiskeskeinen on ylimitoitettu, koska kaikki ympäristön tilaa heikentävät teot ovat omiaan vaikuttamaan negatiivisesti myös ihmiselämään.⁸³ Näkisin päinvastoin suurempana ongelmana esitykset sellaisesta luonnontuhonnan määritelmästä Rooman perussääntöön lisättäväksi, jotka ovat ”puhtaasti luontokeskeisiä”, koska ICC:n oikeutus ja päätehtävä perustuu ihmisarvoon ja tekoihin, jotka nimenomaisesti vaikuttavat ihmisiin.⁸⁴

IEP on todennut esityksen tavoitteeksi Rooman perussäännön muuttamisen siten, että luonnontuhonta lisättäisiin omaksi rikoksekseen eli perussäännön viidenneksi rikokseksi (rikos ihmisyyttä vastaan, sotarikoksen, joukkotuhonnan ja hyökkäysrikoksen rinnalle).⁸⁵ Ehdotus pyrkii laventamaan ICC:n toimivaltaa siten, että se ei rajoittuisi ainoastaan aiemmin mainittuun suppean sotarikoksen alueelle (joka käytännössä on soveltamaton), vaan kattaisi myös rauhan aikana tehdyt vakavat ympäristötuhot. Tämä perustuu nykytietoon siitä, että vaikuttavimmat ympäristötuhot aiheutuvat juuri rauhan aikana. Näkemys liittyy laajempaan keskusteluun siitä, mitä luonnontuhonnan kriminalisoinnilla pyritään saavuttaman. IEP-määritelmän esipuheessa todetaan, että esityksen tavoitteena on pyrkimys vahvistaa nykyistä globaalia ympäristöhallintoa sekä kansallista että kansainvälistä luonnonsuojelua, jotka ovat todettu vaillinaisiksi.⁸⁶ Toisin sanoen, myös IEP-ehdotus on luonteeltaan varsin tavoitteellinen, aivan kuten aiemmin mainittu Higginsin ehdotus. Näiden kahden ehdotuksen tavoitteissa on kuitenkin suuri tasoero; Higginsin ehdotuksen tavoitteena on paradigmatilainen muutos kohti ekologista kestävyyttä, kun taas IEP-ehdotuksen tavoitteena on korjata nykyisen kansainvälisen ympäristöoikeuden valuvikoja ja vahvistaa nykyistä ympäristönsuojelua. IEP:in ehdotuksessa luonnontuhontaa voidaan luonnehtia eräänlaiseksi lukoksi, joka lujittaa ympäristönsuojelun tasoa viestimällä ympäristönsuojelun tärkeydestä ja pakottamalla päätöksentekijöitä pohtimaan päätöstensä ympäristövaikutuksia.⁸⁷

⁸² Independent Expert Panel for the Legal Definition of Ecocide, art. 8 (2)(a). Kritiikistä IEP-määritelmän julistamasta luontokeskeisyydestä ks. Ecocide and Anthropocentric Cost-Benefit Analysis, *Opinio Juris*.

⁸³ Robinson, 2021, *Your Guide to Ecocide – Part 2: The Hard Part*, *Opinio Juris* ja Palarczyk 2023, s. 189.

⁸⁴ Voidaan toki kyseenalaistaa, mikäli on edes mahdollista, että jokin taho voisi toiminnallaan aiheuttaa vakavaa sekä laaja-alaista tai pitkäaikaista ympäristöntuhon ilman, että tällä olisi vakavia vaikutuksia ihmiselämälle.

⁸⁵ Independent Expert Panel for the Legal Definition of Ecocide, kohta II.

⁸⁶ Independent Expert Panel for the Legal Definition of Ecocide, kohta I. Tällä IEP viittaa YK:n pääsihteerin laatimaan raporttiin: Gaps in international environmental law and environment-related instruments: towards a global pact for the environment.

⁸⁷ Defining Ecocide – An interview with Philippe Sands, *Völkerrechtsblog* ja Palarczyk 20223 s. 158.

Kuten yllä mainitusta huomataan, on IEP-määritelmässä hyvin samankaltaisia elementtejä kuin aiemmissa luonnontuhonnan määritelmäehdotuksissa, mutta samalla myös paljon yllä mainittuja uusia piirteitä. Erot selittyvät eri tavoitteilla, joita luonnontuhonnalla pyritään saavuttamaan: ennen 2000-lukua luonnontuhonnan kriminalisoinnilla pyrittiin lähinnä estämään sodissa, kuten Vietnamin sodassa, nähtyjä ympäristöruhoja, IEP-ehdotuksen pyrkimyksenä on puolestaan luonnontuhonta kriminalisoimalla vahvistaa kansainvälistä ympäristösääntelyä. Vaikka IEP-määritelmässä on laajasti hyödynnetty aiemmin käytettyä terminologiaa ja luonnontuhonnan kriteeristöä, joka linkittää IEP-määritelmän vahvasti yhteen keskusteluun luonnontuhonnan kriminalisoinnista 1980–1990-luvuilla, on IEP-määritelmä samalla nykyajan ympäristörealiteettien muokkaama ehdotus, jota leimaa aiempaa vahvempi tavoite parantaa ympäristönsuojelua.

2.4 Onko luonnontuhonnan kriminalisoinnista ympäristöongelmien ratkaisijaksi?

Olen tässä luvussa pyrkinyt selvittämään luonnontuhonnan kehitystä ja ominaispiirteitä sekä vastamaan näin kysymyksiin, mitä luonnontuhonnalla tarkoitetaan ja mitä luonnontuhonnan kriminalisoinnilla pyritään saavuttamaan.

Kenties helpoin tapa lähestyä yllä mainittua kysymystä on tarkastella luonnontuhontaa etymologisesta näkökulmasta. Luonnontuhonta, joka juontaa juurensa englanninkielisestä ilmauksesta *ecocide*, tarkoittaa vapaasti käännettynä ”kodin tappamista”. Tämän lisäksi käsitteelle annettu yleiskielinen merkitys viittaa vahvasti *vakavien ympäristötuhojen* kriminalisointiin. Vaikka tämä ei vielä itsessään kerro paljonkaan luonnontuhonnasta tai sen ominaispiirteistä, piilee tässä kuitenkin eräänlainen reunaehto kaikille luonnontuhonnan määritelmille, sillä edellytys *vakavista ympäristötuhoista* näyttäytyy kaikissa tässä tutkimuksessa käsitellyissä luonnontuhonnan määritelmässä.

Toinen merkittävä ero vanhempien ja uudempien luonnontuhonnan määritelmien välillä on kysymys ihmiskeskeisyydestä. 1970–1990-lukujen määritelmät ovat ihmiskeskeisiä, ne näkevät luonnontuhonnan olevan käsillä ainoastaan tilanteissa, jossa teko suoraan vaikuttaa ihmiselämään. Tämä ajatus on muuttunut 2000-luvulla, sillä luonnon itseisarvo tunnustetaan enenevässä määrin luonnontuhonnan määritelmässä. Siirtyminen luonnon itseisarvon tunnistamiseen on luonnontuhonnan keskustelussa muutos, joka juontaa juurensa keskustelusta luonnon ja eläinten oikeuksista sekä miten näitä hyödyntämällä saisimme rakennettua

ekologisesti kestävämmän yhteiskunnan.⁸⁸ Pidän kuitenkin tätä melko laajaakin keskustelua luonnontuhonnan luonteesta ihmiskeskeisenä tai ekokeskeisenä rikoksena vähäpätöisenä seikkana, koska vakavat ympäristötuhot ovat kausaalisuhteessa ihmisen hyvinvointiin.

Myöskään luonnontuhonnan historiallista taustaa ei, yllä mainitusta jaotteluista huolimatta, sovi modernissa keskustelussa unohtaa, sillä luonnontuhonnan määritelmä ja ymmärrys sen sisällöstä on hyvin kontekstisidonnaista. Kontekstisidonnaisuudella tarkoitan, että luonnontuhontaa kriminalisoimalla on aina pyritty osiltaan vaikuttamaan kunkin aikakauden suurimpia ympäristöuhkia vastaan. Keskustelun alkuvaiheessa luonnontuhonnan kriminalisoimisella tavoiteltiin aseellisten selkkausten yhteydessä tehtyjen ympäristötuhojen rankaisemista (esimerkiksi kemiallinen sodankäynti), kun taas modernissa keskustelussa luonnontuhontaa kriminalisoimalla pyritään turvaamaan ympäristönsuojelua sekä viestimään ympäristöarvojen tärkeydestä ja ohjaamaan ympäristöä kuormittavia tahoja huomioimaan ekologista kestävyyttä toiminnassaan. Kootusti voidaankin todeta, että käsityksiä luonnontuhonnan sisällöstä ohjaa – ainakin suurelta osin – sitä ympäröivä ympäristökeskustelu ja etenkin keskustelu ympäristöuhista.

Luonnontuhonnan alkuperä on myös omiaan painottamaan rajatumpaa tulkintaa luonnontuhonnan tavoitteista. Toisin sanoen, luonnontuhonnan kriminalisoinnin alkuperäinen tavoite ei ollut saavuttaa suurta yhteiskunnallista muutosta, vaan tavoite oli vakavien ympäristötuhojen aiheuttajien rankaiseminen kansainvälisen oikeudenmukaisuuden nimissä. Tämä seikka rajoittaa, tai ainakin hillitsee, osaltaan luonnontuhonnan nyky-ymmärryksen tavoitteellisuutta siten, että luonnontuhonnan määritelmät, jotka pyrkivät suuriin paradigmallisiin muutoksiin eivät ole tämän historiallisen taustan kanssa linjassa. Luonnontuhonta tulisi täten myös sen modernien tavoitteiden valossa ymmärtää säännöksenä, jonka tavoitteena on ennen kaikkea viestiä siitä, että pidämme ympäristöarvoja tärkeinä sekä ympäristöä kansainvälisen rikosoikeuden suojaa ansaitsevana.⁸⁹ Tältä osin IEP-määritelmää voidaan pitää tasapainoisena ehdotuksena, joka viestii rikosoikeuden keinoin ympäristötavoitteiden tärkeydestä, mutta kuitenkin luonnontuhonnan historiallista ymmärrystä kunnioittaen. Vastaavasti IEP-määritelmä on avoin kritiikille siitä näkökulmasta, että onko

⁸⁸ Tämä liittyy ennen kaikkea *earth jurisprudence* ajatteluun, jonka mukaan ihmisten tulisi muokata oikeusjärjestyksiään siten, että ne olisivat harmoniassa luonnonasettamien rajojen kanssa sen sijaan, että järjestelmä pyrkii muokkaamaan luontoa ihmisen mieltymyksiä mukailevaksi. Kauffman – Martin 2021, s. 4. Lisää luonnon oikeuksien tunnustamisesta ks. Stone 2010. Vrt. Kurki 2022.

⁸⁹ Tätä voitaneen pitää ympäristörikosoikeuden yleisenä tavoitteena. Pirjatanniemi 2005, s. 369.

tällainen tavoite riittävän kunnianhimoisen ottaen huomioon ympäristön yhä heikkenevän tilan?⁹⁰ Tämä voi ympäristöarvojen edistämisen näkökulmasta olla hyvinkin relevantti kysymys ja on myös osaltaan paikkansa pitävää, että tämä viestinnällinen tavoite ei ole riittävä ympäristötavoitteiden edistämiseksi, vaan tarvitsisimme järeämpiä keinoja ja järeämpiä luonnontuhonnan määritelmiä, kuten Higginsin määritelmä. Vaikka pidän tätä perusteltuna näkemyksenä, on luonnontuhonnan kriminalisoinnin puolesta puhujan myös pystyttävä perustelemaan miten kukin määritelmä sopii yhteen kansainvälisen rikosoikeuden kehikkoon. Tätä tematiikkaa tulen tarkastelemaan lähemmin seuraavassa pääluvussa samoin kuin sitä, ovatko luonnontuhonnan modernit määritelmät ylipäänsä mahdollisia sisällyttää tähän kehikkoon.

⁹⁰ Esim. Christopher D. Stone on esittänyt näkemyksen siitä, että tällaiset viestinnälliset keinot, joiden tavoitteena on ainoastaan herättää tietoisuutta, eivät nykytilanteeseen peilaten ole riittäviä. Tämän asemesta tarvitsisimme paradigmallisen muutoksen ajattelutavoissamme, jossa ihmiskunta tunnistaa olevansa riippuvainen osa luontoa. Tämän ilmentymänä tulisi olla luonnon oikeuksien tunnustaminen. Stone 2010, s. 27.

3 Luonnontuhonta haastaa kansainvälisen rikosoikeuden

3.1 Johdanto

”I have observed that ICL (International Criminal Law) jurists (including myself) tend to undergo a similar learning curve when immersing in ecocide. We encounter the unexpected challenges of combining ICL and environmental law. We initially reject the available solutions to these challenges, because each raises legitimate concerns. We then discover that there is no ‘simple’ solution that squares the circle of ecocide. Finally, we hunker into the hard debate: namely, which imperfect, criticizable option is the least problematic.”⁹¹

Näin kansainvälisen rikosoikeuden professori Darryl Robinson kuvailee luonnontuhonnan suhdetta kansainvälisen rikosoikeuden tutkivien henkilöiden oppimiskäyrään. Kuten olen edellisessä pääluvussa esittänyt, on luonnontuhonnan määritelmiä monenlaisia ja monet eri tahot suhtautuvat optimistisesti mahdollisuuksiin luonnontuhonnan kriminalisoimiseen ja ympäristöarvojen edistämiseen kansainvälisen rikosoikeuden avulla. Tämä optimismi uhkaa kuitenkin laantua, kun luonnontuhontaa pyritään yhteensovittamaan kansainvälisen rikosoikeuden periaatteiden kanssa, jotka ovat omiaan rajoittamaan luonnontuhonnalle asetettuja tavoitteita. Lopulta luonnontuhonnan kriminalisoinnista esittävän on turvauduttava kompromissiehdotukseen. Tulen tässä luvussa esittämään kaksi pääasiallista syytä, miksi luonnontuhonta on hyvin haastava sisällytettäväksi kansainväliseen rikosoikeuden ja erityisesti kansainvälisen rikostuomioistuimen (ICC) järjestelmään.

Ensimmäinen *periaatteellinen* haaste liittyy kansainvälisen rikosoikeuden rajoihin ja siihen, miten luonnontuhonnan tavoitteet koettelee näitä rajoja. Luonnontuhonta nähdään nykyään enenevässä määrin oikeudellisena innovaationa, jolla pyritään suojelemaan ympäristöä entistä tehokkaammin rikosoikeuden keinoin. Vaikka tavoite on moraalisesti toivottava, asettaa se kuitenkin paljon haasteita nykyiselle kansainväliselle rikosoikeusjärjestelmälle, joka on rakennettu vastaamaan aivan toisen tyyppisiin haasteisiin. Luonnontuhonnan kriminalisoinnin keskeinen haaste onkin, kestääkö rikosoikeuden *ultima ratio* -periaate luonnontuhonnan kriminalisoinnin tavoitteellisuuden, vai uhkaako luonnontuhonnan kriminalisointi kaatua omaan mahdottomuuteensa?

Toinen haaste on *systemaattinen*, liittyen kansainvälisen rikosoikeuden ja kansainvälisen ympäristöoikeuden yhteensovittamiseen. Nämä kaksi oikeudenalaa ovat luonteeltaan hyvin

⁹¹ Robinson, 2022, s. 314–315.

erilaisia ja siinä missä kansainvälinen rikosoikeus on verrattain kehittynyt ja staattinen oikeudenala, on kansainvälinen ympäristöoikeus hyvin uusi ja nopeasti kehittyvä oikeudenala. Kansainväliseen ympäristöoikeuteen sisältyy myös hyvin vähän nimenomaisia kieltoja, jotka täyttäisivät kansainvälisen rikosoikeuden vaatimukset selkeydestä ja ennakoitavuudesta.⁹²

Tulen tässä luvussa tarkastelemaan yllä mainittuja haasteita, minkä lisäksi tulen aluksi esittelemään ICC:n sisäistä keskustelua ympäristöseikkojen laajemmasta huomioon ottamisesta nykyisten ydinrikosten viitekehyksen puitteissa.

3.2 ICC ja ympäristö – vihertyvä tuomioistuin?

Rooman perussäännössä on yksi kohta 2000-lukua edeltäneeltä luonnontuhonnan keskustelun ajalta, perussäännön 8 (b)(iv) artikla. Tämä kohta perussäännössä on ainoa viittaus ympäristöseikkoihin ja näin on ainoa kohta, jonka perusteella luonnollinen henkilö voidaan asettaa kansainväliseen rikosoikeudelliseen vastuuseen aiheutetusta ympäristötuhosta, joskin tuomiokynnys on lähes mahdoton ylittää.⁹³

Lisääntyvän ympäristötietoisuuden vanavedessä ICC:ssä on nähtävissä eräänlaista sisäistä kasvua ympäristönäkökulmien huomioimiseksi. Tätä sisäistä kasvua on luonnehdittu ICC:n *vihertymisenä*, jota ilmentää syyttäjänviraston (OTP) laatima linjapaperi vuodelta 2016 (ns. *policy paper*) koskien syyteharkinnan priorisointia.⁹⁴ Tässä linjapaperissa ICC:n syyttäjänvirasto esittää, minkä tyyllisille tapauksille annetaan etusija syyteharkinnassa, joista yksi ovat ympäristötuhot. Linjapaperin kohdassa 41 todetaan syyteharkintaan liittyen, että:

”In this context, the Office will give particular consideration to prosecuting Rome Statute crimes that are committed by means of, or that result in, inter alia, the destruction of the environment, the illegal exploitation of natural resources or the illegal dispossession of land”

Vaikka syyttäjänviraston linjapaperi ei ole tuomioistuinta tai syyttäjänvirastoa sitova asiakirja, on sillä kuitenkin paljon käytännön merkitystä minkälaisia tapauksia syyttäjänvirasto ottaa tutkittavakseen. Koska linjapaperissa mainitaan erityisesti ympäristöön liittyvät seikat,

⁹² Independent Expert Panel for the Legal Definition of Ecocide, kohta b(i) ja Robinson 2022, s. 315 ja 335.

⁹³ Pirjatanniemi 2006, s. 141.

⁹⁴ Office of the Prosecutor Policy Paper on Case Selection and Prioritisation (2016). Syyttäjänvirasto on vuonna 2024 myös ilmoittanut aloittavansa uuden politiikkapaperin laatimisen koskien ympäristör rikoksia. Ks. Statement: The Office of the Prosecutor launches public consultation on a new policy initiative to advance accountability for environmental crimes under the Rome Statute

tarkoittaa tämä myös eräissä mielessä mahdollisuutta tulkita Rooman perussääntöä ”vihreämmin” niin, että ympäristöön liittyville huolille voidaan tulevaisuudessa antaa ICC:n neljän ydinrikoksen puitteissa enemmän painoarvoa.⁹⁵

Linjapaperin julkaisemista on tulkittu tärkeänä ensiaskeleena kohti luonnontuhonnan kriminalisointia.⁹⁶ Vaikka syyttäjänvirasto on tällä linjapaperilla pyrkinyt paremmin huomioimaan ympäristöseikkoja toiminnassaan, on käytäntö paperin julkaisemisen jälkeen vuonna 2016 kuitenkin osoittanut sen, että tämä on hyvin hankalaa ilman Rooman perussäännön muuttamista. Tämän lisäksi näkemykset ICC:n toiminnan ”vihertymisestä” on myös eräänlainen ylireaktio, koska mikään linjapaperissa ei indikoi, että kyseessä olisi jokin paradigman muutos syyttäjävirston toiminnassa. Ottaen huomioon, että ICC tutkii ainoastaan kansainvälisesti vakavimpia rikoksia, lienee tämän linjapaperin tarkoituksena ollut nimenomaan painottaa ympäristöseikkojen painoarvoa tutkittavissa olevien rikosten ”vakavuusarvioinnissa”, jotta ympäristönäkökulmia voidaan ylipäänsä ottaa huomioon.⁹⁷ Tältä osin on yliampuvaa tulkita linjapaperin olevan esiaskel luonnontuhon kriminalisoimisessa, vaan kyseessä on pikemminkin hienosäätö, jolla pyritään nykyisen järjestelmän puitteiden sisällä vahvistaa ympäristöseikkojen huomioon ottamista.⁹⁸

Tätä pyrkimystä antaa ympäristöseikoille korostetumpaa roolia nykyjärjestelmän puitteissa on tutkimuksessa esitetty ns. ”välimaastoratkaisuksi” (*middle-ground solution*) luonnontuhonnan kriminalisoimiselle.⁹⁹ Välimaastoratkaisu vaikuttaa ensisilmäyksellä hyvin varteenotettavalta vaihtoehdolta, koska tämä ei vaatisi Rooman perussäännön muuttamista ja olisi paljon maltillisempi ratkaisu ympäristöseikkojen esille nostamiseen, toisin kuin luonnontuhonnan kriminalisoiminen. En kuitenkaan näe, että nykyisiä rikoksia vihreämmällä tulkinnalla saadaan aikaiseksi riittävän kunnianhimoisia ratkaisuja, jotka voisivat korvata tarpeen kriminalisoida luonnontuhonta. Kuten olen edellisessä pääluvussa todennut, piilee luonnontuhonnan *ratio* sen symbolisessa arvossa, jolla on käytännön vaikutusta rikosoikeuden pelotevaikutuksen kautta. Tätä samaa tavoitetta on mahdotonta täyttää ainoastaan nykyisten ydinrikosten vihreämmällä tulkinnalla.¹⁰⁰ Tätä haastetta ilmentää erityisesti seikka, että Rooman perussäännön ainoa suora

⁹⁵ Mwanza 2018, s. 596–599 ja Palarczyk 2023, s. 177.

⁹⁶ Pereira, 2020, s. 222.

⁹⁷ Näin myös Mistura 2018, s. 225.

⁹⁸ Tähän hienosäätöön liittyy mahdollisesti ympäristöseikkojen huomioimista osana artikla 8 (2)(b)(xvi) soveltamista, jonka oikeuskäytäntöä pidetään alikehittyneenä. Gilbert, 2018, s. 106. Lisää artikla 8 (2)(b)(xvi) hyödyntämisestä ympäristöseikkojen huomioimisesta ICC:ssä ks. Palarczyk 2023, s. 179–183.

⁹⁹ Palarczyk 2023, s. 205.

¹⁰⁰ Pereira, 2020, s. 222.

ympäristötuhojen kriminalisoiva säännös [artikla 8 (b)(iv)] ei ole ikinä käytännössä sovellettu ja kyseessä oleva säännös koskee ainoastaan kansainvälisten aseellisten selkkausten yhteydessä tehtyjä ympäristötuhoja. Tämä on omiaan puoltamaan näkemystä, että järjestelmä vaatii järeämpiä keinoja, kuin nykyisten rikossäännösten laveampaa tulkintaa ympäristön hyödyksi.

Keskustelussa ICC:n vihertymisessä, on myös tärkeää tunnistaa Rooman perussäännön määrittelemän rikosoikeudellisen vastuun suppeus, sillä ICC:llä ei ole mahdollisuutta ulottaa toimivaltaansa muihin, kuin luonnollisiin henkilöihin (25 art.) Tämä seikka on omiaan rajoittamaan ICC:n mahdollisuuksia puuttua ympäristöä haittaaviin tekoihin, sillä suurimmat ympäristöhaitat aiheutuvat usein yritystoiminnan yhteydessä.¹⁰¹ Vaikka tätä voidaan luonnollisesti pitää merkittävänäkin puutteena ICC:n toimivallassa, voi tuomioistuin kuitenkin toimivaltansa puitteissa tuomita esimerkiksi yritysten tai valtioiden johtohenkilöitä 28 artiklan (päälliköiden ja muiden esimiesten vastuu) nojalla. ICC:llä olisi näin ollen, esimerkiksi luonnontuhonnan kriminalisoimisen myötä, mahdollisuus ulottaa rikosoikeudellisen vastuun ympäristöä tuhoavien yhteisöjen esimiehiin.¹⁰² Tällä rikosoikeuden pelotevaikutuksella voisi lopulta olla melko suurikin vaikutus yritysten käyttäytymisessä ja esimerkiksi IEP-ryhmän puheenjohtaja Sands on tähän viitaten todennut: ”The risk of criminal liability can concentrate the mind of the decision-maker, and that’s the group of people that you really want to go for”.¹⁰³ Monesti pelkkä uhka siitä, että joutuu vastaajan penkille Haagin tuomioistuimessa, saa henkilön harkitsemaan tekojaan kahdesti.

Yhteenvetona voidaankin todeta, että vaikka syyttäjävirston antama signaali ympäristöseikkojen tärkeydestä on ympäristönäkökulmasta tervetullutta, on tämä ainoastaan hienosäätöä kokonaisuutta tarkasteltaessa ja tätä linjapaperia ei voida luonnehtia minään paradigmatilaisena muutoksena kohti ”vihreää” ICC:tä, sillä ICC:llä on edelleen hyvin suppea toimivalta ympäristötuhojen tutkimiseksi ja tuomitsemiseksi, joskin toimivalta ulottuu mm. esimiehiin ja päällikköihin.

¹⁰¹ Greene 2019, s. 41.

¹⁰² Mahdollisen luonnontuhonnan pelotevaikutuksen käytännön vaikutusta on myös kyseenalaistettu. Ks. A Missed Opportunity for Accountability? Corporate Responsibility and the Draft Definition of Ecocide, Völkerrechtsblog ja The Proposed Crime of Ecocide – Ignoring the Question of Liability, *Opinio Juris*.

¹⁰³ Defining Ecocide – An interview with Philippe Sands, *Völkerrechtsblog*.

3.3 Luonnontuhonnan periaatteelliset haasteet

3.3.1 Luonnontuhonta – tarpeeksi vakava rikos?

Rikosoikeusjärjestelmän on aina oltava kansalaisten silmissä legitiimi toimiakseen ja kansainvälinen rikosoikeus ei ole tästä poikkeava rikosoikeusjärjestelmä. Järjestelmän olemassaoloa on aina pystyttävä perustelemaan, mikä koskee myös yksittäisiä rikostunnusmerkistöjä, koska jokainen oikeuttamaton tunnusmerkistö on omiaan nakertamaan koko järjestelmän oikeutusta.¹⁰⁴ Täten luonnontuhonnan kriminalisoinnin puolestapuhujat ovat myös pakotettuja esittämään perustelunsa sille, miksi luonnontuhonnan kriminalisoiminen on tarpeellista ja onko se oikeutettavissa rikosoikeuden nykyiset reunaehdot huomioon ottaen. Tähän kysymykseen vastaaminen edellyttää ymmärrystä nykyisen kansainvälisen rikosoikeuden oikeutuksesta ja siitä, miten yksittäisten rikosten tarpeellisuutta perustellaan.

Vaikka kansainvälinen rikosoikeus on jo vakiintunut oikeudenala, on tämän tavoitteista sekä oikeutuksesta käyty verrattain vähän keskustelua. Yleisesti katsotaan, että kansainvälinen rikosoikeus pyrkii ainakin puolustamaan kansainvälistä rauhaa ja järjestystä.¹⁰⁵ Margaret M. deGuzman on kirjassaan *Shocking the Conscience of Humanity* pohtinut laajemmin kysymystä kansainvälisen rikosoikeuden oikeutuksesta. M. deGuzmanin mukaan järjestelmän oikeutus löytyy sen pyrkimyksestä saattaa vakivimmat teot (*gravity*) oikeuden eteen ja näin omalta osaltaan ehkäistä vastaavien rikosten syntymistä jatkossa. Sen, minkä voidaan katsoa täyttävän vakavan teon kriteerit, riippuu laajalti siitä, mitä tavoitteita ja arvoja kansainvälisen rikosoikeuden tulisi toiminnassaan edistää oikeuttaakseen olemassaolonsa.¹⁰⁶ M. deGuzmanin mukaan vastaus siihen, mikä on vakava teko, on oltava vakavuudeltaan ihmiskunnan omatuntoa shokeeraava, niin kuin esimerkiksi Rooman perussäännön esipuheessa todetaan.¹⁰⁷ ICC:n oikeutus on täten normatiivisesti hyvin vahvasti linkittynyt sen perussääntöön, jonka moraalinen perusta vuorostaan nojaa ihmisarvon tunnustamiseen.¹⁰⁸ Kiteytetysti voidaankin todeta, että kansainvälinen rikosoikeus pyrkii turvaamaan ihmisarvon ja rankaisemaan kaikkia tekoja, jotka ovat omiaan sitä vakavasti loukkaamaan. Tällöin kysymykseksi kuitenkin nousee: miten määritellä *vakava teko* ja *ihmisarvo* ja täyttääkö luonnontuhonta tämän kriteeristön?

¹⁰⁴ Pirjatanniemi 2005, s. 369–370.

¹⁰⁵ Stahn, 2018, s. 9.

¹⁰⁶ M. deGuzman 2020, s. 9.

¹⁰⁷ M. deGuzman 2020, s. 1–2.

¹⁰⁸ M. deGuzman 2020, s. 62.

M. deGuzmanin näkemyksen mukaan vakavan teon ymmärtämisen keskiössä ovat ne globaalit arvot ja tavoitteet, jotka pyrkivät ihmisarvon suojelemiseen.¹⁰⁹ Myös ICC:n oikeuskäytännössä on pohdittu vakavan teon luonnetta, esimerkiksi Kongon demokraattista tasavaltaa käsittelevässä esioikeudenkäyntitapauksessa,¹¹⁰ jossa ICC totesi vakavuusarvioinnissa otettavan huomioon toiminnan systemaattisuus ja laajamittaisuus sekä toiminnan kansainvälisessä yhteisössä aiheuttama huoli.¹¹¹ M deGuzmanin mainitsemiin globaaleihin arvoihin ja tavoitteisiin kuuluu kiistatta ympäristönsuojelu ja ympäristötavoitteet, ja samalla näiden sivuttaminen johtaa vääjäämättä ihmisarvon loukkaamiseen heikentämällä ihmisen elinympäristöä. On myös verrattain helppoa kuvitella tilanne, jossa ympäristön tuhoaminen ylittäisi ICC:n asettaman vakavuusarvioinnin kriteeristön. Esimerkkinä voidaan käyttää Vietnamin sodan kaltaiset ympäristösodankäynnin keinot tai Amazonin sademetsien hyvin laajamittaiset laittomat hakkuut, joiden vaikutukset ihmiselämään ovat niin vakavat, että en ylittävät vakavuuskriteerin edellytykset.

Toinen luonnontuhonnan vakavuuteen liittyvä haaste on ns. *leap-frogging*-ilmiö.¹¹² Tällä termillä tarkoitetaan, että luonnontuhonta pyritään kriminalisoimaan kansainvälisokeudellisesti, vaikka kyseistä rikosta ei ole aiemmin tapaoikeudessa tai laajassa merkityksessä kansallisessa rikosoikeudessa hyväksytty. Robinsonin näkemyksessä tämä johtaa sekä strategisiin että periaatteellisiin ongelmiin. Strategisessa mielessä on haastavaa ajatella, että jokin käsite, jota kansainvälinen tapaoikeus ei käsitä ja jolla ei edes ole laajaa tarttumapintaa kansallisissa rikosoikeusjärjestelmissä, voisi realistisesti tulla kriminalisoiduksi hyvin konservatiivisessa ja muutoksiin varauksella suhtautuvassa kansainvälisessä rikosoikeudessa. Vaikka tämä on hyvin relevantti huomautus luonnontuhonnan ja ennen kaikkea luonnontuhonnan kriminalisoimisen poliittisesta realismista, on *leap frogging* periaatteellisesti vielä suurempi haaste. Kuten olen aiemmin todennut, on kansainvälisen rikosoikeuden keskeinen tehtävä tuomita rikoksen tehneitä henkilöitä, jotka teoillaan ”shokeeraavat ihmiskunnan omatuntoa”. Tällöin voi esittää perustellun kysymyksen, voiko esitetty rikos, joka ei ole kansainvälistä tapaoikeutta olla niin vakava, että se täyttää yllä mainitun kriteerin legitimoimista kansainvälisestä rikoksesta? Luonnontuhonnan kriminalisointi ei ainakaan saa tukea ICC:n sopimuspuolikokouksen päätöksen 8/2020 lisäpöytäkirja II:sta, jossa

¹⁰⁹ M. deGuzman 2020, s. 88.

¹¹⁰ Situation In The Democratic Republic Of Congo (Decision) ICC-01/04-01/07 (10 February 2006) [42–64].

¹¹¹ Kimpimäki 2015, s. 491.

¹¹² Robinson 2022, s.323–324.

todetaan perussäännön muutostyöryhmän (*Working Group on Amendments*) huomioivan uusien kriminalisointien kohdalla ennen kaikkea ehdotetun rikoksen vakavuutta ja *mikäli rikos perustuu olemassa olevaan kansainvälisoikeudelliseen kieltoon*.¹¹³

Olen kuitenkin taipuvainen katsomaan luonnontuhonnan täyttävän vakavan rikoksen kriteerit, mikäli luonnontuhonta ymmärretään IEP-määritelmän mukaisesti.¹¹⁴ Perusteluna näkemykselleni on luonnontuhonnan hyvin vahva sidos ympäristötavoitteiden turvaamiseen ja vahvempaan suojeluun, joiden tärkeydestä sekä moniulotteisuudesta on laaja kansainvälinen konsensus.¹¹⁵ Sitoutuneisuus kansainvälisiin ympäristötavoitteisiin on osoitus siitä, että kansainvälinen yhteisö pitää asiaa tärkeinä ja näiden tavoitteiden toteutumista on edistettävä monin eri keinoin, myös rikosoikeudellisin.¹¹⁶ Mitä tulee *leap frogging* ongelmaan, pidän tätä haasteena, mutta en varsinaisena esteenä luonnontuhonnan kriminalisoimiselle, sillä luonnontuhonnan kriminalisoimista ei tarvitse aloittaa ICC:stä. Mikäli luonnontuhonta kriminalisoitaisiin enenevässä määrin kansallisesti, saavuttaisi luonnontuhonta myös vahvemman kansainvälisoikeudellisen aseman, poistaen *leap frogging* ongelman. Tosiasia, että luonnontuhonta ei ole laajasti tunnustettu rikos, on omiaan vaikeuttamaan perusteluja ns. ylhäältä alas (*top-down*) strategialle, jossa luonnontuhonta pyritään ensin kansainvälisoikeudellisesti kriminalisoimaan (esimerkiksi Rooman perussäännössä), jonka jälkeen perussäännön ratifioineet valtiot olisivat pakotettuja kriminalisoimaan luonnontuhonnan kansallisesti.

3.3.2 Luonnontuhonnan tavoitteellisuus vastaan *ultima ratio* -periaate

Rikosoikeuden avulla pyritään puuttumaan sellaiseen käyttäytymiseen, jota pidetään yhteiskunnallisesti haitallisena. Ehdotukset luonnontuhonnan kriminalisoimisesta seuraavat tätä näkemystä ja esimerkiksi IEP-määritelmän puheenjohtaja *Philippe Sands* on todennut, että hänen näkemyksensä mukaan rikosoikeuden tavoite on muuttaa ihmisten käyttäytymistä.¹¹⁷ Rikosoikeudellinen sääntely ei kuitenkaan aina ole paras keino pyrkiä muuttamaan ihmisten

¹¹³ Assembly of States Parties to the Rome Statute of the International Criminal Court, Eleventh Session, Annex II, kohta 9. On hyvä huomata, että yllä mainittu kirjaus ei kuitenkaan sananmuodoltaan ole ehdoton vaatimus, vaan sitä voidaan pitää enemmän suositusluonteisena kirjauksena.

¹¹⁴ Määritelmästä lähemmin, ks. luku 2.3.2.

¹¹⁵ Esimerkkeinä voidaan mainita Pariisin ilmasopimus, Kioton pöytäkirja ja Biologisen monimuotoisuuden yleissopimus, joilla kaikilla on yli 190 sopimusosapuolivaltiota.

¹¹⁶ Esimerkkinä voidaan mainita Villieläimistön ja -kasviston uhanalaisten lajien kansainvälistä kauppaa koskeva yleissopimus 8 artikla, joka edellyttää sopimuksessa kiellettyjen toimien rankaisemista.

¹¹⁷ Defining Ecocide – An interview with Philippe Sands, Völkerrechtsblog.

käyttäytymistä, eikä sitä voidakaan käyttää ensisijaisena keinona.¹¹⁸ Tämä perustuu näkemykseen siitä, että rikosoikeus on monin tavoin lainsäätäjän viimesijainen keino tarttua yhteiskunnallisiin ongelmiin ja tämän takia rikosoikeudellista sääntelyn tarpeellisuutta on aina erikseen perusteltava. Tätä ajattelua ilmentää ns. *ultima ratio* -periaate, joka on yksi rikosoikeuden yleisistä periaatteista.

Elina Pirjatanniemi on kuvaillut teoksessaan *Vihertyvä rikosoikeus* rikosoikeuden viimesijaisuutta (*ultima ratio*) ja tämän tavoitetta ”suodattaa rangaistusjärjestelmän ulkopuolelle sellaiset kriminalisoinnit, joita koskeviin päämääriin voitaisiin päästä muullakin tavalla kuin rikosoikeuteen tukeutumalla”.¹¹⁹ Luonnontuhonnan osalta *ultima ratio* -periaate, niin kuin Pirjatanniemi on sen ymmärtänyt, voi muuttua ongelmaksi kriminalisoinnin puolestapuhujien kannalta riippuen siitä, mitä kriminalisoinnilla tavoitellaan. Mikäli sen tavoitteiksi asetetaan suuren yhteiskunnallisen muutoksen aikaansaaminen olemalla tämän edelläkävijä, voidaan verrattain selvästi vedota tämän tavoitteen ristiriitaisuuteen *ultima ratio* -periaatteen kanssa; rikosoikeuden tehtävänä ei ole toimia tällaisen yhteiskunnallisen muutoksen keulakuvana. Tätä näkemystä puoltaa myös Robinsonin näkemys siitä, että ”rikosoikeus ei ole sopiva työkalu monitahoista yhteiskunnallista uudistusta varten”¹²⁰ ja, että luonnontuhonnan kriminalisoinnin puolestapuhujien tulisi hyväksyä ja ymmärtää rikosoikeuden rajallisuus esimerkiksi ympäristöongelmien ratkaisemisessa. Tiedämme, että suurin osa kaikista aiheutetuista ympäristöhaitoista ovat monien pienten tekojen ja ihmisen nykyajan elämäntapojen aiheuttamia. Näihin modernin elämäntyylin syväjuuriin tarttuminen, sekä niiden muuttaminen, ei ensikädessä ole rikosoikeuden, eikä siten luonnontuhonnan kriminalisoinnin avulla mahdollista. Ainoastaan tämän rajallisuuden tunnustamisen jälkeen voidaan keskustella siitä, miltä luonnontuhonnan kriminalisoiminen voisi realistisesti näyttää. Vasta kun se ymmärretään rikoksena, jonka tavoitteena on toimia viimesijaisena keinona yleisesti tunnistettujen ympäristöstandardien ja ympäristötavoitteiden toteutumisen turvaajana, täyttää luonnontuhonta *ultima ratio*-periaatteen kriteeristön.

Luonnontuhonta – suppeasti ymmärrettynä – on myös hyvin linjassa ICC:n toissijaisuusperiaatteen kanssa koska tiedämme, että monissa valtioissa ympäristörikoksista rankaiseminen on nykyisellään tehotonta.¹²¹ Luonnontuhonnan kriminalisoinnilla voitaisi

¹¹⁸ Robinson 2022, s. 322.

¹¹⁹ Pirjatanniemi 2005, s. 196.

¹²⁰ ”...criminal law is not a suitable tool for complex societal reform”. Robinson 2022, s. 322.

¹²¹ Toissijaisuusperiaatteesta lähemmin ks. Kimpimäki 2015, s. 489–491 ja Stahn, 2018, s. 221–230.

vastata tähän ongelmaan siten, että ICC ottaisi tutkittavakseen laaja-alaisia ympäristötuhoja valtioissa, joissa tuomioistuimet eivät asiaan riittävällä tarmolla tartu, esimerkiksi korruption takia.¹²² Mm. Brasiliassa on osoitettu, että jopa 94 % sademetsien hakkuista voi olla laittomia¹²³, joka on myös esimerkkinä omiaan osoittamaan luonnontuhonnan kansainvälisoikeudellisen kriminalisoinnin tarpeellisuuden. Yhteenvedona voidaankin todeta, että luonnontuhonta täyttää *ultima ratio* -periaatteen vaatimukset, mikäli se ymmärretään suppeana rikoksena, jonka tavoitteena on viestiä ympäristötavoitteiden tärkeydestä sekä rangaista teoista, jotka vakavasti loukkaavat näitä ympäristötavoitteita.

3.4 Luonnontuhonnan systemaattinen haaste – Ympäristöoikeus vs. kansainvälinen rikosoikeus

3.4.1 Vääräyskriteeri

Luonnontuhonnan kansainvälisen kriminalisoinnin suurin haaste tulee hieman yllättävästi tarpeesta yhteensovittaa kansainvälinen rikosoikeus kansainvälisen ympäristöoikeuden kanssa, jota ohjaavat hyvin erilaiset tavoitteet ja periaatteet.¹²⁴ Tämän yhteensovittamisen tarve pohjautuu ajatukseen siitä, että luonnontuhonta pyrkii rikosoikeuden keinoin suojelemaan kansainvälisiä ympäristötavoitteita, joita vuorostaan ympäristöoikeus määrittelee. Esimerkiksi IEP-määritelmässä luonnontuhonnaksi määritellään teot, jotka ovat vakavia sekä laaja-alaisia tai pitkäaikaisia. Tällöin kysymys herää, miten voidaan kansainvälisoikeudellisesti määritellä ja yksilöidä tekoja, jotka täyttävät tämän tunnusmerkistön sisällön, toisin sanoen millä keinoin rikoksen vääräyskriteeriä (wrongfulness) tulisi arvioida? Koska tämä kysymys perustuu ennen kaikkea ympäristönäkökulmiin, tulee mahdollista vääräyskriteeriä tulkita nimenomaan ympäristöoikeuden periaattein ja mittarein.¹²⁵ IEP-määritelmässä nämä vääräyskriteerit ovat laittomuus ja mielivaltaisuus, joiden ylittymistä punnitaan ympäristöoikeudellisin kriteerein.

Yksi ehdotettu ratkaisu on, että luonnontuhonnan rikos yksinkertaisesti kriminalisoisi kaikki vakavat ja laaja-alaiset tai pitkäaikaiset ympäristötuhot ilman erityistä vaatimusta tekojen laittomuudesta tai mielivaltaisuudesta. Tämä voi näyttäytyä myös puhtaasti ympäristönäkökulmasta hyvin perustellulta linjanvedolta; miksi lisätä yllä oleviin kriteereihin

¹²² Robinson 2022, s. 317.

¹²³ New study finds 94% of deforestation and habitat destruction in Brazil's amazon and Cerrado could be illegal, WWF.

¹²⁴ Robinson 2022, s. 323–344 ja Palarczyk 2023.

¹²⁵ Robinson 2022, s. 332.

vielä vaatimus teon laittomuudesta tai mielivaltaisuudesta, onhan ympäristön vakava ja laaja-alainen tai pitkäaikainen tuhoaminen itsessään niin paheksuttava teko, että sitä tulisi rangaista rikosoikeudellisesti.¹²⁶ Vaikka tämä olisi hyvin tehokas tapa suojella luontoa, olisi lopputuloksena kuitenkin liian laaja luonnontuhonnan määritelmä, joka kriminalisoisi paljon modernin elämän edellytyksiä. Tämä tarkoittaisi, että monet globaalit suuryhtiöt täyttäisivät luonnontuhonnan tunnusmerkistön (ja yhtiöiden johto vois joutua rikosoikeudelliseen vastuuseen), johtuen jo pelkästään yhtiöiden toiminnan suuresta koosta.¹²⁷

Valottaakseen tällaisen määritelmän ongelmallisuutta, voidaan kotimaisena esimerkkinä käyttää Suomen suuria metsäyhtiöitä, joiden koko toiminta perustuu luonnonresurssien hyödyntämiseen. Suomalaiset metsäyhtiöt käyttivät viime vuonna *Luken* tietojen mukaan 63,8 miljoonaa kuutiometriä puuta.¹²⁸ Mikäli luonnontuhontaa sovellettaisiin ilman vaatimusta teon laittomuudesta tai mielivaltaisuudesta, täyttäisivät tällaiset laaja-alaiset metsänhakuut luonnontuhonnan tunnusmerkistön, sillä 63,8 miljoonan kuutiometrin puuntarve edellyttää hyvin laajoja hakkuita, jotka olisivat omiaan täyttämään vakavan ja laaja-alaisen ympäristötuhon tunnusmerkistön. Mikäli tämänkaltaista toimintaa tulisi kriminalisoiduksi, ei tämä olisi ainoastaan suuri taloudellinen katastrofi, vaan tämä sotisi myös luonnontuhonnan tavoitteita vastaan, koska metsäteollisuudella on suuri potentiaali auttaa yhteiskuntaa siirtymään pois fossiilituotteista uusiutuviin ja ympäristöystävällisempiin tuotteisiin.¹²⁹

Vaikka mahdollinen luonnontuhonnan kriminalisointi ilman vaatimuksia laittomuudesta ja mielivaltaisuudesta on lähes absurdi idea, eivät myöskään ehdotukset, jotka sisältävät vaatimuksia laittomuudesta ja/tai mielivaltaisuudesta ole ongelmattomia. Erityisesti laittomuuskriteerin kohdalla voidaan kohdata vaikeita haasteita kansainvälisen ympäristöoikeuden ja -rikosoikeuden yhteensovittamisessa. Laittomuuskriteerin ongelmallisuus kumpuaa siitä, että kansainvälisessä ympäristöoikeudessa on hyvin vähän selkeitä kieltoja, jotka ovat sovellettavissa yksittäiseen ihmiseen ja täten ainoastaan hyvin harvat tapaukset voisivat tulla ICC:n tutkittaviksi.¹³⁰

¹²⁶ Esimerkiksi Heller on puoltanut tätä luonnontuhonnan määritelmää. Ks. *Skeptical Thoughts on the Proposed Crime of “Ecocide” (That Isn’t)*, *Opinio Juris*.

¹²⁷ Robinson 2022, s. 333.

¹²⁸ Hakkuut vähenivät 75 miljoonaan kuutiometriin vuonna 2022, Luke.

¹²⁹ Metsäteollisuuden vaikutuksista ilmastomuutoksen ehkäisyyn ks. esim. *Forest Sector Outlook Study 2020–2040*, United Nations and the Food and Agriculture Organization of the United Nations (2021), s. 35–41.

¹³⁰ Robinson 2022, s. 338 ja Independent Expert Panel for the Legal Definition of Ecocide, 2021.

Selkeiden yksilöä koskevien kieltojen puute kansainvälisen ympäristöoikeuden alalla liittyy vahvasti järjestelmän valtiokeskeisyyteen, joskin kansalaisjärjestöt ja kansainväliset organisaatiot ovat alkaneet tätä keskeisyyttä viime vuosina haastamaan.¹³¹ Tämä valtiokeskeisyys näyttäytyy siten, että kansainvälistä ympäristöoikeus rakentuu eri valtiosopimusten ympärille, joiden implementointi vuorostaan tapahtuu kansallisella tasolla.¹³² Tämä johtaa siihen, että nimenomaiset kiellot näkyvät vasta näiden valtiosopimusten täytäntöönpanotasolla, eli kansallisella tasolla. Nykytilanteessa kansainvälisessä ympäristöoikeudessa selkeimmät kieltomääräykset, joilla on yksityisoikeudellisen vastuun ulottuvuuksia, liittyvät lähinnä sääntelyyn koskien öljyvahinkoja, ydinvoimaa ja jätteiden siirtoa.¹³³ Kansainvälinen ympäristöoikeus on myös hyvin pirstaloitunut oikeudenala, joka koostuu lukuisista eri sopimuksista, jotka usein ovat valtioiden välisten kompromissien lopputulema, johtaan sääntelyn monitulkintaisuuteen.¹³⁴ Tätä monitulkinnaisuutta helpottaa kuitenkin ympäristöoikeuden monet periaatteet, jotka ovat tuoneet ainakin tulkinta-apua kansainväliseen ympäristöoikeuteen, mutta joiden oikeudellinen sitovuus on usein epäselvä.¹³⁵ Tämän lisäksi monet näistä periaatteista vaativat erinäisten näkökulmien huomioon ottamista ja eri intressien tasapainottelua, kuten kestävän kehityksen periaate.¹³⁶

Kansainvälisessä ympäristöoikeudessa ilmenevän selkeiden kieltojen puutteeseen liittyvän ongelman ratkaisemiseksi onkin esitetty, että laittomuutta voitaisiin tarkastella kansallisen lainsäädännön avulla.¹³⁷ Tämä voi ensisilmäyksellä vaikuttaa järkevältä esitykseltä, mutta tässä ehdotuksessa on kaksi perustavaa laatua olevaa ongelmaa. Ensinnäkin kansainvälinen rikosoikeus suhtautuu varauksella viittauksiin kansalliseen oikeuteen, koska kansainvälisen rikosoikeus on leimallisesti kansojen yhteistä oikeutta, jonka tarkoituksena on nimenomaan olla kansallisen oikeuden yläpuolella, jotta ihmisarvoa loukkaavia tekoja voitaisiin rangaista tekojen maantieteellisestä sijainnista riippumatta. Mikäli luonnontuhonta kattaisi myös kansallisesti laittomat teot, olisi tämä poikkeus aiemmista ICC:n toimivallassa olevista

¹³¹ Kuusiniemi–Ekroos–Kumpula–Vihervuori 2013, I Perusteet -> 5. Ympäristöoikeuden kansainväliset kytkennät -> Kansainvälinen ympäristöoikeus -> Kansainvälisen ympäristöoikeuden perusteita -> Kansainvälinen ympäristöoikeus osana kansainvälistä oikeutta ja Beyerlin – Marauhn 2011, s. 247–249.

¹³² Beyerlin – Marauhn 2011, s. 256–257.

¹³³ Beyerlin – Marauhn 2011, s. 368.

¹³⁴ Koivurouva 2014, s. 18.

¹³⁵ Esimerkkinä tästä voidaan mainita kestävän kehityksen periaate, jonka normatiivinen sitovuus on epäselvä. Sands–Peel–FabraMacKenzie 2018, s. 220.

¹³⁶ Robinson 2022, s. 315. Enemmän kestävän kehityksen periaatteesta osana kestävyysperiaatetta ks. Bosselmann 2017, s. 54–101.

¹³⁷ Esimerkiksi IEP-määritelmä näkee laittomuuskriteerin kattavan niin kansainvälisen lain kuin kansallisen lain. Ks. Independent Expert Panel for the Legal Definition of Ecocide, 2021.

rikoksista, joiden sisällöt eivät ole riippuvaisia Rooman perussäännön ratifioineiden valtioiden kansallisista lainsäädännöistä.

Toisena haasteena on, että kansalliset ympäristösäännökset ovat hyvin erisisältöisiä ja niiden kattavuus vaihtelee huomattavasti. Jokaisella valtiolla on omat ympäristösäännöksensä ja vaikka monilla valtioilla voi olla myös osittain samantyylistä ympäristösääntelyä, esiintyy valtioiden välillä kuitenkin huomattavia eroja. Tämä voisi johtaa tilanteeseen, jossa jokin määrätty teko voidaan katsoa luonnontuhonnaksi yhdessä valtiossa, kun taas samanlainen menettely toisessa valtiossa ei johtaisi luonnontuhonnan tunnusmerkistön täyttymiseen, koska menettely ei olisi kyseisessä valtiossa laitonta. Samalla tämänlainen ymmärrys luonnontuhonnasta ”palkitsisi” valtiota, joiden ympäristösääntely on löyhää siten, että kyseisen valtion lainsäädäntövallan alla toimivat henkilöt olisivat haastavia asettaa vastuuseen ympäristötuhoista. Luonnontuhonnan riippuvuus kansallisesta lainsäädännöstä voisi pahimmassa tapauksessa tehdä luonnontuhonnasta syyttämisen kriteeristöä hyvin epä johdonmukaisen, joka sopisi huonosti Rooman perussäännön järjestelmään, jossa muut keskeiset rikokset tulevat sovelletuksi samalla tavalla syytettynä olevien henkilöiden kansalaisuudesta tai rikoksen tekopaikasta riippumatta. Mikäli luonnontuhonnan tunnusmerkistön täyttymisen kriteeristö olisi riippuvainen kansallisen lainsäädännön sisällöstä, voisi tämä myös kannustaa ympäristöä laajasti kuormittavien yhtiöiden sijoittumista maihin, jossa ympäristösääntely on lievempää. Tämä johtaisi ympäristön kannalta aiempaan huonompaan tilanteeseen ja täten luonnontuhonnan tavoitteiden päinvastaiseen lopputulokseen.

Tällainen mahdollinen kompromissi, jossa luonnontuhonnan tunnusmerkistön täyttymisessä otetaan huomioon myös kansallinen lainsäädäntö, voi kuitenkin olla ainoa mahdollisuus sisällyttää luonnontuhonta Rooman perussääntöön siten, että se on oikeasuhtainen ja *ultima ratio* -periaatteen vaatimukset täyttävä. Samalla on myös muistettava, että viittaus kansalliseen lainsäädäntöön ei kuitenkaan Rooman perussäännön järjestelmässä ole ennenkuulumatonta, nimittäin 7 (1)(d) ja (e) artiklassa, joka koskee rikosta ihmisyyttä vastaan, on myös viittauksia kansalliseen lainsäädäntöön, osana tunnusmerkistön ”vääryyyskriteeriä”. Täten myöskään luonnontuhonnan määritelmän viittaus kansalliseen lainsäädäntöön ei olisi niin radikaali ehdotus, kuin miltä se ensisilmäyksellä vaikuttaa.

3.4.2 Joustavuus vastaan tarkkarajaisuus

Toinen merkittävä haaste luonnontuhonnan yhteensovittamisessa Rooman perussääntöön systematiikkaan on ympäristöoikeuden joustavuuden yhteensovittaminen rikosoikeuden

tarkkarajaisuuden kanssa. Vaatimus tarkkarajaisuudesta joutuu helposti konfliktiin kansainvälisen ympäristöoikeuden edellyttämän joustavuuden sekä aiemmin mainitun selkeiden kieltojen puutteen kanssa. Joustavat normit ovat ympäristöoikeudelle leimallisia ominaispiirteitä, joiden pitkäisi soveltua asianmukaisesti erilaisiin käytännön olosuhteisiin ja luonnontieteellisiin sekä teknisiin muutoksiin.¹³⁸ Esimerkiksi IEP-ehdotuksessa joustavuus ilmenee osittain määritelmän verrattain avoimen tunnusmerkistön kautta. Tällaisen avoimen tunnusmerkistön hyöty on, että luonnontuhonta, joka käyttää teon moitittavuuden arvioinnissa ympäristöoikeudellisia mittareita, pystyy helpommin mukautumaan nopeasti muuttuvan ympäristöoikeuden kanssa.¹³⁹ Tämä on haastava asetelma rikosoikeuden näkökulmasta, joka edellyttää mahdollisimman tarkasti ja yksiselitteisesti tulkittavissa olevia rikostunnusmerkistöjä. Tarkkarajaisuuden vaatimusten täyttäminen ei kuitenkaan ole mahdoton tehtävä, mutta se edellyttää tasapaonotteluta joustavuuden ja tarkkarajaisuuden välillä.

Kansainvälisen rikosoikeuden vaatimusta tarkkarajaisuudesta ilmentää Rooman perussäännön 22 artikla ns. *Nullum crimen sine lege* -periaate, eli laillisuusperiaate. Kyseisen artikla voidaan jakaa eri osiin, joista luonnontuhonnan kriminalisoimisen osalta relevanteiksi nousee eritoten vaatimus tarkkarajaisuudesta ja rikostunnusmerkistöjen täsmällisestä tulkinnasta.¹⁴⁰ Vaikka laillisuusperiaate on vahvasti ankkuroitu Rooman perussääntöön, ei tämä kuitenkaan ole suojannut perussääntöä kritiikiltä siitä, että osa rikoksista ovat liian epätarkasti määriteltyjä. Esimerkkinä voidaan mainita 7 artikla 1 (k) kohta, joka kriminalisoi ”muut samanlaatuiset epäinhimilliset teot, joilla tahallisesti aiheutetaan suurta kärsimystä tai vaikea ruumiillinen vamma tai vahingoitetaan vakavasti henkistä tai fyysistä terveyttä” rikoksena ihmisyyttä vastaan.¹⁴¹ Täten, hyvin vakiintuneetkin kansainväliset rikokset voivat olla alttiita kritiikille laillisuusperiaatteen edellyttämän tarkkarajaisuuden kanssa.

Luonnontuhonnan kriminalisoimisen tarkoituksenmukaisuutta on myös kyseenalaistettu viitaten tarpeeseen yhteensovittaa ympäristöoikeuden varovaisuusperiaate rikosoikeuden laillisuusperiaatteen kanssa.¹⁴² Lyhykäisyydessään varovaisuusperiaate ilmentää ajatuskulkua, jonka mukaan tiettyihin ympäristöä suojeleviin toimenpiteisiin ryhtymistä ei estä täyden

¹³⁸ Kokko 2017, s. 421.

¹³⁹ Palarczyk 2023, s. 161.

¹⁴⁰ Laillisuusperiaatteen jaosta ks. Nicholson 2017, s. 659.

¹⁴¹ Nicholson 2017, s. 671.

¹⁴² Varovaisuusperiaate ilmenee mm. Rion sopimuksessa (Periaate 15).

tieteellisen varmuuden puuttuminen toimenpiteellä vältettävistä seurauksista.¹⁴³ Varovaisuusperiaate on tärkeä osa kestävästä kehitystä ja voidaan myös väittää, että kestävä kehitys edellyttää varovaisuusperiaatteen tunnustamista.¹⁴⁴ Muun muassa Palarczyk on varoittanut, että luonnontuhonnan määritelmä, joka ottaa huomioon varovaisuusperiaatteen uhkaa Rooman perussäännön harmonisuutta ja voisi pahimmassa tapauksessa johtaa erillisjärjestelmän muodostumiseen Rooman perussäännön kehityksessä.¹⁴⁵ Samalla liian tiukasti määritelty luonnontuhonnan määritelmä voisi johtaa tehottomuuteen, joka johtaisi tilanteeseen, jossa luonnontuhonta on muita Rooman perussäännön rikoksia heikompi.¹⁴⁶ Palarczyk pitää erityisen ongelmallisena IEP-määritelmän muotoilua laillisuusperiaatteen kannalta, jossa ei tarkkarajaisesti esitetä, mitkä teot ovat luonnontuhonnan tunnusmerkistön täyttäviä, vaan esityksessä omaksutaan lähtökohtaisesti väljästi muotoiltu luonnontuhonnan määritelmä, jossa luonnontuhontaa johtavia tekoja tai laiminlyöntiä ei erikseen määritellä, vaan tukeudutaan kansalliseen lainsäädäntöön laittomuuden määrittelemiseksi.¹⁴⁷

Nähdäkseni Palarczykin luonnehdinta varovaisuusperiaatteen painoarvosta luonnontuhonnan määritelmässä on virheellinen. Vain se, että tunnusmerkistössä ei ole mitään tyhjää listausta mahdollisista luonnontuhonnan tunnusmerkistön täyttävistä teoista ei välittömästi tarkoita sitä, että varovaisuusperiaate olisi oleellisesti vaikuttanut luonnontuhonnan määritelmän sisältöön. Tunnusmerkistön avoimeksi jättämisen syy lienee ollut mahdollistaa nopeasti muuttuvan kansainvälisen ympäristöoikeuden huomioon ottaminen, sillä avoin tunnusmerkistö mahdollistaa myös uusien ympäristösääntelyn muotojen sekä ympäristöoikeuden muutosten huomioon ottamista. Mikäli luonnontuhonnan määritelmässä käytettäisiin esimerkiksi listaa luonnontuhonnan kriteeristön täyttävistä teoista, olisi riskinä se, että tämä lista vanhentuu hyvin nopeasti dynaamisen kansainvälisen ympäristöoikeuden rinnalla.

Tämän lisäksi Palarczyk ei argumentoinnissaan ota huomioon sitä seikkaa, että varovaisuusperiaatteen kansainvälisoikeudellinen asema on hyvin kiistelty. Palarczyk esittää varovaisuusperiaatteen kiistattomana kansainvälisen ympäristöoikeuden periaatteena,

¹⁴³ Kuusiniemi–Ekroos–Kumpula–Vihervuori 2013, I Perusteet > Ympäristöoikeus oikeudenalana > Yleiset ympäristöperiaatteet > Varovaisuusperiaate.

¹⁴⁴ Kuusiniemi–Ekroos–Kumpula–Vihervuori 2013, I Perusteet > Ympäristöoikeus oikeudenalana > Yleiset ympäristöperiaatteet > Varovaisuusperiaate.

¹⁴⁵ Palarczyk 2023, s. 177.

¹⁴⁶ Palarczyk 2023, s. 161.

¹⁴⁷ Palarczyk 2023, s. 161.

perustelematta kuitenkaan näkemystään miksi varovaisuusperiaate olisi kansainvälistä tapaoikeutta ja miksi juuri tämä periaate toimii kansainvälisen ympäristöoikeuden joustavuuden ja epäselvyyden ilmentymänä.¹⁴⁸ Kansainvälisen ympäristöoikeuden kirjallisuudessa varovaisuusperiaatteen oikeudellisesta asemasta on kirjoitettu paljon, mutta mitään yksiselitteistä vastausta periaatteen oikeudellisesta sitovuudesta ei ole ja näin ollen varovaisuusperiaatteen relevanssi keskustelussa luonnontuhonnan kriminalisoimisesta näyttäytyy myös epäselvänä.¹⁴⁹

Lopuksi voidaankin todeta, että kansainvälisen ympäristöoikeuden ja rikosoikeuden yhteensovittaminen ei ole mahdotonta. Mégret on teoksessaan *The Problem of an International Criminal Law of the Environment* todennut, että vaikka kansainvälinen ympäristörikosoikeus nostaa esille merkittäviä haasteita kansainvälisessä rikosoikeudessa, voidaan nämä haasteet ratkaista erinäisillä prosessistrategioilla ja vastuuperustein.¹⁵⁰ Samalla Mégret toteaa myös, että on mahdollista säätää lakeja rikoksista ympäristöä vastaan, jotka ovat tunnusmerkistöiltään riittävän tarkkarajaisia ja selkeitä täyttääkseen laillisuusperiaatteen edellytykset. Luonnontuhonnan kriminalisointia vastaan esitetty kritiikki tunnusmerkistön epätarkkuudesta ei myöskään ole ainutlaatuista, nimittäin joukkotuhontaa syytettiin alun perin samasta ongelmasta; Geneven sopimusta ja yleissopimusta joukkotuhontana pidettävän rikoksen ehkäisemiseksi ja rankaisemiseksi syyksiluettavuuden epämääräisyyttä pidettiin ylitsepäsemättömänä esteenä.¹⁵¹ Näin ei kuitenkaan käynyt, vaan ajan myötä eri tuomioistuimet ovat täsmentäneet joukkotuhonnan sisältöä oikeuskäytännön avulla. Joukkotuhonnan tyylinen polku on täten myös luonnontuhonnan osalta mahdollinen.

Tästä syystä on ilmeisen tärkeää tarkkarajaisuuden näkökulmasta, että luonnontuhonnan oikeudellisessa määritelmässä on selkeästi laadittu vääryyskriteeri, joka vastaa kysymykseen, minkälaiset teot on katsottava ympäristölle haitallisiksi.¹⁵² Kansainvälisen ympäristöoikeuden selkeiden kieltojen puute jättää käytännössä luonnontuhonnan kriminalisoinnin puolestapuhujalle kaksi vaihtoehtoa. Ensimmäinen on hyvin tarkasti laadittu rikostunnusmerkistö, joka listamaisesti vakiinnuttaisi minkälaiset teot ovat katsottava luonnontuhonnaksi. Tämän vaihtoehdon ongelmana on kuitenkin, että tällöin tunnusmerkistö

¹⁴⁸ Palarczyk 2023, s. 160–161.

¹⁴⁹ Sands – Peel – Fabra – MacKenzie 2018, s. 239–240. Vrt. Beyerlin – Maruhn 2011, s. 55–56 ja Fitzmaurice – Ong – Merkouris 2010, s. 210.

¹⁵⁰ Mégret 2011, s. 236.

¹⁵¹ Mégret 2011, s. 237.

¹⁵² Robinson, s. 315.

ei perustu mihinkään aiemmin sovittuun viitekehykseen ja tunnusmerkistö lähentelisi kasuismia, minkä lisäksi tällainen listamaisuus ei pystyisi välttämättä huomioimaan ympäristöoikeuden ja ympäristötieteiden nopeasti syntyviä innovaatioita. Toinen – ja nähdäkseni paljon yksiselitteisempi vaihtoehto – on hyödyntää kansallista lainsäädäntöä luonnontuhonnan arvioinnissa niin, että laittomuuskriteeri ottaisi huomioon niin kansainvälisen ja kansallisen lainsäädännön nojalla todetut laittomat teot. Vaikka tämä ei ole täydellinen vaihtoehto, täyttäisi tämä kuitenkin tarkkarajaisuuden vaatimuksen ja tekisi myös luonnontuhonnan rikoksesta paljon suoraviivaisemman ja selkeämmän sekä helpottaisi tunnusmerkistömäisen teon osoittamista.¹⁵³ Viittaus teon kansalliseen laittomuuteen ei myöskään johtaisi liian matalaan tuomiokynnykseen, sillä teon olisi edelleen täytettävä vakavan ja laaja-alaisen tai pitkäaikaisen teon tunnusmerkistön.

3.5 Yhteenveto

Lopuksi palaamme Robinsonin tämän luvun alussa esitettyyn sitaattiin siitä, että puntaroidessamme luonnontuhonnan mahdollista sisältöä suhteutettuna kansainväliseen rikosoikeuteen, joudumme lopulta tyytymään siihen luonnontuhonnan määritelmään, joka on vähiten ongelmallinen. Olen samaa mieltä ja taipuvainen toteamaan, että luonnontuhonnan mahdollinen kriminalisointi sekä sen eri määritelmät ovat hankalia yhteensovittaa ICC järjestelmään ilman merkittäviä kompromisseja. Mahdotonta tämä kuitenkin ei ole. Tästä huolimatta, luonnontuhonnasta keskustellessa on aina pyrittävä välttämään ylioptimistisuutta, minkä lisäksi keskustelijoiden tulee tunnistaa niin rikosoikeuden kuin luonnontuhonnan rajallisuudet. Vain tällöin voi keskustelu mahdollisesta kriminalisoinnista olla rakentavaa rikosoikeuden näkökulmasta.

Olen tässä osioissa tunnistanut luonnontuhonnan keskeisimmiksi haasteiksi useita eri seikkoja, jotka voidaan jakaa periaatteellisiksi sekä systemaattisiksi haasteiksi. Periaatteelliset haasteet voidaan kiteyttää ennen kaikkea kysymyksiin, onko luonnontuhonta tarpeeksi vakava rikos ja miten luonnontuhonta suhteutuu *ultima ratio* -periaatteeseen. Systemaattiset haasteet vuorostaan liittyvät hyvin pitkälti kysymykseen kansainvälisen rikosoikeuden ja kansainvälisen ympäristöoikeuden yhteensovittamisesta ja miten luonnontuhonta nostaa esille aiemmin kansainväliselle rikosoikeudelle tuntemattomia haasteita.

¹⁵³ Robinson, s. 339.

On kuitenkin olemassa mahdollisuus saavuttaa sellainen luonnontuhonnan määritelmä, joka kunnioittaa rikosoikeuden rajoja sekä samanaikaisesti tuo lisäarvoa ympäristönsuojelulle. Tämä edellyttää ennen kaikkea perehtymistä luonnontuhonnan tavoitteisiin sekä kompromissihalukkuutta. Periaatteelliset haasteet on mahdollista ratkaista rajatulla luonnontuhonnan määritelmällä ja vastaus kysymykseen siitä, onko luonnontuhonta tarpeeksi vakava rikos lisättäväksi Rooman perussääntöön näyttäytynee lähes itsestään selvänä, ottaen huomioon ympäristötuhojen laaja vaikutus ihmiselämään ja -arvoon. Nähdäkseni juuri IEP-määritelmä ottaa nämä seikat huomioon tavalla, joka on oikeutettavissa kansainvälisen rikosoikeuden raamit huomioon ottaen.

Luonnontuhonnan kriminalisoinnin systemaattiset haasteet katson haasteellisemmiksi kuin periaatteelliset haasteet. Päälimmäisenä esille nousee kansainvälisen ympäristöoikeuden ja kansainvälisen rikosoikeuden yhteensovittaminen, jota luonnontuhonnan kriminalisoiminen Rooman perussäännössä edellyttäisi. Nähdäkseni tämä yhteensovittaminen ei välttämättä muodostu ylitsepääsemättömäksi esteeksi, vaan haasteet on mahdollisia ratkoa tarkkarajaisella ja selkeällä luonnontuhonnan määritelmällä. Suurimmaksi haasteeksi luonnontuhonnan kriminalisoimisessa olen tunnistanut ns. *leap-frogging*-ilmiön, jossa luonnontuhonta pyritään kriminalisoimaan, ilman vankkaa kansainvälisoikeudellista perustaa, suoraan Rooman perussääntöön. Juridisesta näkökulmasta tämä aiheuttaa perustellun kysymyksen siitä, onko luonnontuhonta lopulta oikeutettavissa kansainvälisenä rikoksena, jos monet valtiot eivät sitä oikeusjärjestyksissään tunnista. Nähdäkseni tämä rajoittaa luonnontuhonnan mahdollista ylhäältä-alaspäin kriminalisointia siten, että luonnontuhonta kriminalisoitaisiin esimerkiksi Rooman perussäännössä ennen kuin se on tunnistettu useissa valtioissa.

Leap-frogging-ilmiön välttämiseksi tulisi luonnontuhonnan kriminalisoimista edistää ns. alhaalta-ylöspäin metodilla, jossa luonnontuhonta tunnistettaisiin ensin kansallisesti IEP-määritelmän mukaisesti, ja tämän jälkeen luonnontuhonta voitaisiin nostaa muiden kansainvälisten ydinrikosten joukkoon. Samalla luonnontuhonnan kriminalisointia voitaisiin ryhtyä rakentamaan tapaoikeuden kautta lopulta rikokseksi, joka myös sisältyisi ICC:n tuomiovallan piiriin. Yksi hyvä esimerkki pyrkimyksestä rakentaa luonnontuhonnan kriminalisoimista alhaalta-ylöspäin (*bottom-up approach*) on EU:ssa käyty keskustelu luonnontuhonnan kriminalisoinnista. Tätä esitystä ja sen suhteutumista luonnontuhonnan kansainvälisoikeudelliseen keskusteluun tulen tarkastelemaan seuraavassa luvussa.

4 EU – suunnannäyttävä vai sivustakatselija?

4.1 Johdanto

Kuten olen aiemmassa luvussa esittänyt, on luonnontuhonnan kansallinen ja/tai alueellinen edistäminen ylikansallisesta näkökulmasta tarpeellista. Luonnontuhonnan kriminalisoiminen kansallisesti tai alueellisten instituutioiden kautta on omiaan vankistamaan myös luonnontuhonnan ylikansallista asemaa. Mikäli useat maat kriminalisoisivat luonnontuhonnan, voisi tämä lopulta johtaa myös kansainvälisen tapaoikeuden muodostumiseen, jolloin luonnontuhonnan kriminalisoiminen Rooman perussäännössä olisi aiempaa realistisempi ajatus.

Yksi merkki tästä on keskustelu luonnontuhonnan kriminalisoimisesta EU:n alueella.¹⁵⁴ Luonnontuhonta on herättänyt paljon keskustelua osana uudistettua direktiiviä ympäristönsuojelusta rikosoikeuden keinoin, jossa EU pyrkii kriminalisoimaan teot, jotka ovat ”luonnontuhontaan rinnastettavissa”.¹⁵⁵ Tätä seikkaa voidaan pitää hyvin merkittävänä virstanpylväänä matkalla kohti luonnontuhonnan ylikansallista tunnustamista, ottaen huomioon, että EU on yksi maailman merkittävimmistä talousalueista ja ympäristösääntelyn edelläkävijä.

Vaikka pelkkää luonnontuhonnan mainintaa osana EU-direktiiviä voidaan luonnehtia eräänlaiseksi poliittiseksi virstanpylvääksi luonnontuhonnan kriminalisoimisessa, on tärkeää tutustua tarkemmin, miten EU on määritellyt luonnontuhonnan ominaispiirteet ja miten heidän määritelmänsä suhteutuu aiemmin tässä tutkimuksessa esitettyihin näkemyksiin luonnontuhonnan ymmärryksestä ja tavoitteista. Ennen näihin kysymyksiin paneutumista, käsittelen EU:n ympäristörikosoikeuden toimivaltaa ja luonnontuhonnan kriminalisoimisesitystä osana direktiiviä luonnonsuojelusta ympäristörikosoikeuden keinoin.

4.2 EU ja ympäristörikosoikeus

Rikosoikeutta luonnehditaan yleensä vahvasti kansallisen oikeuden piiriin lukeutuvaksi, onhan rikosoikeudellisen vallankäyttö yksi valtiosuvereniteetin järeimpiä keinoja puuttua yhteiskunnallisiin ongelmiin. EU:n alueella on viime vuosikymmenien aikana kuitenkin tapahtunut huomattavaa rikosoikeudellista integraatiota ja EU:lle on enenevässä määrin

¹⁵⁴ Esim. Ecological Murder Could Soon Be Illegal. Foreign Policy.

¹⁵⁵ Environmental crimes: deal on new offences and reinforced sanctions. European Parliament.

siirretty toimivaltaa tarttua ongelmiin myös rikosoikeuden keinoin (jäsenvaltioiden kautta). Tämä integraatio on niin pitkälle menevää, että nykyään eurooppalainen sääntely heijastuu jokaiseen vaiheeseen; rikostorjunnan menetelmistä aina rangaistusten täytäntöönpanoon.¹⁵⁶ Tätä ilmiötä luonnehditaan rikosoikeuden eurooppalaistumiseksi.¹⁵⁷

Tästä huolimatta EU:n toimivalta rikosoikeuden ja eritoten ympäristörikosoikeuden alalla ei aina ole ollut yksiselitteistä. Ympäristörikosoikeudella on itse asiassa ollut hyvin merkittävä rooli EU:n valtioiden rikosoikeuden yhteensovittamisessa ja yhteistyön aloitteentekijänä.¹⁵⁸ Keskustelun avaajana toimi komission direktiiviesitys ympäristönsuojelusta rikosoikeudellisin keinoin, jota komissio oli pyrkinyt edistämään 2000-luvun alusta asti, tässä onnistuen vuonna 2008, kun direktiivi ympäristönsuojelusta rikosoikeudellisin keinoin astui voimaan.¹⁵⁹ Tämän jälkeen on hyväksytty, että EU voi pyrkiä yhteensovittamaan jäsenvaltioiden ympäristörikosoikeutta unionin ympäristötavoitteiden turvaamiseksi. Keskustelu luonnontuhonnan kriminalisoimisesta liittyy myös tähän keskusteluun, sillä EU:n esitys kriminalisoida luonnontuhonta liittyy pyrkimykseen uudistaa vuoden 2008 direktiiviä ympäristönsuojelusta rikosoikeuden keinoin.

EU:n toimivallasta rikosoikeuden alueella säädellään Sopimuksessa Euroopan unionin toiminnasta (SEUT) luvussa 4 (82–86 artiklat), joiden nojalla EU voi antaa jäsenvaltioita sitovia päätöksiä, koskien mm. uusia kriminalisointeja. Luonnontuhonnan osalta erityisesti artikla 83 (2) on relevantti; sen nojalla EU voi esittää rikosten vähimmäissäännöksiä alalla, jolla on toteutettu yhdenmukaistamistoimenpiteitä.¹⁶⁰ Yksi näistä aloista on ympäristöala, jonka alalla EU:lla ja jäsenvaltioilla on jaettu toimivalta SEUT artikla 4 (2) (e) mukaisesti. Näin ollen EU:lla

¹⁵⁶ Nuotio 2007, s. 375.

¹⁵⁷ Aiheesta lähemmin ks. Gröning 2008 ja Melander 2015.

¹⁵⁸ Karlmark 2009, s. 514–515.

¹⁵⁹ Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2008/99/EY, annettu 19 päivänä marraskuuta 2008, ympäristönsuojelusta rikosoikeudellisin keinoin. Ennen direktiivin voimaantuloa, EU-komissio ja -neuvosto olivat erimielisiä sopivasta lainsäädännöllisestä instrumentista; komissio puolsi direktiivipäätöstä ja neuvosto vuorostaan puitepäätöstä. Asian ratkaisi lopulta EU-tuomioistuin tuomiollaan C-176/03, jossa tuomioistuin katsoi EU-maiden ympäristörikosoikeuden olevan mahdollista yhteensovittaa direktiivillä, siltä osin, kuin yhteensovittaminen on välttämätöntä ympäristöuhkien torjumiseksi.

¹⁶⁰ Art 83 (2) kokonaisuudessaan: Kun jäsenvaltioiden lakien ja asetusten lähentäminen rikosoikeuden alalla osoittautuu välttämättömäksi jonkin unionin politiikan tehokkaan täytäntöönpanon varmistamiseksi alalla, jolla on toteutettu yhdenmukaistamistoimenpiteitä, tällä alalla voidaan direktiivein säätää rikosten ja seuraamusten määrittelyä koskevista vähimmäissäännöistä. Nämä direktiivit annetaan kyseisten yhden mukaistamistoimenpiteiden hyväksymisessä noudatetun tavallisen tai erityisen lainsäätämisyjärjestyksen mukaisesti, sanotun kuitenkin rajoittamatta 76 artiklan soveltamista.

on SEUT artikla 83 (2) mukaisesti toimivalta määritellä rikosten vähimmäissäännöistä tehokkaan ympäristönsuojelun varmistamiseksi rikosoikeuden keinoin.¹⁶¹

EU-direktiivi ympäristönsuojelusta rikosoikeuden keinoin esittää direktiiviehdotuksen oikeusperustaksi juuri artiklan 83 (2).¹⁶² Direktiivin perusteluissa todetaan, että ympäristönsuojelu vaatii rikosoikeudellisia seuraamuksia tehokkaan täytäntöönpanon varmistamiseksi, joilta osin EU on toimivaltainen asettamaan vähimmäissäännöksiä tehokkaan ympäristönsuojelun varmistamiseksi. Tämän tehokkaan suojelun varmistaminen rikosoikeuden keinoin tapahtuu pääasiallisesti rikosoikeuden pelotevaikutuksen kautta, joka on myös linjassa EU:n perustavaa laatua olevien ympäristösääntöjen ennaltaehkäisevän vaikutuksen kanssa.¹⁶³ Tällä paheksunnan viestimisellä rikosoikeuden avuin pyritään osoittamaan, että viranomaiset suhtautuvat ympäristösääntelyn rikkomiseen hyvin vakavasti.

Luonnontuhonnan kriminalisoinnin tavoitteet ovat näiden yllä mainittujen direktiivitavoitteiden kanssa laajalti yhteensovitettavissa, koska molemmat pyrkivät tehostamaan ympäristönsuojelua. Kuten olen pyrkinyt osoittamaan toisessa tutkimuksellisessa pääluvussa, on luonnontuhonnan kriminalisoinnin tavoitteena pyrkiä vahvistamaan ympäristönsuojelua rikosoikeuden pelotevaikutuksen avulla, eikä toimia suurena järjestelmällisen muutoksen keulakuvana. Tämä rajoitettu ymmärrys luonnontuhonnan tavoitteista on hyvin sopusoinnussa EU-direktiivin tavoitteiden kanssa. Yhteensopivuus on kuitenkin vain yksi osa kokonaisuutta ja näyttäne siltä, että tämä uhkaa myös olemaan se ainoa seikka, jossa EU:n direktiiviehdotus on yhteensovitettavissa luonnontuhonnan ylikansallisen ymmärryksen kanssa.

¹⁶¹ EU-komissio olisi myös voinut antaa direktiiviehdotuksen SEUT artikla 83 (1) nojalla, joka mahdollistaa rikoksen ja seurausten määrittelyä koskevista vähimmäissäännöistä erityisen vakavan rikollisuuden alalla. Tämän artiklan nojalla annettu luonnontuhonnan määritelmä olisi kuitenkin monien käytännön haasteiden edessä, koska ympäristörikokset eivät ole artikla 83 (1) mukaan vakavan rikollisuuden ala, jolloin luonnontuhonnan kriminalisointi vaatisi EU-neuvoston yksimielisen hyväksynnän artikla 83 (1) mukaisesti. Näin myös ELI 2023, s. 22.

¹⁶² Euroopan parlamentin lainsäädäntöpäätöslauselma 27. helmikuuta 2024 ehdotuksesta Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviksi ympäristönsuojelusta rikosoikeudellisin keinoin ja direktiivin 2008/99/EY korvaamisesta

¹⁶³ Euroopan parlamentin lainsäädäntöpäätöslauselma 27. helmikuuta 2024 ehdotuksesta Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviksi ympäristönsuojelusta rikosoikeudellisin keinoin ja direktiivin 2008/99/EY korvaamisesta, kohta 73.

4.3 Luonnontuhonnan käsitteen sisältö EU:ssa

4.3.1 Luonnontuhonnan ymmärrys ennen kolmikantaneuvotteluja

Ennen kolmikantaneuvotteluja, EU-komission direktiiviehdotuksessa ympäristönsuojelusta rikosoikeuden keinoin ei ollut erillistä mainintaa luonnontuhonnan kriminalisoinnista muutoin kuin ehdotuksen esipuheen kohdassa 16, jossa viitataan ympäristötuhoihin (luonnontuhontaan) verrattaviin seikkoihin rangaistuksen koventamisperusteena.¹⁶⁴ Tämä muuttui kuitenkin, kun direktiiviehdotus lähetettiin EU-parlamentin hyväksyttäväksi; EU-parlamentti nimittäin hyväksyi yksimielisesti muokatun direktiiviehdotuksen, jossa mm. mainitaan luonnontuhonta erillisenä rikoksena 3(1a) artiklassa.¹⁶⁵ Kyseisessä artiklassa luonnontuhonta määritellään seuraavasti:

Jäsenvaltioiden on varmistettava, että mikä tahansa menettely, joka aiheuttaa tai on omiaan aiheuttamaan ihmisen kuoleman tai vakavaa haittaa ihmisen terveydelle tai huomattavaa vahinkoa ilman laadulle, maaperän laadulle tai veden laadulle, luonnon monimuotoisuudelle, ekosysteemipalveluille ja -toiminnoille taikka eläimille tai kasveille, säädetään rikoksena rangaistavaksi silloin kun se on laiton ja tehty tahallisesti. Jäsenvaltioiden on varmistettava, että mitä tahansa menettelyä, joka aiheuttaa vakavaa ja laajakantoista tai vakavaa ja pitkäaikaista tai vakavaa ja peruuttamatonta vahinkoa, pidetään erityisen vakavana rikoksena ja että siitä määrätään seuraamuksia tällä perusteella jäsenvaltioiden oikeusjärjestelmien mukaisesti.

Saman direktiiviehdotuksen artiklassa 3(2) esitetään myös, että artiklassa 3(1a) mainitut menettelytavat ovat rikoksen tunnusmerkistön täyttäviä, jos tekijä on menetellyt törkeän huolimattomasti. Ehdotuksen esittelijä, EU-parlamentin jäsen Antonius Manders, piti myös esittelijäläusunnossaan tärkeänä, että valtiot tunnustavat luonnontuhonnan kansainvälisenä rikoksena, koska EU:ssa rekisteröidyt yritykset voivat osallistua rikolliseen toimintaan EU-rajojen ulkopuolella.¹⁶⁶ Tämän luulisi olevan juridisesti yksinkertainen tehtävä, ottaen huomioon EU-parlamentin ehdotuksen luonnontuhonnasta läheinen liittyminen IEP-määritelmään.¹⁶⁷ Vaikka EU-parlamentin ehdotus oli oleellisilta osin hyvin samantyylinen IEP-

¹⁶⁴ Ehdotus Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi ympäristönsuojelusta rikosoikeudellisin keinoin ja direktiivin 2008/99/EY korvaamisesta, s. 25.

¹⁶⁵ Mietintö ehdotuksesta Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviksi ympäristönsuojelusta rikosoikeudellisin keinoin ja direktiivin 2008/99/EY korvaamisesta, s. 44–45, tarkistus 67.

¹⁶⁶ Mietintö ehdotuksesta Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviksi ympäristönsuojelusta rikosoikeudellisin keinoin ja direktiivin 2008/99/EY korvaamisesta, s. 78.

¹⁶⁷ EU-parlamentin esityksestä jää epäselväksi mikä ELI:n luonnontuhonnan määritelmän rooli on ollut direktiiviehdotusta laadittaessa. ELI:n määritelmä on laadittu erityisesti EU:n alueelle sopivaksi ja esityksen perusteluiden liitteenä on myös laadittu luonnos komission direktiiviehdotukseksi luonnontuhonnan

määritelmän kanssa, oli määritelmien välillä myös eroavaisuuksia. Samalla on myös perusteltua kysyä huomioiko EU-parlamentin esitys riittävässä määrin EU-alueen erityispiirteet esityksessään luonnontuhonnan kriminalisoimisesta? Tätä kysymystä on kuitenkin peilattava samalla luonnontuhonnan kansainvälisen luonteeseen sekä pyrkimykseen pitää luonnontuhonnan määritelmä mahdollisimman yhtenäisenä oikeusjärjestyksestä riippumatta (eheys). Tältä osin luonnontuhonnan EU-oikeudellisen kriminalisoimisen yhteydessä on tunnistettavissa jännite; luonnontuhonnan kansainvälisen määritelmän eheyden ja EU:n sekä tämän jäsenvaltioiden erityispiirteet huomioivan määritelmän välillä.

Vaikka EU-parlamentti hyväksyi yksimielisesti direktiiviehdotuksen, oli parlamentin eri valiokuntien välillä jonkin verran erimielisyyttä siitä, tulisiko jäsenvaltioita edellyttää kriminalisoivan luonnontuhonnan kansallisissa lainsäädännöissään, vai tulisiko kriminalisoinnin perustua vapaaehtoisuuteen. Esimerkiksi EU-parlamentin Ympäristön, kansanterveyden ja elintarvikkeiden turvallisuuden valiokunta katsoi, että jäsenvaltioita tulisi ainoastaan kehottaa luonnontuhonnan kansalliseen kriminalisointiin.¹⁶⁸ Myös luonnontuhonnan määritelmä johti valiokunnissa erisisältöisiin tulkintoihin, esimerkiksi Kansalaisvapauksien sekä oikeus- ja sisäasioiden valiokunta katsoi, että määritelmän tulisi sisällöltään olla identtinen IEP-määritelmän kanssa.¹⁶⁹

Lopulta EU-parlamentti päätyi luonnontuhonnan määritelmään, joka oleellisilta osin oli IEP-määritelmää muistuttava.¹⁷⁰ EU-parlamentin ehdotuksessa kriminalisoitavaksi olisivat tulleet sellaiset ympäristötuhot, jotka ovat: 1) vakavia ja laaja-alaisia; 2) vakavia ja pitkäaikaisia ja 3)

kriminalisoimiseksi. Vaikka ELI:n ehdotus on laadittu nimenomaan EU:n oikeudellisen kontekstiin sopivaksi, on kuitenkin mielestäni hyvä, että EU-parlamentti on alkuperäisessä ehdotuksessaan seurannut IEP-määritelmää, koska IEP-ehdotus on vaikutusvaltaisin luonnontuhonnan ylikansallinen määritelmä. ELI-ehdotuksessa on myös IEP-ehdotuksesta paljolti poikkeavia seikkoja. ELI-määritelmän kritiikistä ks. ELI's Overly Narrow Definition of Ecocide, *Opinio Juris*.

¹⁶⁸ Mietintö ehdotuksesta Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviksi ympäristönsuojelusta rikosoikeudellisin keinoin ja direktiivin 2008/99/EY korvaamisesta, s. 201, tarkistus 102. Tässä kohdin on myös hyvä nostaa esille, että ympäristön, kansanterveyden ja elintarvikkeiden turvallisuuden valiokunnan mietinnössä, ehdotuksen esittelijä Sirpa Pietikäinen, otti vahvasti kantaa luonnontuhonnan ja planetaaristen rajojen liitännäisyyden puolesta. Edustaja Pietikäinen totesi, että "Olemme jo ylittäneet viisi maapallon yhdeksästä kestävyuden rajasta eli ihmiskunnalle turvallisista raja-arvoista. Tämä uhkaa planeettamme elinkelpoisuutta ja terveyttämme. Myös biologisen monimuotoisuuden heikkenemisen ja ilmastonmuutoksen vakavuus on eksistentiaalinen uhka. Jos nämä uhkat jätetään huomiotta eikä niiden johdosta ryhdytä toimiin, kyseessä voi olla ympäristötuhorikos.". Nähdäkseni Pietikäinen katsoi luonnontuhonnan edellyttävän lainsäätäjältä positiivista toimintavelvoitetta pysyä planetaaristen rajojen sisäpuolella. Tämä on itsessään hyvin mielenkiintoinen avaus ja tätä voisi tulkita hyvin edistysmielisenä tulkintana luonnontuhonnan sisällöstä.

¹⁶⁹ Mietintö ehdotuksesta Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviksi ympäristönsuojelusta rikosoikeudellisin keinoin ja direktiivin 2008/99/EY korvaamisesta, s. 293, tarkistus 68.

¹⁷⁰ Mackintosh, *European Parliament Votes Unanimously for Ecocide*, *Opinio Juris*.

vakavia ja peruuttamattomia. Vaihtoehdot 1 ja 2 olivat täysin identtisiä IEP-määritelmän kanssa, jotka kriminalisoisivat luonnontuhonaksi ympäristötuhot, jotka ovat vakavia sekä, joko laaja-alaisia tai pitkäaikaisia. Ainoastaan EU-parlamentin esityksessä vaihtoehto 3 oli uusi ja sisälsi IEP-määritelmästä irrallisen kielletyn teon kuvauksen (*actus reus*).¹⁷¹ Muilta osin EU-parlamentin määritelmä seurasi tunnusmerkistötasolla IEP-työryhmän ehdotusta kansainväliseksi luonnontuhonnan rikokseksi. Erityisen tärkeää oli vakavuuskriteerin sisällyttäminen osaksi luonnontuhonnan määritelmää, sillä se tulee ensikädessä ymmärtää ainoastaan vakavana kansainvälisenä rikoksena.

Vaikka luonnontuhonnan määritelmä oli tunnusmerkistötasolla hyvin samantyylinen kuin IEP-määritelmä, oli EU-parlamentin direktiiviehdotuksessa myös muutama perustavaa laatua oleva ero. Yksi näistä eroista oli direktiiviehdotuksessa esiintynyt alempi syyksiluettavuuden aste (*mens rea*). IEP-määritelmässä syyksiluettavuuden asteeksi on asetettu todennäköisyystahallisuus (*dolus eventualis*), tarkoittaen, että syyksiluettavuuden edellytyksenä on tekijän tietoisuus varteenotettavasta mahdollisuudesta vakavaan ja pitkäaikaiseen tai laaja-alaiseen ympäristövahingon aiheuttamiseen.¹⁷² EU-parlamentin ehdotuksessa syyksiluettavuus vuorostaan perustui joko tahallisuuteen (*intent*) tai törkeään huolimattomuuteen (*serious negligence*), joka oli omiaan laskemaan syyksiluettavuuden kynnystä.¹⁷³ Syyksiluettavuuden kynnyksen madaltaminen EU-parlamentin ehdotuksessa oli omiaan tekemään ehdotuksesta tehokkaamman siinä mielessä, että luonnontuhontarikoksesta tuomitseminen olisi tältä osin ollut helpompaa. Törkeän huolimattomuuden asettaminen luonnontuhonnan syyksiluettavuuden asteeksi olisi myös auttanut mahdollisessa rikosprosessissa syyttäjää näyttöön liittyvissä kysymyksissä, joiden osalta ehdotuksen mukaisesti syyttäjän olisi ainoastaan näytettävä toteen törkeä huolimattomuus syytetyn kohdalla. Tämän seikan voitiin katsoa nostaneen esityksen preventiivistä vaikutusta, joka

¹⁷¹ Direktiiviehdotuksessa jää epäselväksi mikä ero pitkäaikaisilla ja peruuttamattomilla ympäristövahingoilla on. Direktiiviehdotuksen muutoksessa nr. 43 todetaan, että pitkäaikaisella vahingolla tarkoitetaan sellaisia ympäristövahinkoja, joita ei voida korjata luonnollisin keinoin kohtuullisen ajan kuluessa. Tältä osin direktiiviehdotuksen luonnontuhonnan määritelmää koskevan osan 3 kohta vaikuttaa kuolleelta kirjaimelta, koska peruuttamattomat ympäristövahingot ylittävät määritelmällisesti pitkäaikaisen ympäristövahingon kriteerin.

¹⁷² Legal Definition of Ecocide. StopEcocide.

¹⁷³ Mietintö ehdotuksesta Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviksi ympäristönsuojelusta rikosoikeudellisin keinoin ja direktiivin 2008/99/EY korvaamisesta, s. 42, tarkistus 67 ja s. 43, tarkistus 68. Parlamentin ehdotus on epäjohdonmukainen, kun ehdotetussa 3(1a) artiklassa todetaan luonnontuhonnan olevan tahallisuusrikos, mutta 3(2) artiklassa mainitaan törkeä huolimattomuus syyksiluettavuuden alarajaksi. On epäselvää, miksi ehdotuksessa on kaksi eri syyksiluettavuuden kynnystä. Herää kysymys, että onko EU-parlamentti pyrkinyt tällä rakenteella piilottaa syyksiluettavuuden matalampaa kynnystä, jotta esitys olisi helpompi hyväksyä?

vuorostaan olisi helpottanut kriminalisoinnin oikeutusta osana ympäristönsuojelun tehostamista.

Alempi syyksiluettavuuden kynnyks ja tehokkaampi kriminalisointi ei kuitenkaan ollut yksinomaan positiivinen muutos, kun sitä verrataan luonnontuhonnan kansainväliseen luonteeseen sekä IEP-määritelmän jo valmiiksi verrattain matalaan syyksiluettavuuden kynnykseen.¹⁷⁴ Koska luonnontuhonnan ytimessä on sen ylikansallisen luonne, on myös ensiarvoisen tärkeää, että luonnontuhonnan määritelmä ja syyksiluettavuusasteikko pyritään kansainvälisesti pitämään mahdollisimman eheänä ja minimoimaan sen alueellisia eroja. EU-parlamentin ehdotuksessa luonnontuhonnan kriminalisointi kytkettiin vahvasti kansainväliseen pyrkimykseen luonnontuhonnan kriminalisoimiseen.¹⁷⁵ Tähän peilaten pidän merkillisenä, että EU-parlamentti oli omassa ehdotuksessaan luonnontuhonnan kriminalisoimiseksi päättänyt erottaa syyksiluettavuuden kriteeristön IEP-määritelmässä esitetystä.

Syyksiluettavuus ei ollut ainoa seikka, jonka myötä EU-parlamentin direktiiviehdotus erosi IEP-määritelmästä, vaan EU-parlamentin ehdotuksessa oli myös eroja tunnusmerkistötasolla. Ehdotuksesta oli poistettu kokonaan mielivaltaisuuskriteeri (*wantonness*) ja lainvastaisuuskriteeri (*unlawfulness*).¹⁷⁶ Mielivaltaisuuskriteerin poistaminen EU-parlamentin ehdotuksessa ei kuitenkaan ollut niin dramaattinen muutos, koska tämän tarkoituksena oli suhteuttaa aiheutettu ympäristöhaitta ennakoituun sosiaaliseen ja taloudelliseen hyötyyn.¹⁷⁷ EU:n alueella tällainen punninta ei olisi käytännössä ollut tarpeen, ottaen huomioon EU:n ja jäsenvaltioiden vahva kansallinen ympäristösääntely, joka edellyttää yllä mainittuja haitan ja hyödyn välistä punnintaa.¹⁷⁸ Täältä osin EU-parlamentin ehdotus poistaa mielivaltaisuuskriteeri oli perusteltu päätös, vahvistaen esityksen oikeudellista varmuutta ja ennakoitavuutta.

¹⁷⁴ Mens Rea and the Proposed Legal Definition of Ecocide, Völkerrechtsblog.

¹⁷⁵ Mietintö ehdotuksesta Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviksi ympäristönsuojelusta rikosoikeudellisin keinoin ja direktiivin 2008/99/EY korvaamisesta, s. 18–19, tarkistus 16.

¹⁷⁶ Mietintö ehdotuksesta Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviksi ympäristönsuojelusta rikosoikeudellisin keinoin ja direktiivin 2008/99/EY korvaamisesta, s. 42, tarkistus 67. Lainvastaisen teon määritelmä oli EU-parlamentin ehdotuksessa laveampi, kuin IEP määritelmässä, sillä laittomana pidettiin myös sellaista tilannetta, jossa lupa olisi saatu toimivaltaiselta viranomaiselta vilpillisesti, kuten korruption avulla tai uhkaamalla. Ks. Mietintö ehdotuksesta Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviksi ympäristönsuojelusta rikosoikeudellisin keinoin ja direktiivin 2008/99/EY korvaamisesta, s. 29, tarkistus 40. Näin myös European Parliament Votes Unanimously for Ecocide, *Opinio Juris*.

¹⁷⁷ Independent Expert Panel for the Legal Definition of Ecocide, 2021, kohta b(ii).

¹⁷⁸ Tarve eri etujen punninnasta juontaa juurensa SEUT 191 (3) artiklasta, joka edellyttää esimerkiksi taloudellisen ja sosiaalisen kehityksen huomioon ottamista EU:n ympäristöpolitiikkaa suunniteltaessa. Enemmän aiheesta ks. De Sadeleer 2014, s. 182–183.

Huomattavasti edellistä suurempi ongelma oli kuitenkin epäselväksi jäävä lainvastaisuuskriteeri, joka oli muotoiltu artikla 3(1a):n ensimmäisessä momentissa, mutta ei kuitenkaan samaisen artiklan toisessa momentissa. Eräät EU-parlamentin direktiiviehdotusta kommentoineet tutkijat, kuten *UCLA Law Promise Institute Eeuropen* johtaja *Kate Mackintosh*, olivat ymmärtäneet direktiiviehdotuksen luonnontuhonnan osalta siten, että ehdotus sisälsi ns. lainvastaisuuskriteerin, eli luonnontuhonnan rikoksesta olisi ollut kyse ainoastaan, kun tunnusmerkistön mukainen tapahtuma on käsillä ja tämä tapahtuma on lainvastaisen menettelyn aiheuttama.¹⁷⁹ 3(1a) artiklaa voidaan kuitenkin myös tulkita eri tavalla johtuen kyseisen artiklan rakenteesta, sillä IEP-määritelmää muistuttava tunnusmerkistö oli artiklan loppupäässä, ja vastaavasti artiklan alussa esitettiin esimerkkitalanteita, joita jäsenvaltioiden tulisi kriminalisoida. Tämä olisi voitu tulkita kahtena erillisenä kriminalisointisäännöksenä.¹⁸⁰ Tällainen tulkinta olisi monelta osin ollut ongelmallinen, koska se olisi poistanut lainvastaisuuskriteerin ja olisi madaltanut luonnontuhonnan määritelmän täyttävän menettelyn rimaa huomattavasti, esimerkiksi IEP-määritelmään verrattuna. Tällöin luonnontuhonnaksi olisi katsottu kaikki teot, jotka aiheuttavat vakavia ja laaja-alaisia, vakavia ja pitkäaikaisia sekä vakavia ja peruuttamattomia ympäristötuhoja. Tällainen puhdas seurausrikos, joka ei aseta mitään kriteereitä teon moitittavuudelle olisi ollut mahdoton ajatus.¹⁸¹ Toinen merkittävä ongelma olisi liittynyt luonnontuhonnan määritelmän eheyteen, joka olisi kärsinyt tämän ehdotuksen myötä, koska EU-parlamentin ehdotuksessa olisi poistettu kaksi IEP-määritelmässä leimaavaa kriteeriä, eli lainvastaisuus- ja mielivaltaisuus kriteerit.

On kuitenkin epäloogista ajatella, että EU-parlamentti olisi tarkoittanut artikla 3(1a) rakentuvan kahdesta erillisestä momentista, ja näin ollen artiklaa tulisi tulkita yhtenä kokonaisuutena. Tätä näkemystä tukee direktiiviehdotuksen esipuheen kohta 16, jossa momentissa kuvattuja seikkoja käsitellään yhtenä kokonaisuutena seuraavanlaisesti:

...Kun ympäristörikos aiheuttaa vakavaa ja laajakantoista tai vakavaa ja pitkäaikaista tai vakavaa ja peruuttamatonta vahinkoa ilman laadulle, maaperän laadulle tai veden laadulle tai luonnon monimuotoisuudelle, ekosysteemipalveluille ja -toiminnoille taikka eläimille tai kasveille, tällaista rikosta olisi pidettävä erityisen vakavana rikoksena ja siitä olisi määrättävä seuraamuksia tällä perusteella

¹⁷⁹ “The Draft Directive dispenses with wanton, but expands the definition of unlawful in comparison to the IEP... Limiting the crime to conduct already deemed unlawful has the advantage of legal certainty, and makes sense in the context of the European Union, whose harmonised framework sets a minimum standard for environmental protection, not least through this very directive”. European Parliament Votes Unanimously for Ecocide, *Opinio Juris*.

¹⁸⁰ European Parliament Votes Unanimously for Ecocide, *Opinio Juris*.

¹⁸¹ Lähemmin tästä aiheesta ks. luku 3.5.1.

jäsenvaltioiden oikeusjärjestelmien mukaisesti, myös kun on kyse ympäristötuhosta, jolle laaditaan parhaillaan virallista kansainvälistä määritelmää Yhdistyneissä kansakunnissa...¹⁸²

Tältä osin on kuitenkin kyseenalaistettava se, miksi EU-parlamentti oli katsonut tärkeäksi eritellä mahdollisia luonnontuhonnan kohteita. Tämä luettelo on sananmuodoltaan tyhjentävä, koska esityksessä ei käytetty luetteloinnin edessä sanoja ”kuten” tai ”esimerkiksi”, joka vuorostaan on omiaan kaventamaan mahdollisia luonnontuhonnan kohteita. Luonnontuhonnan määritelmän kaventaminen, verrattuna IEP-määritelmään, jossa vastaavanlaista luetteloa ei ole, on ongelmallinen aiemmin mainitusta luonnontuhonnan määritelmän eheyden näkökulmasta.

4.3.2 Luonnontuhonnan ymmärrys kolmikantaneuvottelujen jälkeen

Yllä käsitelty EU-parlamentin direktiiviehdotus siirtyi valiokuntakäsittelyn ja parlamenttiväittelyn jälkeen kolmikantaneuvotteluihin (trilogia) parlamentin, komission ja neuvoston välillä.¹⁸³ Uudessa direktiivissä luonnontuhonta mainitaan vain kertaalleen esipuheessa, jossa kohdassa 21 todetaan:¹⁸⁴

Tässä direktiivissä luetellut tahalliseen menettelyyn liittyvät rikokset voivat johtaa katastrofaalisiin seurauksiin, kuten laajalle levinneeseen pilaantumiseen, teollisuusonnettomuuksiin, joilla on vakavia vaikutuksia ympäristöön, tai laajamittaisiin metsäpaloihin. Jos tällaiset rikokset aiheuttavat kooltaan tai ympäristöarvoltaan huomattavan ekosysteemin tai suojelualueella olevan elinympäristön tuhoutumisen tai niihin kohdistuvaa laajalle levinnyttä ja huomattavaa vahinkoa, joka on joko peruuttamaton tai pitkäkestoinen, tai ne aiheuttavat ilmaan, maaperään tai veden laatuun kohdistuvaa laajalle levinnyttä ja huomattavaa vahinkoa, joka on joko peruuttamaton tai pitkäkestoinen, tällaisten rikosten, jotka johtavat tällaisiin katastrofaalisiin seurauksiin, olisi oltava kvalifioituja rikoksia ja niistä olisi näin ollen rangaistava ankarammilla seuraamuksilla kuin seuraamuksilla, joita sovelletaan, kun kyse on muista tässä direktiivissä määritetyistä rikoksista. Kyseiset kvalifioidut rikokset voivat kattaa menettelyn, joka on rinnastettavissa ’luonnontuhontaan’, joka sisältyy jo joidenkin jäsenvaltioiden oikeusjärjestelmiin ja josta parhaillaan keskustellaan kansainvälisillä foorumeilla.

¹⁸² Mietintö ehdotuksesta Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviksi ympäristönsuojelusta rikosoikeudellisin keinoin ja direktiivin 2008/99/EY korvaamisesta, s. 19–20, tarkistus 20. Ks. myös alaviite 24 *ympäristötuho* käsitteen kritiikistä.

¹⁸³ Kolmikantaneuvotteluista lähemmin ks. Hyvärinen 2012, s 882–883.

¹⁸⁴ Euroopan parlamentin lainsäädäntöpäätöslauselma 27. helmikuuta 2024 ehdotuksesta Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviksi ympäristönsuojelusta rikosoikeudellisin keinoin ja direktiivin 2008/99/EY korvaamisesta.

Direktiiviä tarkemmin tutkittaessa huomaa kuitenkin, että elementtejä luonnontuhonnasta on sisälletty direktiiviin, vaikka tätä ei nimenomaisesti mainita.¹⁸⁵ Vaikka luonnontuhontaa ei nimenomaisesti mainita direktiivin substanssiosiossa, on mainintaa esipuheessa pidetty luonnontuhonnan puolestapuhujien joukossa suurena menestyksenä; mm. *StopEcocide* -järjestö on kuvaillut lisäystä suurena voittona ja hyvin merkittävänä askeleena luonnontuhonnan kansainvälistä tunnistamista kohti.¹⁸⁶

Olen tästä asiasta eri mieltä, sillä kolmikantaneuvotteluissa näyttää käyneen niin, että parlamentin alkuaan verrattain vahvat kirjaukset luonnontuhonnasta muuttuivat löyhemmiksi neuvottelujen jälkeen julkaistussa uudessa direktiiviehdotuksessa. Syytä, miksi kirjauksia luonnontuhonnasta heikennettiin neuvottelujen vanavedessä ei tiedetä, koska kolmikantaneuvottelut käydään suljettujen ovien takana ja kokousraportit eivät ole julkisia.¹⁸⁷ Oletettavasti uudessa direktiiviehdotuksessa kirjaukset luonnontuhonnasta ovat kuitenkin poliittisen kompromissin tulos. Direktiivin 3(3) artiklassa ehdotetaan kriminalisoitavaksi mm. seuraava:

3. Jäsenvaltioiden on varmistettava, että 2 kohdassa lueteltuun menettelyyn liittyvät rikokset ovat kvalifioituja rikoksia, jos tällainen menettely aiheuttaa
 - a) kooltaan tai ympäristöarvoltaan huomattavan ekosysteemin taikka suojelualueella olevan elinympäristön tuhoutumisen tai niihin kohdistuvaa laajalle levinnyttä ja huomattavaa vahinkoa, joka on joko peruuttamaton tai pitkäkestoinen, tai
 - b) ilmaan, maaperään tai veden laatuun kohdistuvaa laajalle levinnyttä ja huomattavaa vahinkoa, joka on joko peruuttamaton tai pitkäkestoinen.

Alkuperäiseen ehdotukseen verrattuna juridisesti merkittäviä heikennyksiä voidaan pitää korotettua syyksiluettavuuden kriteeriä, muutokset kielletyn teon tunnusmerkin kuvaukseen (*actus reus*) ja vakavuuskriteeristä irtautuminen. Tämän lisäksi kolmikantaneuvottelujen hyväksymässä esityksessä ilmenee mahdollisen ympäristötuhon, ilmeisesti tyhjentyväksi tarkoitettu, kohdelista.¹⁸⁸ Näitä heikennyksiä voidaan pitää merkittävinä, jopa niin merkittävinä, että varsinaisesta luonnontuhonnan kriminalisoimisesta ei EU-tasolla voida puhua.

¹⁸⁵ Ks. 3(3) artikla.

¹⁸⁶ Agreement reached! EU to criminalise severe environmental harms "comparable to ecocide", StopEcocide.

¹⁸⁷ Mm. Päivi Leino-Sandberg on esittänyt kritiikkiä kolmikantaneuvottelujen vaillinaisesta julkisuudesta. Ks. Leino-Sandberg 2023.

¹⁸⁸ Viitataan tässä aiemmassa jaksossa (4.3.1) esitettyyn kritiikkiin. Kumulatiivisesta kynnyksestä ks. luku 2.2.2.

Kenties selkein muutos aiempaan ovat muutokset tunnusmerkistöön, ja etenkin muutokset kielletyn teon kuvaukseen. Parlamentin aiempi ehdotus vastasi hyvin pitkälti IEP-määritelmää, jossa kriminalisoitavaksi olisivat tulleet vakavat ja laaja-alaiset, vakavat ja pitkäaikaiset sekä vakavat ja peruuttamattomat ympäristötuhot. Uusi esitys poikkeaa tästä merkittävästi, esittäen kriminalisoitavaksi teot, jotka ovat laaja-alaisia ja huomattavia sekä joko peruuttamattomia tai pitkäaikaisia. Direktiivissä hyödynnetään ns. kumulatiivista kynnystä, jossa kriminalisoitavaksi asetuvat ainoastaan teot, jotka täyttävät kolme yllä mainittua kriteeriä, aiemman esityksen kahden asemesta.¹⁸⁹ Tätä voidaan pitää aiempaa esitystä verrattaessa merkittävänä heikennyksenä, joka nostaa ympäristötuhojen tuomiokynnystä huomattavasti ja erottaa EU-ehdotuksen luonnontuhonnan ylikansallisesta ymmärryksestä.

Toinen hyvin merkittävä muutos liittyy aiemmassa esityksessä esiintyneeseen vakavuuskriteeriin, joka on korvattu tuhon ja/tai huomattavan vahingon kriteerillä. Vaikka en käytännön tasolla pidä muutosta niinkään huomattavana – sillä vakava ja huomattava vahinko ovat sananmuodollisesti hyvin lähellä toisiaan – on tämä irtautuminen vakavuuskriteeristä omiaan erkaantuttaman ehdotuksen luonnontuhonnan ylikansallisesta määritelmästä. Kuten olen monesti todennut, olisi luonnontuhonnan kansainvälisessä tunnustamisessa ensiarvoisen tärkeää ylläpitää rikoksen ominaispiirteiden eheys, ottaen huomioon luonnontuhonnan ylikansallinen luonne. Vaatimus ympäristöä tuhoavan teon vakavuudesta on luonnontuhonnan määritelmän keskiössä ja täten vakavuuskriteeri tulisi esiintyä kaikissa kansallisissa ja alueellisissa pyrkimyksissä kriminalisoida luonnontuhontaa. Juuri vakavuuskriteerin puuttuminen EU:n direktiivissä on kenties painavin perustelu sille, että direktiiviä ei voida katsoa kriminalisoivan luonnontuhontaa, koska direktiivi poikkeaa tältä osin hyvin oleellisesti luonnontuhonnan ylikansallisesta määritelmästä.

Näiden yllä mainittujen seikkojen lisäksi uudessa direktiivissä on myös korotettu syyksiluettavuuden aste. Direktiivin 3 (1) artiklassa todetaan, että rangaistavaksi tulisivat ainoastaan tahalliset teot. Tämä on merkittävä muutos aiempaan direktiiviehdotukseen verrattuna, jossa vakavat ympäristötuhot edellyttivät törkeää huolimattomuutta sekä IEP-määritelmän edellyttämää todennäköisyystahallisuutta. Myös tämä erkaantuminen IEP-määritelmästä on osoitus siitä, että käsillä oleva direktiivi ei varsinaisesti kriminalisoi luonnontuhontaa, sillä alennettu syyksiluettavuuden aste on yksi luonnontuhonnan

¹⁸⁹ Näin myös, Ecocide à la Bruxelloise, Verfassungsblog.

kulmakivistä, mikä sisältyy ei vaan IEP-määritelmään, vaan myös lukuisiin muihin luonnontuhonnan määritelmiin.¹⁹⁰ Tahallisuutta vaativa syyksiluettavuuden aste ei ainoastaan ole luonnontuhonnan eheyden näkökulmasta haasteellista, vaan tähän liittyy myös merkittävä käytännön haaste. On nimittäin hyvin vaikeaa kuvitella sellaista tilannetta, jossa jokin henkilö tahallisesti haluaa tuottaa laaja-alaisia ja huomattavia sekä joko peruuttamattomia tai pitkäaikaisia ympäristötuhoja. Tämä syyksiluettavuuden aste rajaa käytännössä tunnusmerkistön täyttäviä tekoja tuhopolttoihin ja ym. vastaavanlaisiin tekoihin, joiden perimmäisenä tavoitteena on tahallisesti vahingoittaa ympäristöä. Tunnusmerkistön täyttäviä tekoja voisi myös kenties olla eräät sotarikokset, mutta niiden ongelmaksi nousee kuitenkin tahallisuuden osoittaminen.¹⁹¹

4.4 Yhteenveto

Luonnontuhonnan ylikansallisen kriminalisoimisen edellytys on, että luonnontuhonta tunnustetaan kansainvälisenä rikoksena myös kansallisissa lainsäädännöissä. Tähän peilaten on positiivista, että EU on käsitellyt kysymystä luonnontuhonnan kriminalisoimisesta ja tunnistanut luonnontuhonnan ja siitä käytävän keskustelun direktiiviehdotuksessaan. EU-parlamentin ensimmäinen direktiiviehdotus ennen kolmikantaneuvotteluja oli myös hyvin rohkea ensiaskel luonnontuhonnan EU:n laajuudessa kriminalisoinnissa, vaikka esityksessä oli myös kritisoitavaa, esimerkiksi IEP-määritelmästä eroava syyksiluettavuuden aste. Vaikka tämä olisi ollut luonnontuhonnan eheyden näkökulmasta epätyytyttävä ratkaisu, oli esityksessä kuitenkin selkeä tavoite kriminalisoida luonnontuhonta EU:n alueella.

Luonnontuhonnan oikeudellinen asema EU-lainsäädännössä on kolmikantaneuvottelujen vanavedessä kyseenalaistettavissa, vaikka luonnontuhonnan kriminalisointia edistävät tahot ovatkin iloinneet siitä, että direktiivissä mainitaan sana luonnontuhonta. Kenties he pitävät tätä seikkaa poliittisesti merkittävänä, mutta juridisesti on mahdollista asettaa luonnontuhonnan EU-tason kriminalisointi kyseenalaiseksi. Olen tässä jaksossa osoittanut, että EU-direktiivissä poiketaan merkittävästi siitä luonnontuhonnan ylikansallisesta ymmärryksestä ja määritelmästä. Tämä lisätynä siihen, että direktiivissä ehdotetaan kriminalisoitavaksi

¹⁹⁰ Esim. Robinson on todennut, että tahallisuus on liian rajoittava syyksiluettavuuden aste luonnontuhonnan tapaiselle rikokselle, koska se olisi omiaan rajoittamaan säännöksen mahdollista käyttöä. Ks. Robinson 2022, s. 330. Ks. myös Independent Expert Panel for the Legal Definition of Ecocide, kohta 3.

¹⁹¹ Rooman perussäännön 8 (b)(iv) artikla vaatii myös tekijän tahallisuutta. Esim. IEP on katsonut tahallisuuden osoittamisen ongelmalliseksi mahdollisen luonnontuhontateon arvioinnissa. Aiheesta enemmän ks. luku 2.3.2 ja 3.2.

luonnontuhontaan rinnastettavissa oleva teot, ovat omiaan osoittamaan, että EU ei ole ollut valmis kriminalisoimaan luonnontuhontaa alueellaan.

Tästä huolimatta on kuitenkin mahdollista, että jäsenvaltiot poikkeavat direktiivinminimivaatimuksista ja päättävät omien lainsäädäntövaltojen puitteissa kriminalisoida luonnontuhonnan kansallisissa lainsäädännöissään. Vaikuttanee siltä, että EU on halunnut vielä tarkkailla keskustelua, niin kansainvälistä kuin jäsenvaltioiden sisäistäkin, ennen kuin unioni on valmis itse ottamaan kantaa luonnontuhonnan mahdolliseen kriminalisoimiseen.¹⁹² Kysymys luonnontuhonnan kriminalisoimisesta päättyy EU-alueella kukin jäsenvaltion ratkaistavaksi. Nähtäväksi jää, katsovatko valtiot luonnontuhonnan kriminalisoinnin tarpeelliseksi omien lainsäädäntövaltojen puitteissa, ja miten ne suhtautuvat laajempaan pyrkimykseen edistää luonnontuhonnan kansainvälisoikeudellista kriminalisointia. Yhteenvedona voidaankin todeta, että vaikka EU on monesti ympäristösääntelyn edelläkävijä, on se kuitenkin kysymyksessä koskien luonnontuhontaa ottanut tarkkailijan roolin.

¹⁹² Tätä näkemystä puoltaa EU-direktiivin esipuheen kohdassa 21, jossa todetaan luonnontuhonnan olevan keskustelun aiheena kansainvälisesti. Ks. Euroopan parlamentin lainsäädäntöpäätöslauselma 27. helmikuuta 2024 ehdotuksesta Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviksi ympäristönsuojelusta rikosoikeudellisin keinoin ja direktiivin 2008/99/EY korvaamisesta.

5 Lopuksi

5.1 Yhteenveto

Yhä eskaloituva ilmastonmuutos ja paheneva luontokato ovat yksi aikamme suurimpia haasteita. Niiden ratkominen vaatii suuria yhteiskunnallisia sekä yksilön ajattelutavan muutoksia, joita voidaan myös oikeuden avulla edistää. Oikeustieteen järeimpiä keinoja tarttua yhteiskunnallisiin ilmiöihin on rikosoikeus, sillä sen avulla pyritään viimesijaisesti suojelemaan yhteiskunnassa tärkeinä pidettyjä arvoja. Näihin keskeisiin arvoihin kuuluu myös ympäristö, jonka yhä heikkenevä tila vaatii muutoksia myös rikosoikeuden puolella turvatakseen paremmin ekologisen kestävyuden tavoitetta.¹⁹³

Yhtenä rikosoikeuden kontribuutiona ekologisen kestävyuden edistämiseksi on esitys kriminalisoida luonnontuhonta, joka toimisi ympäristörikosoikeuden vakavimpana rikoksena. Vaikka tavoite nostaa luonnontuhonta kansainvälisten ydinrikosten joukkoon on hyvin kunnianhimoinen, on asiasta käyty keskustelu kuitenkin osoittanut, että tämä tavoite ei ole vain puhetta, vaan mahdollisesti realismia tulevaisuudessa. Luonnontuhonnasta keskustellaan paljon mediassa, politiikassa sekä myös oikeustieteen parissa, minkä lisäksi valtiot ovat enenevässä määrin myös säättäneet luonnontuhonnan rangaistavaksi kansallisissa lainsäädännöissään. Tämä vuorostaan on omiaan kiihdyttämään luonnontuhonnan kansainvälisoikeudellista tunnustamista.

Täten luonnontuhonta on vääjäämättä nousemassa keskustelun aiheeksi myös Suomessa, eritoten ottaen huomioon EU:n direktiiviehdotus ympäristönsuojelusta rikosoikeuden keinoin, jossa edellytetään luonnontuhontaan rinnastettavien tekojen kriminalisointia. Tämä seikka, yhdistettynä luonnontuhonnan yleistymiseen kansainvälisen oikeuden keskustelun aiheena, on omiaan korostamaan tarvetta aiheen tarkastelulle kotimaisessa kontekstissa. Olen tutkimuksessani pyrkinyt muotoilemaan tutkimusintressin tämän taustan huomioiden. Ensimmäisessä tutkimuksellisessa pääluvussa olen tarkastellut luonnontuhonnan ominaispiirteitä ja tavoitteita. Tämän tarkastelun jälkeen olen pyrkinyt vastaamaan kahteen luonnontuhonnan kriminalisoinnin kannalta relevanttiin kysymykseen: mitkä ovat keskeiset haasteet luonnontuhonnan kansainvälisoikeudelliselle kriminalisoinnille ja miten EU on

¹⁹³ Pirjatanniemi 2005, s. 231.

ymmärtänyt luonnontuhonnan keskeiset ominaispiirteet verrattuna luonnontuhonnan kansainvälisoikeudelliseen ymmärrykseen?

Pyrkimys kriminalisoida luonnontuhonta ulottuu yllättävän pitkälle historiaan, aina 1970-luvun alkuun. Tämä mahdollistaa tarkastelun luonnontuhonnan ominaispiirteistä sen historiaa kautta. Olen tutkimuksessani lähestynyt luonnontuhonnan käsitettä tutustumalla aluksi luonnontuhonnan etymologiaan, joka luo hyvän pohjan luonnontuhonnan ominaispiirteiden kartoittamisessa. Tästä näkökulmasta katsottuna luonnontuhonnan peruspilarit ovat *vakavuus* ja *ympäristötuho*; toisin sanoen, luonnontuhonnalla tarkoitetaan vakavien ympäristötuhojen kriminalisoimista. Vaikka tämä antaa hyvän perusymmärryksen luonnontuhonnan sisällöstä, on asia tarpeen tarkastella laajemmin, ottaen huomioon lukuisat luonnontuhonnan oikeudelliset määritelmät. Vain näihin oikeudellisiin määritelmiin tutustumalla voidaan saada kokonaiskuva siitä, mitä luonnontuhonnalla varsinaisesti tarkoitetaan.

Kootusti voidaankin todeta, että luonnontuhonnan sisältö on hyvin kontekstisidonnainen. Tällä kontekstisidonnaisuudella tarkoitan, että luonnontuhontaa on aina pyritty muokkaamaan vastaukseksi kunkin ajan suurimpiin ympäristöhaasteisiin, mikä näkyy vuosien saatossa esitettyjen luonnontuhonnan määritelmien sisällöissä. Esimerkkeinä tästä voidaan mainita luonnontuhonnan alkuperäiset määritelmät 1970-luvulla (Falk ja Galston), joita ohjasi ennen kaikkea tavoite kriminalisoida aseellisten selkkausten yhteydessä aiheutetut ympäristötuhot. Tähän verrattuna, myös modernit luonnontuhonnan määritelmät ovat kontekstisidonnaisia, joita ohjaavat etenkin huoli ilmastonmuutoksen ja luonnon monimuotoisuuden heikentymisestä. Tätä taustaa vasten luonnontuhonta on modernissa mielessä pyritty määrittelemään tavalla, joka tavoittelee tehokkaampaa ympäristönsuojelua ja osaltaan edistämään siirtymää kohti ekologista kestävyttä rikosoikeuden pelotevaikutusta hyödyntämällä. Kontekstisidonnaisuus aiheuttaa vuorostaan haasteita luonnontuhonnan mahdolliselle kriminalisoinnille, koska se on omiaan tekemään luonnontuhonnasta hyvin tavoitteellisen rikoksen. Tämä vahva tavoitteellisuus näkyy eritoten Higgins-määritelmässä, joka tavoittelee hyvinkin suuria yhteiskunnallisia muutoksia. Tähän verrattuna uudempi ja maltillisempi IEP-määritelmä on realistisempi ehdotus, joka myös paremmin kunnioittaa luonnontuhonnan juuria sekä etymologiaa.

Kysymykset tarkkarajaisuudesta ja vakavuudesta nousevatkin esille keskusteltaessa luonnontuhonnan yhteensopivuudesta kansainvälisen rikosoikeuden kanssa. Olen tässä tutkimuksessa pyrkinyt tarkastelemaan mitä mahdollisia haasteita luonnontuhonnan kansainvälisoikeudelliselle kriminalisoinnille löytyy. Tutkimuksessani esille nousseet

haasteet olen jakanut 2 eri kategoriaan: luonnontuhonnan periaatteelliset ja systemaattiset haasteet. Näistä kahdesta kategoriasta periaatteelliset haasteet vaikuttavat olevan luonnontuhonnan kriminalisoimisen kannalta vähemmän vakavia kuin systemaattiset haasteet.

Periaatteellisiin haasteisiin kuuluvat kysymykset siitä, onko luonnontuhonta tarpeeksi vakava rikos sekä onko luonnontuhonta, niin kuin se on IEP:in mukaan määritelty, tarpeeksi rajattu täyttääkseen *ultima ratio* -periaatteen vaatimukset. Olen tutkimuksessani tullut siihen lopputulokseen, että molempiin vastaus on kyllä, eli luonnontuhonnan periaatteelliset haasteet ovat pääasiallisesti ylitettävissä, kunhan luonnontuhonnan tavoite on tarpeeksi rajallinen ja rikosoikeuden ydintä kunnioittava. Periaatteellisesta näkökulmasta ainoa vakava haaste tulee siitä, että luonnontuhonta ei nauti kansainvälisen tapaoikeuden asemaa, jolloin kriminalisoiminen olisi Rooman perussäännössä hyvin poikkeuksellista (ns. *leap-frogging*). Tämä on vuorostaan omiaan painottamaan tarvetta kriminalisoida luonnontuhonta alhaalta ylöspäin. Toisin sanoen, luonnontuhonta tulisi ensiksi kriminalisoida valtiotasolla ennen kuin luonnontuhonta voidaan ylikansallisesti kriminalisoida.

Systemaattiset haasteet vuorostaan liittyvät hyvin vahvasti vaatimukseen yhteensovittaa kansainvälinen rikosoikeus kansainvälisen ympäristöoikeuden kanssa. Tämä vaatimus kumpuaa siitä, että luonnontuhonnan tunnusmerkistö edellyttää ympäristötuhon laittomuutta, jolloin kysymykseksi nousee, miten määritellä laitton teko. Ensisilmäyksellä vastaus tähän vaikuttaa itsestään selvältä: laitonta on kansainvälistä ympäristöoikeutta loukkaava teko. Tämän ajattelutavan ongelmana on kuitenkin se, että kansainvälisessä ympäristöoikeudessa on hyvin vähän nimenomaisia kieltoja, jotka kohdistuvat yksittäisiin henkilöihin. Tämä havainto johtaa siihen, että laittomuuden mittariksi on asetettava jokin muu, tai muuten luonnontuhontarikoksesta uhkaa tulla kuollut kirjain. Tämän takia IEP-määritelmässä tekojen laittomuutta tulkittaessa ehdotetaan myös kansallisen lainsäädännön huomioon ottamista. Vaikka tämänkaltainen ratkaisu ei ole optimaalinen kansainvälisen rikosoikeuden näkökulmasta, olen myös osoittanut, että tämä ei myöskään olisi ennenkuulumatonta kansainvälisen rikosoikeuden piirissä.

Toinen merkittävä systemaattinen haaste liittyy rikosoikeudelliseen tarkkarajaisuuden vaatimukseen verrattuna ympäristöoikeuden joustavuuteen. Olen tutkimuksessani argumentoinut sen puolesta, että myös tämä haaste on ratkaistavissa erinäisin prosessuaalisin menetelmin, kunhan luonnontuhonta määritellään mahdollisimman tarkkarajaisesti rikosoikeuden ja Rooman perussäännön reunaehtoja kunnioittaen.

Tutkimukseni viimeisessä luvussa olen pyrkinyt vastaamaan kysymykseen, miten EU – osana direktiiviä ympäristönsuojelusta rikosoikeuden keinoin – on määritellyt luonnontuhonnan ominaispiirteet ja miten ne suhteutuvat luonnontuhonnan ylikansalliseen määritelmään. Kuten todettua, on luonnontuhonnan yksi merkittävistä haasteista se, että se ei ole tunnustettu kansainvälisessä tapaoikeudessa, joka vuorostaan tekee rikoksen kriminalisoimisen Rooman perussääntöön haastavaksi. EU-direktiivi on tähän peilaten hyvä esimerkki siitä, miten luonnontuhonnan ylikansallista kriminalisointia voitaisiin ryhtyä rakentamaan alhaalta ylöspäin. EU:n päätös kriminalisoida luonnontuhontaan rinnastettavat rikokset on itsessään poliittinen signaali siitä, että luonnontuhonta on yhä vakavammin otettava asia. Tästä huolimatta, tarkasteltuani EU:n direktiiviä ja sen perusteluita, olen päätenyt siihen lopputulokseen, että oikeudellisesta näkökulmasta EU:n kirjaukset luonnontuhonnasta ovat hyvin vaillinaiset.

EU:n päätös ainoastaan kriminalisoida teot, jotka ovat rinnastettavissa luonnontuhontaan on omiaan kyseenalaistamaan, voidaanko EU:n direktiiviä edes katsoa kriminalisoivan luonnontuhonnan? Nähdäkseni vastaus tähän on ei. Tämän lisäksi EU:n direktiivin esitöissä käyty keskustelu luonnontuhonnan määritelmästä poikkeaa merkittävästi luonnontuhonnan ylikansallisesta määritelmästä ja eritoten IEP-määritelmästä. Mikäli luonnontuhonta olisi EU:n sisällä kriminalisoitu EU-parlamentin esityksen mukaisesti olisi riskinä ollut, että luonnontuhonnan määritelmä pirstaloituu ja sen eheys olisi vaarantunut, jolloin sen keskeisestä sisällöstä ei ole ylikansallista konsensusta. Tämä vuorostaan olisi hyvin haitallinen kehitys pyrkimykselle lisätä luonnontuhonta Rooman perussääntöön yhdeksi kansainväliseksi ydinrikokseksi. EU-prosessin saavutukseksi voidaan kuitenkin laskea, että se lisää tietoisuutta luonnontuhonnasta, ja EU on ensimmäinen globaalisti merkittävä ympäristötoimija, joka on keskustellut luonnontuhonnan kriminalisoimisesta. Tätä kautta luonnontuhonta tulee myös nousemaan aiempaa enemmän esille oikeustieteellisessä keskustelussa, niin kansainvälisesti kuin Suomessakin.

5.2 Suomi ja luonnontuhonta – pohdintoja kansallisesta implementoinnista

Mikäli luonnontuhonta kriminalisoitaisiin Suomessa, olisi kriminalisointisäännös osa suomalaista ympäristörikosjärjestelmää, tehden luonnontuhonnan säännöksen suomalaiselle (ympäristö)rikosoikeusjärjestelmälle alisteiseksi. Tämä on vuorostaan omiaan esittämään kysymyksiä siitä, mitä mahdollisia haasteita syntyisi luonnontuhonnan kansallisesta

implementaatiosta. Tähän liittyy nähdäkseni kaksi haastetta, jotka vaativat lisätutkimista: tarkkarajaisuuteen ja blankorangaistussääntöihin liittyvät ongelmat sekä ns. tehokkuuskriteeri.

Ympäristörikokset ovat Suomen lainsäädännössä usein ns. blankorangaistussäännöksiä, jotka viittaavat tunnusmerkistöissään aineelliseen ympäristösääntelyyn, johtaen paikoitellen pitkiinkin valtuutusketjuihin.¹⁹⁴ Blankorangaistussäännöksiä on yleisesti kuvailtu suomalaisessa rikosoikeudessa hankalaksi yhtälöksi, koska nämä ovat osittain ristiriidassa rikosoikeuden laillisuusperiaatteen kanssa.¹⁹⁵ Blankorangaistussäännöksillä tarkoitetaan eräitä valtuutusketjuja, joissa eräs rikoslain pykälistä viittaa johonkin muuhun lakiin tai lakipykälään. Nämä valtuutusketjut voivat muodostua huomattavan pitkiksi ja näin ollen niiden soveltaminen muuttuu hyvin hankalaksi. Ongelmia voi myös syntyä *praeter legem*-kiellon näkökulmasta, mutta tältä osin on katsottu, että viittaukset esimerkiksi EU asetuksiin on ratkaisu tähän ongelmaan, joskin epätäydellinen sellainen.¹⁹⁶

Mikäli luonnontuhonta säädettäisiin Suomessa rikoslakiin, olisi luonnontuhonnan rikos luonteeltaan blankorangaistussäännös, koska sen laittomuuskriteeri vaatisi viittauksia muihin lakeihin ja asetuksiin. Luonnontuhonnan kriminalisoiminen suomessa vaatisi kuitenkin täsmennyksiä rikoksen valtuutusketjuun, mikäli lähtökohtana pidetään kansainvälisesti vaikutusvaltaisinta ja auktoritatiivisintä luonnontuhonnan määritelmää, eli IEP-määritelmää.¹⁹⁷ Luonnontuhonnan tunnusmerkistössä pitäisi olla tarkat viittaukset, minkälainen teko tai tekemättä jättäminen, on aineellisen ympäristöoikeuden kannalta laitonta. Mikäli ympäristön turmelemista koskevaa säännöstä pidettäisiin eränlaisena ohjenuorana luonnontuhonnan kriminalisoinnin yksityiskohtaisuudesta, on selvää, että luonnontuhonnan kriminalisoinnin tulisi olla hyvinkin tarkkarajainen.

(Ympäristö)rikoksissa oikeushyvän suojelu muodostaa kriminalisoinnin perustan, minkä lisäksi kriminalisoinnilta edellytetään tehokkuutta eli tosiasiallista kykyä estää kiellettyä käyttäytymistä ennalta.¹⁹⁸ Vaatimus tehokkuudesta, eli ns. *tehokkuuskriteeri*, on vahvasti sidoksissa yleisprevention näkökulmaan ennalta ehkäisystä, joka toimii ympäristörikosten ja

¹⁹⁴ Pirjatanniemi 2005, s. 115 ja Pauku 2022, s. 486.

¹⁹⁵ Pirjatanniemi 2005, s. 134.

¹⁹⁶ Tämä voi näyttäytyä siten, että luonnontuhonnan lainvastaisuuskriteerin konkreettinen raja saattaa tulla määritellyksi yksittäisessä lupapäätöksessä. *Praeter legem*-kiellosta tarkemmin ks. Pirjatanniemi 2005, s. 123.

¹⁹⁷ EU-parlamentin määritelmä on kuitenkin helpompi sisällyttää Suomen rikoslakiin verrattuna IEP-määritelmään, koska EU-parlamentin ehdotus on tarkkarajaisempi.

¹⁹⁸ Pirjatanniemi 2005, s. 323.

luonnontuhonnan oikeutuksen perustana.¹⁹⁹ Tehokkuuskriteerin avulla pyritään varmistamaan, ettei rikossäännöksistä tule ns. *desuetudo*-sääntöjä, jotka ovat vailla käytännön vaikutusta ja joita ei oikeuskäytännössä sovelleta. Tämä tarkoittaa, että luonnontuhonnan kriminalisoimisella pitäisi olla faktinen ennalta ehkäisevä vaikutus ja normistoa tulisi myös tosiallisesti soveltaa. *Tehokkuuskriteeri* tarkoittaa myös sitä, että luonnontuhonnan tuomiokynnys ei tulisi olla liian korkea tavalla, joka tekisi tämän normin soveltamisesta mahdotonta.²⁰⁰ Tämä voi ensisilmäyksellä näyttää ristiriitaiselta tarkkarajaisuuskriteerin kanssa, joka osaltaan edellyttää tarkkarajaista luonnontuhonnan määritelmää. Vaikka näiden ristiriitaisten seikkojen yhteensovittaminen voi vaikuttaa haastavalta, ei se kuitenkaan ole mahdotonta. Tämä vaatii kuitenkin jonkin verran tasapainottelua. Tämän tutkiminen olisi hyvin tärkeää, jos ja kun, ryhdymme puhumaan luonnontuhonnan kansallisesta implementoinnista. Keskusteluun tehokkuuden ja tarkkarajaisuuden välillä liittyy myös luonnontuhonnan ominaispiirteiden eheyden ylläpitäminen sen ylikansalliseen määritelmään.

En kuitenkaan näe mitään absoluuttista estettä luonnontuhonnan kriminalisoinnille, vaikka eräitä tarkennuksia ja täsmennyksiä olisi kuitenkin pakko tehdä, jotta luonnontuhonta voitaisiin kriminalisoida Suomessa. Tämä tulee vaatimaan lainsäätäjältä tasapainottelua tarkkarajaisuuden ja tehokkuuden välillä, johon kohdistuu yllä mainitusti jatkotutkimustarpeita. On kuitenkin selvää, että keskustelu luonnontuhonnan kriminalisoimisesta on tullut jäädäkseen ja toivon, että tutkimukseni lisää ymmärrystä siitä, mitä luonnontuhonnalla tarkoitetaan ja mitä keskeisiä haasteita tämän kriminalisoimiselle on. Lopuksi palaan mielestäni kuvaavaan sitaattiin professori Robinsonilta liittyen luonnontuhonnan tutkimiseen:

”I have observed that ICL (International Criminal Law) jurists (including myself) tend to undergo a similar learning curve when immersing in ecocide. We encounter the unexpected challenges of combining ICL and environmental law. We initially reject the available solutions to these challenges, because each raises legitimate concerns. We then discover that there is no ‘simple’ solution that squares the circle of ecocide. Finally, we hunker into the hard debate: namely, which imperfect, criticizable option is the least problematic.”

Tähän viitaten voidaankin kysyä, että mitä merkittävää kansainvälisoikeudellista aloitetta ei alussa ole luonnehdittu ongelmallisena ja epätäydellisenä ehdotuksena?

¹⁹⁹ Tehokkuuskriteeristä (tai tosiallinen tehokkuus) ks. Silatala 2004, s. 97.

²⁰⁰ Vrt. Rooman perussäännön 8 (b)(iv) artikla.

Liitteet

Liite 1. IEP-määritelmä

Article 8 ter

Ecocide

For the purpose of this Statute, “ecocide” means unlawful or wanton acts committed with knowledge that there is a substantial likelihood of severe and either widespread or long-term damage to the environment being caused by those acts.

For the purpose of paragraph 1:

“Wanton” means with reckless disregard for damage which would be clearly excessive in relation to the social and economic benefits anticipated;

“Severe” means damage which involves very serious adverse changes, disruption or harm to any element of the environment, including grave impacts on human life or natural, cultural or economic resources;

“Widespread” means damage which extends beyond a limited geographic area, crosses state boundaries, or is suffered by an entire ecosystem or species or a large number of human beings;

“Long-term” means damage which is irreversible or which cannot be redressed through natural recovery within a reasonable period of time;

“Environment” means the earth, its biosphere, cryosphere, lithosphere, hydrosphere and atmosphere, as well as outer space.